

AZ EGYKÉZ

ÍRTA
HEGEDŰS ISTVÁN

A SZEMZŐ KIADÁSA

1938

Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság. (Bpest, VIII., József körút 5-)
Felelős: György Aladár igazgató.

ELŐSZÓ

Amióta az 1931. évi gazdasági válság végigsöpört a világon és nyomában recsegni-ropogni kezdtek győztes és legyőzött országok gazdasági eresztékei, azóta nemcsak nálunk, de minden államban újabb és újabb orvosszereket keresnek a gazdasági élet elméleti és gyakorlati tudósai. Kétségtelen, hogy új helyzet előtt állunk, mint a világháború óta már annyiszor és a megbolygatott gazdasági erők állandó kilengéseket mutatnak. Magyar vonatkozásban esztendőik óta a kötött gazdálkodási rend áll az érdeklődés első vonalában és ezzel a kötött gazdálkodási renddel, a szervezett értékesítéssel és az egykézrendszerrel szemben a vélemények ezerfélesége nyilatkozott meg. A fogalmakat még nem sikerült teljesen tisztázni, győztes és legyőzött, több, vagy kevesebb gazdasági szabadsággal dolgozó államokban nap-nap után látjuk, hogy maguk sincsenek száz százalékig tisztában a tennivalókkal. Egyik oldalon a szabadságot, a korlátozások megszüntetését sürgetik és annak minden előnyét felsorakoztatják álláspontjuk igazolására, a másik pillanatban azonban már maguk is védelmi állásba helyezkednek és ugyanarra az útra lépnek, amelyet elméletben a legélesebben kifogásolnak. Hol itt a határ, hol itt a józan belátás, hol van az a felkészült gazdaságpolitikus, vagy gazdasági tudós, aki ellentmondást nem tűrő hangon, a lélekből jövő meggyőződés komoly és felelőségteljes szavaival mutat irányt a jövő gazdasági fejlődése felé, vagy aki határozott formában meri kijelenteni, hogy minden, amit eddig cselekedtünk, helytelen, igazságtalan, oktalan és rossz volt? Amennyire szerény erőnkből telik, ebben a könyvben akarunk választ adni napjaink egyik legtöbbet

vitatott, legtöbbet támadott problémájára, arra, hogy mi történt az elmúlt esztendőök során a mezőgazdasági értékesítés szervezése, a gazdasági megkötöttségek bevezetése, az egykézrendszer kiépítése terén és hogy az államnak joga volt-e hatalmi befolyását érvényesíteni a gazdasági élet különböző területein. Nehéz időket élünk, egyre újabb és újabb kérdések vetődnek fel és követelnek megnyugtató elintézését. Ezek között előkelő helyet foglal el a kötött gazdálkodás, benne a szervezett értékesítés mai rendje és az egykézrendszer. Honnan indultak el ezek a problémák és igazolták-e azokat, akik részint kényszerűségből, részint előrelátásból, részint pedig egy magasabb gondolat szolgálatában keresik a kibontakozás útjait?

*

Az egyik legismertebb párisi gazdaságpolitikai újság, az *Agence Economique et Financière* nemrégiben érdekes cikket közölt a magyar gazdasági viszonyokról és ebben a cikkben többek között azt fejtegette, hogy a magyar külkereskedelmi politikának módosítania kellene eddigi szempontjait, szakítania kellene a mesterséges és irányított árpolitika és általában a kötött gazdálkodás rendszerével. Felhívta a figyelmet még arra is, hogy Magyarország ne mulassza el az alkalmas időpontot a szabadforgalom kereteibe való beilleszkedésre. Az egyébként kitűnő cikk megfeledezett arról, hogy gyakorlati szempontból a szükséges tennivalókat bővebben körülírja és meghatározza. Az elméleti megállapításoknak azonban önmagukban is van bizonyos érdekességük, mert olyan oldalról jönnek, ahol a kereskedelmi és gazdasági megkötöttségeknek egész sorozatát láttuk a világgazdasági válság kitörése óta és látjuk ma is, ha leülünk tárgyalni a zöldasztalhoz és amikor kijelentjük, hogy a magunk részéről hajlandók vagyunk a megkötöttségeken lazítani, ha a szembenálló szerződő fél részéről ugyanez a törekvés komoly formában jelentkezik. Hogy ebben az esetben azonnal a példánál maradjunk, Franciaország például ma is a beviteli kontingensek tömegét alkalmazza nemcsak velünk, de mindazokkal az országokkal szemben, amelyekkel kereskedelempolitikai megállapodása van. Érthető tehát, hogy a komoly magyar gazdasági közvélemény kellő értékére szállította le ezt a jó tanácsot és változtatlanul arra az álláspontra helyezkedik, hogy a magunk ré-

széről minden olyan kezdeményezést, amely a gazdasági élet megkötöttségét lazítani igyekszik, támogatunk, de a kezdeményezésnek nálunk hatalmasabb országok részéről kell megindulnia.

A gazdasági megkötöttségeket magával hozta a világgazdasági válság és magával hozta az a hatalmas, soha nem gondolt, soha előre nem látott változás, amelyet a világháború és az utána következő korszak termelt ki. Ennek a gazdasági megkötöttségnek egyik érdekes, sok vitára, harcra és küzdelemre alkalmas formája az úgynevezett *egykézrendszer*, amely a maga leegyszerűsített formájában tulajdonképpen nem jelent egyebet, mint a mezőgazdaság kartelszervezkedését. Az egykézrendszerrel szemben feltámadt ellenszenv túlnyomó részben onnan származik, hogy a mezőgazdaságban évszázadokon keresztül teljesen ismeretlen fogalom volt a szervezkedésnek minden formája, amikor tehát a mezőgazdasági érdekek védelmében különböző megkötöttségek léptek életbe, amikor az államhatalom gazdasági, pénzügyi, devizapolitikai és szociális szempontból belenyúlt az értékesítés munkájába, szembetalálta magát a régi rendszer híveivel és a régi rendszer felfogásával. De akár a termelés, akár az értékesítés síkját nézzük, bizonyos, hogy az agrártársadalom nálunk különösképpen, de általában az egész világon mellőzte a szervezkedésben rejlő erőket, nem bízott azoknak előnyeiben és nem igyekezett azokat saját hasznára fordítani.

Amíg a tőkés gazdasági rendben egymás után alakultak ki ipari és kereskedelmi téren a hatalmas kartelek és trösztök, addig a mezőgazdaság megmaradt ősi konzervatívizmusában. Kétségtelen, hogy az iparban könnyebben keresztülvihetők a szervezkedési törekvések, a termelés szabályozható és tetszés szerint irányítható, az árak megfelelő szerződésekkel mindenkor betarthatók, míg a mezőgazdasági termelés területein az energiák tekintélyes részét a természeti erővel való küzdelem foglalja le, a termés betakarítása után azonnal jelentkeznek a pénzigények, a tájékozatlan gazda szembenáll a jólinformált kereskedővel, anyagi felkészültsége hiányos, kintartása nincs, a kellő pillanatot a kedvező értékesítésre kívárni nem tudja, tehát önkénytelenül is a kereskedelem bevásárlási karteltörekvéseit segíti elő.

Ezek a megállapítások nem újak, a bajok és nehézségek az értékesítés terén nagyjából mindig fennálltak, a háború után azonban sokkal erőteljesebben, sokkal kíméletlenebbül jelentkeztek. Ha egy pillantást vetünk az utolsó tizennyolc év külkereskedelmi forgalmára, azonnal megállapíthatjuk, hogy 1929-ben tulajdonképpen fordulóponthoz érkezett külkereskedelmi forgalmunkon keresztül egész gazdasági életünk. Az utolsó tizennyolc évben behozatalunk és kivitelünk a következőképpen alakult:

É v	Behozatal	Kivitel	Behozatali (—) v. kiviteli (+) többlet
	m i l l i ó p e n g ő b e n		
1920.	484.1	190.6	— 293.5
1921.	604.0	294.6	— 309.4
1922.	625.7	382.9	— 242.8
1923.	490.7	392.2	— 98.5
1924.	815.3	667.0	— 148.3
1925.	864.6	848.0	— 16.6
1926.	941.0	876.7	— 64.3
1927.	1.182.3	807.6	— 374.7
1928.	1.211.4	826.0	— 385.4
1929.	1.063.7	1.038.5	— 25.2
1930.	823.4	911.7	+ 88.3
1931.	539.4	570.4	+ 31.0
1932.	328.5	334.5	+ 6.0
1933.	312.6	391.3	+ 78.7
1934.	344.9	404.2	+ 59.3
1935.	402.3	451.5	+ 49.2
1936.	436.5	504.4	+ 67.9
1937.	476.0	601.1	+ 125.1

A fenti táblázat azt mutatja, hogy 1929-ig a tőkemozgalmal és Magyarország eladósodásával kapcsolatban állandóan behozatali többlettel zárult külkereskedelmi mérlegünk, a következő évben azonban már meg kellett állni és a világ-gazdasági válság hatása tulajdonképpen 1932-ben jelentkezett teljes mértékben, amikor az említett tizennyolc esztendősi periódus legkisebb külkereskedelmi forgalmát bonyolítottuk le. Nem vitatható, hogy bizonyos kormányzati intézkedések

közrejátszottak az irányzat megváltozásában, de közrejátszott az az egészséges életösztön is, amely kellő időben felismerte a kivitel fokozásának szükségességét és ezáltal az ország további eladósodásának igyekezett gátat emelni.

Az 1931-ben kitört világgazdasági válság, párosulva az előző esztendőök búzakatasztrófájával, fokozott iramban mélyítette ki elsősorban a mezőgazdaság krízisét. Magyarország mezőgazdasági kivitele visszaesett, a belföldi fogyasztás csökkent, az államháztartás egyensúlyának helyreállítása érdekében elrendelt fizetéscsökkentések és a jövedelmek hanyatlása egyformán érezte hatását a gazdasági élet minden vonalán, a kivitelnél pedig zuhanásszerű jelenségek mutatkoztak. Az egyes bevételre szoruló államok egymásután léptették életbe a különböző megkötöttségeket, egyrészt azért, mert védeni igyekeztek saját belföldi termelésüket, másrészt, mert erre kényszerítette őket valutájuk fokozottabb védelme is. Az importország aránylag könnyebb helyzetben van, mert előre meghatározhatja, hogy beviteli szükségletét honnan és milyen áron szerzi be, egyúttal előírhatja azt is, hogy mit és mennyit akar vásárolni. Most már csak megfelelő szervezet kell, amely figyelemmel kíséri a szállítások lebonyolítását és gondosan őrködik azon, hogy a meghatározott kereteket (a kontingenseket) át ne lépjék.

Az importországgal szemben összehasonlíthatatlanul nehezebb annak az országnak a helyzete, amely terméfeleslegeit kénytelen külföldre vinni. A forgalom szabadsága tulajdonképpen megszűnt azzal, hogy az importország tiltó rendelkezéseket állít a bevétel elé, az exportország pedig szemben találja magát egy előre meghatározott eladási lehetőséggel. A kiviteli feleslegekkel rendelkező ország részére ilyen körülmények között két megoldás van. Vagy engedi szabadon érvényesülni a kínálatot és ebben az esetben feltétlenül az árak letörésével kell számolni. A kereskedelem ugyanis igyekszik kihasználni az adott lehetőségeket, leginkább azt szeretné elérni, hogy összes versenytársai kikapcsolásával, minél gyorsabb iramban, kizárólag csak ő szállíthasson, tehát vásárolni kezd. Miután azonban a megvett és kiszállítandó áruért külföldön csak előre meghatározott árakat kaphat és csak előre meghatározott mennyiséget szállíthat, mert kötött forgalom van, az árakat próbálja arra a színvonalra szorítani,

amely mellett az export még nyereséges lesz. De ugyanezt teszi a többi kereskedő is, mert nehéz elképzelni, hogy egyedül és kizárólag a kiviteli üzlet lebonyolításáért a termelő javára áldozatot hozzon és a külföldön elérhető árnál többet fizessen a belföldi termelőnek, vagyis veszteségesen exportáljon. Ebben a vonatkozásban nincs, de nem is lehet tekintettel a termelő érdekeire. A forgalom növelésével próbálja megkeresni az üzleti költségeket és a hasznot, tekintet nélkül arra, hogy a termelőnek ezzel használ-e, vagy sem. A termelő viszont védtelenül áll a kereskedővel szemben. A kereskedő minden eladási és minden értékesítési lehetőségről előbb szerez tudomást, mint a gazda. Ezt a helyzeti előnyt — legtöbb esetben — természetesen gyümölcsözteti is a maga számára.

A másik megoldás az adott körülmények között az, hogy az exportország maga is korlátokat állít a termelők érdekeinek megvédésére. Állítja pedig ezeket a korlátokat azért, mert ki akarja használni az importország által nyújtott kereteket. Ha erre az útra lép, egészen nyilvánvaló, hogy újra két szempontot vesz figyelembe: az egyik az ország általános és mindenek felett való gazdasági, fizetési és valutapolitikai érdeke, a másik pedig a termelőrétegek gazdasági és szociális megsegítése. Nagyon természetes, hogy a termelők felé termelési áganként más és más elgondolásnak kell érvényesülnie, sőt olykor egy-egy termény értékesítési körén belül az elgondolások gyakorlati megoldása még országrészek és kiviteli piacok szerint is változik.

Már most: ha nem tagadható tény, hogy Magyarország elsősorban agrárország, hogy itt minden jólét és minden gazdasági felemelkedés alapja a mezőgazdasági termelés jövedelmező voltának biztosítása, ha igaz az, hogy az agrárlakosság anyagi jóléte az államkincstár boldogulásának is előfeltétele, iha az adóbevételeknél a fundált vagyon mindig megfogható és mindig megadóztatható, akkor a termelés és értékesítés szervezésénél is ezekre a szempontokra kell legelsősorban tekintettel lenni. Az értékesítés és ezen keresztül a termelés megszervezésére irányuló rendszereket nem kell védeni, ezek nem is szorulnak erre. Mert vagy jók, vagy rosszak. Ha rosszak, akkor a gazdasági élet törvényei úgyis kérlelhetetlenül elsöprik őket. Ha pedig jók, akkor számolni kell velük és az

ellentétes állásponton lévők tulajdonképpen szélmalomharcot vívnak, felesleges energiát pazarolnak ahelyett, hogy bekapcsolódva a saját hasznukat biztosítanák és saját nélkülözhetlenségüket igyekeznének érvényre juttatni.

Így egyszerűen elmondva a dolgokat, könnyű azt a tanácsot adni, hogy a kereskedelem és általában a gazdasági életnek az a része, amely a gazdasági liberalizmus tanításain lett naggyá, hirtelen fordulattal álljon a kötött gazdálkodási rendszer mellé, kapcsolódjék annak munkájába, töltse meg azt új tartalommal és szolgálja rajta keresztül az ország egyetemes érdekeit is — vetheti fel az ellenvetést a gazdasági liberalizmus táboráé. És ellenvetésükben van is valamilyen igazság, hiszen nem lehet egyik napról a másikra, sőt még egyik évről a másikra sem átállítani gondolkozást, világfelfogást, begyökeresedett gyakorlatot, megtagadni eddig megdönthetetlennek tartott gazdasági törvényeket és beállni az egykézrendszer hívei közé, szolgálni azt a gazdasági megkötöttséget, amelyet a gazdasági liberalizmus nem ismer, sőt azzal mindenkor, minden körülmények között a legszöge-sebb ellentétben állt, amikor kimondotta, hogy minden gazdasági érvényesülés első és legfontosabb kelléke a korlátlan szabadság.

*

Időközben azonban történtek egy és más események, amelyek sok mindent megmagyaráznak, sok eddig figyelmen kívül hagyott, vagy kellően nem értékelt kérdésre adnak választ. Az a revolvergolyó, amely 1914 június 28-án a monarchia trónörökösének életét kioltotta, egyúttal pontot tett az egész világgazdaság addigi történetére is. Európa háborús gazdálkodása önmagától értetődően egészen más volt, mint a békeidők gazdaságpolitikája. A világháború elpusztított néhány-millió embert, megváltoztatta az európai országok határait, elsepert politikai, gazdasági és földrajzi berendezkedéseket, megváltoztatta az emberek gondolkozását, megszüntetett közjogi berendezkedéseket és újakat vetett fel azok helyébe, a háborútól meggyötört Európa minden gondját, baját széttárasztotta az egész világra. Ami 1914-ig társadalmi, gazdasági és politikai téren intézményekben, felfogás- és elgondolásban fennállott, az a háború alatt és a háború után tulajdonképpen megszűnt. A világháború vérfergetegéből azonban

kitermelődött egy gondolat, amely sokáig szunnyadt a lelkekben és amelynek először XIII. Leó pápa adott hangot a „Rerum novarum” kezdetű encyklikájában, amikor a gazdasági liberalizmus és a nagykapitalizmus túlzásaival szemben a tőke és a munka viszonyát igyekezett előtérbe hozni a szociális gondolat síkján és a rideg üzleti elvek, a rideg és kíméletlen üzleti törtétesek középpontjába állította az embert, akinek joga van a maga számára emberibb életlehetőségeket követelni a profit mindenhatóságával szemben.

A pápai encyklika hangja gyenge, a kapitalizmus és a gazdasági liberalizmus hatalma még túlságosan erős volt ahhoz, hogy ez a szociális gondolat a századforduló idején tettet öltön. A világháborúnak kellett jönnie, hogy annak minden megpróbáltatása előtérbe lendítse ezt a gondolatot, nyomatékot és súlyt adjon annak az elgondolásnak, hogy elsősorban mégis az ember a legfontosabb és tőkének, munkának, gazdasági rendszernek, minden új kezdeményezésnek elsősorban az embert kell szolgálnia.

Akkor tehát, amikor körülöttünk politikai, társadalmi, kulturális, erkölcsi, gazdasági, szociális, közjogi téren, a világnézetek vonatkozásában részint elpusztult, részint megváltozott minden, lehet-e józan ésszel azt követelni, hogy a világháború és az utána következő két évtized katalizmájából egyedül, kizárólag és teljes régi dicsőségében csupán a gazdasági liberalizmus maradjon meg és állíttassék újra vissza? Erre a kérdésre *Darányi Kálmán* miniszterelnök szilveszteri beszédében adta meg a legtalálhatóbb választ a következőkben:

„Mihelyst helytelennek ismertük fel a manchesteri liberalizmus elvét, amely a gazdasági erők szabad érvényesülését vallotta a nemzetek és egyének boldogulásának egyedüli szabályául: szükségképpen beáll az állami beavatkozás nagyobb mérvé. A tapasztalat megtanította az államférfiakat arra, hogy a *teljes gazdasági szabadság nem vezethet a népi szociális érdekek érvényesülésére*. Hiába állítják szembe ezzel a ténnyel a régi ideálokat, nem vitatható valóság, hogy a gyengébbek, tehát a nagytömegek megvédése és boldogulása az erősebbekkel szemben csakis úgy lehet sikeres, ha az államhatalom odaáll a gyengék mellé. Ez az

állami beavatkozás korántsem a kormányok szeszélyéből, vagy — mint gyakran halljuk — csupán a bürokrácia elterpeszkedéséből állott elő. De előállott szükségképpen a nemzetek és népek önvédelmi fegyvere gyanánt. Nem mi kezdeményeztük azt a tényt, hogy a nemzetközi árucseré ma már nem bonyolódik le a szabad világforgalom keretében, hanem az önellátási törekvések által diktált igen szűk lehetőségek korlátái között. És a mai helyzetben, amikor a legtöbb állam az önellátás alapján rendezkedik be, Magyarország hiába is próbálná helyreállítani a szabad külkereskedelmet. Ma az állam kénytelen szabályozni és sokrészben előírni magát a termelést is. Állami befolyással kell irányítani az értékesítést, gyakran szabályozni az árakat. Szóval aktíve közbe kell lépnie és működnie a gazdasági tevékenység sikere érdekében. Szélmalomharcot folytat ilyen körülmények között az, aki a gazdasági szadaság jelszavával száll síkra az állam e szükségszerű szabályozó tevékenységet ellen. Ez a kérdés nem világnézeti kérdés, hanem *gazdasági probléma*. De politikummá, világnézeti kérdéssé válik azzal, hogy átjuttassák a politikai és az egyéni szabadság kérdésévé. Akként állítják be, mintha a baloldali politika perhorreszkálná az állami beavatkozást, amely csupán a jobboldal egyik politikai eszköze. Pedig ez a beállítás egészen megtévesztő és helytelen. Mert hiszen a legbaloldalibb politikai felfogás, a szociáldemokráciáé, — nem is szólva a komim unizmusról, — magát az állam; teszi meg a termelőeszközök tulajdonosává is és olya. fokú állami beavatkozást és szabályozást ír elő, amiről semmiféle jobboldali politika sem akar álmodni sem, — legkevésbé pedig a mienk. A mai korra kétségtelenül rányomta bélyegét a szociális állam. A ma követelményeinek csak az a politika felel meg, amely szám'va a népi erővel, a nemzet legsszélesebb rétegeit iparkodik felemelni az erkölcsi, a kulturális és anyagi életszínvonal magasabb fokára. A következő évek állami tevékenységének súlypontja ebben az irányban keresendő.”

A miniszterelnök beszédéből kitűnően is *a szociális állam gondolata* az, amely szintén igen jelentős mértékben hozta előtérbe az állami beavatkozás szükségyszerűségét és ebben a

tevékenységben kétségkívül súlyos szerepet játszottak a különböző valutáris és külkereskedelmi megkötöttségek is. De továbbmenően, nem szabad és nem lehet szem elől téveszteni azt a kétségtelen tény, hogy az egyes államok termelési politikájukban egyre szélesebb keretek között építették és építik ki ma is az önellátást. A gazdasági liberalizmus, a gazdasági szabadság elve célravezető lehetett — legalább a kapitalizmus szempontjából — akkor, amikor világszerte hasonló szempontok érvényesültek. Azért mondjuk, hogy célravezető és azért mellőzzük azt a megállapítást, hogy egyben helyes is, mert a gazdasági liberalizmus elérte ugyan a célját, de elvesztette abszolút jelentőségét, amikor a világháború egymásután vetette fel a különböző gazdasági és szociális problémák egész sorozatát. A világháború befejezése óta húsz esztendő telt el és amikor a szervezett értékesítés, a kötött és irányított gazdálkodás problémáit fejtegetjük, nem tudunk szabadulni egy képtől, amelyet az elmúlt év őszén láttunk Bécsben, a Wiener Konzerthaus hatalmas termeiben.

*

Ausztria a magyar mezőgazdasági exportcikknek legnagyobb vásárlója, mezőgazdasági termelésünk egyik legkellemesebb üzletfele, a háború után szintén az önellátás terére lépett és ennek az önellátási politikának a gyakorlati eredményei néhány év óta az egész vonalon jelentkeznek. Az osztrákok ma már nem vásárolnak tőlünk cukorrépát, burgonyát, tejet és tejterméket, borkivitelünk állandóan akadozik és ha az időjárás kedvez, Ausztria már megtermeli egész belföldi rozsszükségletét is. Ez az ország, amely évszázadokon keresztül legfeljebb kuriózumképpen foglalkozott bortermeléssel, — hogy önellátási politikájának eredményei közül csak egyet ragadjunk ki — ma hatalmas szőlőterületekkel rendelkezik és a múlt év őszén a Wiener Konzerthausban az osztrák parasztszövetség olyan demonstrációt rendezett az osztrák bor propagálására, ami Magyarországnak, az ősi bortermelő országnak is becsületére vált volna. Három hatalmas teremben minden egyes osztrák bortermelő vidék és község sorakoztatta fel csapravert hordóit, a közönség néhány garasért megízlelhette az osztrák szőlővidékek termését és a rendezőbizottság gondoskodott arról, hogy ez a propa-

ganda külsőségekben is maradandó értékű és emlékezetes legyen. Hatalmas zenekarok segítették elő a hangulat emelését, a termekben legalább hétezer ember szorongott és a rendőrség az est folyamán háromszor zárta le a bejárato-
kat, mert életveszélyessé vált a tolongás.

Felejthetetlen volt ez a kép, mert azt mutatta, hogy az osztrák mezőgazdaság is megtalálta önmagát, szervezettséggel, kitartással, áldozatokkal teremtett új termelési ágakat, hisz ez Ausztria számára életnek és halálnak kérdése volt. A céltudatos és fáradhatatlan propagandának az eredménye volt ez a borkóstoló egy olyan országban, ahol elsősorban a sör a legkedveltebb ital. A mezőgazdaság megsegítésének szükségessége Ausztriában elég gyorsan átvődött a társadalom minden rétegének a lelkébe és nekünk, akik évszázadokon keresztül majdnem egyedül voltunk éléstára Ausztriának, lassankint meg kell barátkoznunk azzal a gondolattal, hogy az osztrák piac sok fantáziát már nem jelent számunkra.

*

Ajánljuk az osztrák mezőgazdaság fejlődését és tiszteltreméltó eredményeit azok figyelmébe, akik még mindig a régi csapásokat keresik a gazdasági élet hatalmas renegetegében. Nem állítjuk egy pillanatra sem, hogy helyes és okos az a gazdaságpolitika, amely mindenáron, súlyos áldozatoktól sem riadva vissza, az önellátás teljes kiépítésére törekszik. Azzal azonban, hogy megállapítjuk, hogy ez a politika nem helyes, sokra még nem megyünk és a problémát még nem oldjuk meg. Ausztriában nyilván szintén a szociális állam gondolatának megvalósítása hozta felszínre az önellátási törekvéseket, a szociális állam gondolata érvényesül Olaszországban és Németországban, de ennek a gondolatnak a hatása alól nem tudták kivonni magukat a győztes államok sem. A világháború vámszedője: Amerika közvetlenül a háború után törvényhozási úton, az állam hatalmi szavával nyúlt bele a termelés munkájába és száz és százmillió dolláros alapok létesítésével támasztotta alá farmereinek működését. A szociális állam gondolata érvényesül minden olyan intézkedésben, amikor az államhatalom a széles termelőrétegek, a kisemberek anyagi boldogulásának az útját egyengeti.

A régi világ elmúlt. A liberális szabadkereskedelmi

rendszert és általában a gazdasági liberalizmust nemcsak ki-kezdte, de el is seperte a világháború. Ami pedig a háború után gazdasági téren történt, az nem volt más és nem más ma sem, mint keresés. Kutatás az orvosszerek után, amelyekkel meg lehet gyógyítani a beteg világot és amelyekkel pótolni lehetne a háborúelőtti gazdasági rendszert. Ez a keresés eddig nem járt konkrét eredményekkel. A szervezett értékesítés, nevezzük azt akár egykéznek, akár mezőgazdasági kartelnek, akár agrárönvédelemnek, ma már olyan jelenség, amelyet melőzni, amelynek hatásait észre nem venni nem lehet. A legutóbbi napokban került nyilvánosságra *Van Zeelandnak*, a volt belga miniszterelnöknek általános érdeklődéssel várt jelentése arról: hogyan lehetne a nemzetközi kereskedelem fejlődésének útjában álló akadályok elhárításával az általános világgazdasági helyzetet megjavítani. Ez a jelentés is csak keresi a kivezető utakat, de javaslatai mindössze óvatos tapogatózást jelentenek a mai helyzet megváltoztatása felé. Van Zeeland jelentésének talán legérdekesebb része az a javaslat, hogy az önellátási gondolat alapjára helyezkedő államokat a meggyőzés fegyverével kell visszavezetni a nemzetközi kereskedelem irányába. De hcl van az a férfiú, aki a meggyőzés fegyverével kiáll az önellátási politikát folytató országok elé és rábírja őket gazdaságpolitikájuk megváltoztatására? Az angol közvélemény meglepően hűvös fogadtatásban részesítette ezt a tervet, ami természetes is. Anglia volt a szabadkereskedelmi elv előharcosa, amíg a szabadkereskedelem magát Angliát jelentette. Az angol uralom a világkereskedelem fölött megszűnt, irányító szerepe e halványult és a világkereskedelemben ezidőszert egyeduralkodó nincs. Abban a percben, amikor a szabadkereskedelmi elv további fenntartása Anglia számára gazdasági, külkereskedelmi és valutáris megpróbáltatásokat jelentett, az angol gazdasági élet nagyon rövid alatt a megkötöttségek mellett sorakozott fel. Ezek a megkötöttségek talán mások, talán szabadabbak, mint a mieink, de a mai angol gazdasági rendszert korlátlan szabadság alapján álló berendezkedésnek mégsem lehet mondani. Az Egyesült Államokban a Van Zeeland-terv jóindulatú semlegességet váltott ki, a segíteni akarás legcsekélyebb jele nélkül. Olaszország az önellátásra való törekvést ma már nem szükségrendszernek, hanem elvi követelmény-

nek tekinti — mint a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara hivatalos közlönye, tehát a szabadkereskedelmi elv alapján álló érdekképviselő orgánuma mondja — és politikai okok mellett ezzel magyarázható az *a teljes visszautasítás*, amellyel Olaszországban a Van Zeeland-terv találkozott. A példának egész légióját lehetne még felsorakoztatni annak bizonyítására, hogy az új utak keresése alig jár tényleges és kézzelfogható eredményekkel.

Imrédy Béla, a Magyar Nemzeti Bank elnöke, a Bank idei közgyűlésén szintén foglalkozott ezzel a javaslattal és többek között kifejtette, hogy a kereskedelmi és fizetési forgalom terén fennálló megkötöttségek lebontása nem a mi sajátos problémánk és ennek megoldása csak nemzetközi viszonylatban történhetik megnyugtató és maradandó eredményeket ígérő módon. Amíg a nagy birodalmak és nagy piacok kereskedelem-politikai és devizagazdálkodási problémái megoldást nem nyernek, jelentősebb változás nem is várható. Kis országok egymásközi viszonyának tisztázásával bizonyos haladás elérhető ugyan — és ezt örömmel kell üdvözölnünk, sőt igyekeznünk kell megvalósítani —, de gyökeres és átfogó rendezés és pedig nemcsak a világgazdasági helyzetnek, hanem a mi kis országunk helyzetének gyökeres és átfogó rendezése a nagyok problémáinak megoldása nélkül nem képzelhető. Ebből következik, hogy a kezdeményezésnek s az áttörésnek ily nagyszabású megoldások felé a nagyhatalmak részéről kel! történnie. Egy további megállapítás, hogy a megoldásoknak a természetes földrajzi népesedési és piaci adottságokkal számolniuk kell. Sajnálatos félreismerése volna például a valóságos helyzetnek, ha akkor, amidőn a legsúlyosabb nehézségekkel talán éppen az európai agrárjellegű országok küzdenek, a kontingensekben rejlő korlátozások lebontásánál a mezőgazdasági kontingensek mai rendszerének feloldása viszonylag háttérbe szorulna. Vájjon hogyan képzelhető, hogy éppen az európai agrárországok adhassanak a viszonyok normalizálásánál akár csak időbeli előnyt a tőkeerősebb és gazdasági fejlettségben előttük haladó ipari országoknak. Fokozottan áll ez olyan országokra, mint amilyen hazánk is, amelynek népsűrűsége aránylag magas s ahol a lakosság foglalkoztatása sokkal súlyosabb probléma, mint a gyéribben lakott agrárállamokban. A nemzetközi együttműködésről nemcsak nem mondha-

tunk le, sőt minden egészséges kezdeményezés éppen nálunk számíthat a legmegértőbb és legszívélyesebb visszhangra, de még gazdasági értelemben véve sem szabad egy tál lencséért örökségünket eladni s nem szabad olyan megoldásokkal kacérkodnunk, amelyek néhány esztendő könnyebb élet után csak cda vezetnének, hogy külföldi eladósodásunk problémája öt vagy tíz esztendő múlva fokozott súllyal jelentkezzen. A gazdasági élet repedéseit a legelmébbébb finánctechnika ecsetje sem tudja úgy átfesteni, hogy idővel elő ne bukkanjanak. Az ilyen tüneti kezelés mellett számolnunk kellene az 1931. évihez hasonló vá'ság ismétlődésével.

Ezeket mondotta a Magyar Nemzeti Bank elnöke és komoly, megfontolt, messzetekintő megállapításaiból arra kell következtetnünk, hogy a gazdasági megkötöttségek rendszerével, a szervezett értékesítés és az egy kézrendszer kérdésével — az előjelek szerint — még nagyon sokáig számolnunk kell. Azok, akik szembenállnak ezzel a rendszerrel és minduntalan a gazdasági szabadság maradéktalan helyreállítása mellett szállnak síkra, elfeledkeznek arról, hogy az értékesítés megszervezése és az egykézrendszer jelentkezése egy gazdaságtörténeti fejlődés következménye. Ez a tanulmány nem arrogálja magának azt, hogy következtetéseket vonjon le és egyedül helyes útnak a mezőgazdasági értékesítés szabályozását, az egykézrendszert jelölje meg. De az bizonyos, hogy az értékesítés szervezésére irányuló minden megmozdulást eddig a merkantilkörök ellenszenve és támadó hadjárata fogadott. A korlátozó intézkedésekben az állami mindenhatóság jelentkezését vélték felfedezni és nem győzték eléggé és elég sokszor hangsúlyozni, hogy az államnak más kötelességei vannak. Ezek a kritikák lassankint odafajulnak, hogy az ember már-már azt hiszi: az államnak és a hivatalos köröknek nincs egyéb gondjuk, mint a kereskedelmet és aiz egész ország gazdasági életét a különböző értékesítési rendszereken keresztül tönkretenni. Vájjon gondoltak-e a kritikusok arra, hogy az értékesítés szervezése, lebonyolítása milyen mérhetetlen munkatöbbletet és milyen komoly felelősséget jelent? Elhiszik-e ezek a kritikusok, hogy a kötött gazdálkodás helyett mennyivel kényelmesebb helyzet volna, ha a gazdasági erők szabadon érvényesülhetnének? De vállalni kell munkát, felelősséget, gondot, nem egyszer gyűlölködést is, mert amikor a szó-

ciális gondolat hódít tért és amikor a szociális feszültségek levezetéséről kell gondoskodni, akkor az államnak minden egyéb szempontot félretéve, elsőrangú kötelessége irányító hatalmát érvényesíteni mindenütt, ahol a:z egyetemes érdekek és a milliós termelőrétegek érdekeinek megvédelmzésére van szükség.

Amikor a gazdasági életünkben jelentkező megkötöttségekről beszélünk, amikor a különböző értékesítési rendszerekről esik szó és amikor az államhatalom beleszólását kifogásoljuk, ne feledjük el, hogy az éremnek két oldala van. Megkötöttségek már akkor is voltak, amikor gazdasági válságról — mai értelemben — még alig esett szó. A cukorgyárak és a cukorrépartermelők viszonyát hosszabb idő óta törvény szabályozza és a cukorgyárak pontosan meghatározzák minden esztendőben: mennyi cukorrépat hajlandók átvenni termelési egyensúlyuk veszélyeztetése nélkül. Tehát irányítják a termelést. A termelés irányításáról az utóbbi években szintén sokat beszéltek. A földművelésügyi és az igazságügyminisztériumban már el is készült annakidején az a néhány soros törvényjavaslat, amely kerettörvény alakjában széleskörű felhatalmazást adott volna a kormánynak arra, hogy beleszóljon a mezőgazdasági termelés munkájába, irányítsa és előírja azt, hogy hol, mit, milyen minőségben és milyen mennyiségben termeljenek. A javaslatból nem lett törvény, mert erre az idő még nem érkezett el. Amit azonban törvényes felhatalmazás útján nem lehetett valóra váltani, az egyes mezőgazdasági termékeknél lassan mégis a megvalósulás felé halad — az értékesítés megszervezésén keresztül.

Az egykézrendszerrel kapcsolatban szeretik hangoztatni, hogy a kötött gazdálkodás tönkreteszti a kereskedőket és a kereskedők nem állhatnak olyan rendszer szolgálatába, amely egyenesen az ő kikapcsolásukat tűzte ki céljául. Nagyon tetszetős formában jelentkeznek ezek a vádak és figyelmeztetések. A későbbi fejezetekben azonban látni fogjuk, hogy a kereskedelem kikapcsolásáról alig van szó, a különböző értékesítési konstrukciókban csaknem mindenütt szerepet kaptak továbbra is a kereskedők. Látni fogjuk, hogy a kereskedelem maga is tisztában van bizonyos szervezethez szükségesével, látni fogjuk, hogy saját elhatározásukból is már évek-

kel ezelőtt a szervezkedés terére léptek egyes ágazatokban és látni fogjuk, hogy olykor erre a szervezettségre a kereskedőknek éppen saját kollégáikkal szemben van szükségük. Már pedig, ha a kereskedők kénytelenek saját kartársaikkal szemben is a jogos érdekvédelem bástyáit kiépíteni, mennyivel inkább kötelessége ez az államnak, amely felelős a széles néprétegek anyagi és szociális boldogulásáért.

A szociális állam a tömegek felemelésének gondolatát szolgálja. A nagyobb darab kenyeret, az állandó munkát, a megélhetés biztosítását, a nyugalmi légkört, amelyben a nemzet erői jobban kifejlődhetnek és a szociális feszültségek könnyebben levezetődhetnek. Mindezt békés úton, a fokozatos fejlődés vonalán kell elérni. Ezért van szükség napjainkban jobban, mint bármikor, a keresztény erkölcs és a keresztény világnézet kiegyensúlyozó, a békés fejlődést biztosító törvényeire. Ezért nem szabad egyoldalúan kiszolgáltatni a termelőrétegeket a piac szeszélyes spekulációinak, ezért kell gátat emelni a mértéktelen harácsolás elé, ezért kell komolyan foglalkozni a jövedelemeloszlás arányosításának gondolatával, ezért kell előtérbe helyezni azokat, akik a munka nehezebb részét: a javak termelését végzik és vállalni kénytelenek annak minden kockázatát is. Ez jelenti nagy vonásokban a szociális államot, amelynek kiépítése és megvalósítása egyformán érdeke a nemzet egyetemességének éppúgy, mint a társadalom minden rétegének. Külső intézkedések sorozata idézte fel a konkrét esetekben az egyes megkötöttségeket, a gazdaságtörténeti fejlődés során jutottunk el odáig, hogy az értékesítési tevékenység korlátok közé szorult, de szükségszerűen el kellett következnie annak az időnek, amikor a kényszerűségi szempontokat feltétlenül össze kellett kapcsolni — közérdekből — a szociális kérdések megoldásával és így alakult ki lassankint a mai gazdasági rendszer.

*

Ezt a rendszert lehet szidni, lehet vele szemben az érvék légióit felsorakoztatni, lehet ócsárolni, támadni és hiányosságait kipécézni, sőt bizonyos szempontok hangoztatásával teljes kikapcsolása és megszüntetése mellett érvelni, csak egyet nem lehet: hogy az egykézrendszerről és a szervezett értékesítésről, az új gazdasági világnak ezekről az új

megjelenési formáiról ne vegyünk tudomást. Már pedig, ha tudomást vettünk róla, akkor meg kellett vizsgálnunk, mi indította a magyar gazdasági élet felelős és hivatalos tényezőit arra, hogy a szabadkereskedelem egyedül üdvözítő rendszere helyett a mezőgazdasági értékesítés területein egy új és eddig még alig alkalmazott rendszerrel kísérletezzenek, honnan indult el a kezdeményezés, valóban speciális magyar találmány-e, illetve mennyiben függ össze az általános európai gazdasági helyzettel és beváltotta-e legalább a reménységek egy részét, továbbá, hogy van-e jövője egyáltalán ennek az új gazdasági berendezkedésnek.

A további fejezetekben az egyes értékesítési rendszerek kialakulását és jelenlegi helyzetét találja az olvasó. Hisszük, hogy nem végeztünk hiábavaló munkát, amikor ennek az új gazdasági iránynak és ennek az új gazdasági intézménynek a történelmi fejlődését bemutatjuk. A mai forrongó, nyugtalan, mindennap új és új meglepetésekkel szolgáló időkben nem lehet teljes bizonyossággal megállapítani, kit fognak igazolni az idők, de egyet már ma sem lehet elvitatni és pedig azt, hogy azok, akik az értékesítés szervezésének útjait egyengetik, hittel, becsületes meggyőződéssel és a jobb jövőbe vetett törhetetlen bizakodással igyekeztek szolgálni egy magasabb eszményt: a szociális állam gondolatát.

Baromfi és tojás

Egészen különleges és sok vitára alkalmat adó szervezési törekvések nyilvánulnak meg a baromfiértékesítés terén. Tudvalevő, hogy a magyar baromfitenyésztés az elmúlt másfél évtized alatt hatalmas fejlődésen ment át, a minőség javult és világviszonylatban is az első helyen állunk. A baromfi és a baromfival kapcsolatos melléktermékek exportja egyes években messze túlhaladta legfontosabb exportcikkünk: a búza kiviteli eredményeit, érthető tehát az az érdeklődés, amellyel a kormányzat és minden illetékes tényező figyeli a baromfiértékesítés munkáját. Nem szabad ugyanis elfelejteni, hogy a baromfitenyésztés elsősorban a kisembereket érinti és olyan tenyésztési ág, amely sok munkáskéznek ad kenyeret, tehát nemcsak nemzetgazdasági és nemcsak valutapolitikai, de szociális szempontból sem közömbös, hogy a baromfitenyésztés eredményei és külföldi konjunktúrája maradék nélkül érvényesüljön a kistermelőknél és a kisgazdaságoknál is.

A baromfiértékesítés megszervezésére már a múltban is történtek különböző kísérletek. A szervezés szükségességét még inkább előtérbe hozták azok az intézkedések, amelyek az importállamokban életbe léptek a kontingentálások és a beviteli megszorítások alakjában. Amikor illetékes helyeken a baromfiértékesítés megszervezésének gondolata felvetődött, két szempontnak igyekeztek maradék nélkül érvényt szerezni. Az egyik az volt, hogy az egész országban mindenütt egyenlő árak legyenek érvényben, a piacokra felhozott áru pedig minden körülmények között értékesíthető legyen, tehát a tenyésztők hátrányos helyzete megszűnjék. A második nem kevésbé fontos szempont az volt, hogy a külföldi piacokon a lehető legmagasabb árakon értékesülhessen a magyar baromfi. En-

nek a két fontos célnak az elérése érdekében a baromfiértékesítés megszervezése a gyakorlatban a következőképpen történik:

A Hangya-központ és a baromfikivitel lebonyolításával foglalkozó cégek megállapodást kötöttek, hogy a vidéki Hangya-szövetkezetek bekapcsolódnak a baromfigyűjtés munkájába, tehát az egyes piacokon jelentkező baromfikínálatot felveszik és ezáltal az értékesítés munkáját megkönnyítik. Az árak megállapítását külön Országos Armegállapító Bizottság végzi, ennek tagjai a földművelésügyi minisztérium kiküldöttje, a Külkereskedelmi Hivatal delegátusa, az exportőrök és az egyes mezőgazdasági kamarák megbízottjai. A bizottság időről-időre, szükség szerint bármikor összeül és a külföldi piacokon kialakult árak, valamint eladási lehetőségek figyelembevételével állapítja meg azokat a bevásárlási árakat, amelyeket a kereskedők kötelesek a gazdáknak fizetni az ország összes baromfipiacain. A megállapított árakat rádión állandóan közlik az egész ország gazdatársadalmával, azonkívül minden piacon a kereskedők kötelesek a bevásárlási helyeiken a Külkereskedelmi Hivatal által rendelkezésre bocsátott táblákon az aznapon érvényes árakat feltűnő formában kiírni.

Az árak megállapításánál azonban nem áll meg a bizottság, hanem gondoskodása kiterjed arra is, hogy a gazdák a megállapított és a világpiaci, továbbá külföldi értékesítési helyzetnek megfelelő árakat valóban meg is kapják. Éppen ezért a mezőgazdasági kamarák megbízottjai, a Külkereskedelmi Hivatal tisztviselői, ellenőrei, valamint a gazdasági felügyelőségek a földművelésügyi minisztérium megbízásából országszerte ellenőrzik a piacokat és ahol bármiféle esetleges visszaélést látnak — jelentkezzék ez akár a kereskedők összebeszélésében, akár az árak be nem tartásában —, haladéktalanul jelentést tesznek a hivatalos fórumoknak és az egyezményt be nem tartó kereskedővel szemben az eljárás azonnal megindul, súlyosabb esetekben büntető szankciókat alkalmaznak, amely az exportból való kizárással is végződhetik. Az Ármegállapító Bizottság árainak az egész vonalon való érvényesítését úgy oldották meg, hogy a vidéki Hangya-szövetkezetek kötelesek a bizottság által megállapított árakon a felkínált baromfit átvenni abban az esetben, ha a kereskedelem

erre az átvételre valamilyen okból nem volna kapható. így tehát gondoskodás történt arról, hogy a termelőt meglepetés ne érje, mert kereskedő hiányában ott van a Hangya-szövetkezet, amely köteles átvenni a felhozott árut. A gyűjtés mellett a Külkereskedelmi Hivatal a Hangyát az exportba is bekapcsolta.

Maga a baromfikivitel különbözőképpen történik, aszerint, hogy a kivitel milyen országba irányul. A belföldi értékesítés megszervezésénél láttuk, hogy a termelői érdekeltségekből alakított ármegállapító bizottság a termelők rendelkezésre áll és igyekszik mindenkor azt az árat megállapítani, amely az adott időpontban a világpiaci helyzetnek megfelel, vagyis a világpiaci áralakulás változásait lehozza a legkisebb magyar faluba is. A kivitelnél Németország felé például az a helyzet, hogy az illetékes Reichsstelle mindenkor olyan mennyiségű baromfit enged be, amennyit a piaci helyzet megkíván. Szigorúan meghatározza a bevihető mennyiséget, mert egyrészt nem akar felesleges valutagondokat, másfelől a belföldi termelőinek az érdekeit is megvédi azáltal, hogy számukra ár- és eladási biztonságot teremt. A németek rendszerint havonként határozzák meg a bevihető mennyiségeket és egyúttal fixírozzák az átvételi árakat is. Tekintettel arra, hogy az ármegállapító bizottság határozatai alapján a termelők érdekeit megvédelmezik, mert a kereskedők kötelesek megfizetni a megállapított árakat, az exportnál tehát csak a lebonyolítás zavartalanságára és pontosságára kell figyelemmel lenni.

Ez vonatkozik nemcsak a németországi viszonylatra, hanem az összes többi exportpiacainkra is. Anglia felé a kiszállítható mennyiségeket a kereskedők egymás között osztják fel abban az arányban, ahogyan a múltban az angol piacra szállítottak. Angol viszonylatban a szervezés nyomán érdekes képet mutat a kivitel, amennyiben az 1936 augusztus 1-től december 31-ig terjedő időszakot összehasonlítva az 1937 augusztus 1-től december 31-ig terjedő időszakokkal, azt látjuk, hogy Angliába 300 vagonnal több baromfit szállítottunk 1937 említett négy hónapjában, mint 1936 hasonló időszakában. Ausztria szintén kontingentálja a bevihető magyar baromfi mennyiségét, azonban erre a piacra két év óta csak kisebb mennyiségek kerültek kiszállításra, mert az osztrák piaci

helyzet állandóan úgy alakult, hogy a magyar kivitel szórva-nyosan találta meg ott a számításait. Amióta a fentebb ismertetett szervezés bekövetkezett, az osztrák piacra is jobban megindult a magyar baromfi exportja és mennyiségileg a be-vihető évi 500 vagónos kontingensből körülbelül 80 vagonnal többet sikerült elhelyezni, mint az előző évben. Olaszországban ugyancsak beviteli kontingensek vannak és a kontingen-eket százalékszerűen a magyar exportőrök maguk osztják fel. A többi országok közül az idén először ment magyar baromfi Svédországba és Amerikába. Ezekre a piacokra az ex-portalőrök szabadon szállíthatnak, ha ottani üzletfelekkel az ár és a szállítási feltételek tekintetében meg tudnak állapodni. A két piacra körülbelül 25 vágón baromfit szállítottunk ki. Ide soha nem volt szállítás, tehát az eredmény szembetűnő.

A baromfiexport megszervezése mellett nem lehet figyel- men kívül hagyni azt a nagyszabású és eredményes akciót sem, amelyet a Külkereskedelmi Hivatal a földművelésügyi minisztériummal indított az úgynevezett baromfikeltető köz- pontok megszervezése ügyében, a baromfiexportőrök igen je- lentős anyagi hozzájárulásával. Az elgondolás ennél az ak- ciónál az volt, hogy a baromfitenyésztőket kellő időben el kell látni napos csibékkel, mert a tavaszi hónapokban, amikor a külföldi piacokon igen jó ára van a fiatal csirkének, nálunk rendszerint nem állnak rendelkezésre olyan mennyiségek, ame- lyek fedeznék a külföldi keresletet és így a kedvező elhelye- zési lehetőségeket nem tudjuk kihasználni. A baromfikeltető központok eddig nagyon jól beváltak, a gazdák, akik nem rendelkeznek megfelelő anyagi felkészültséggel keltetőgépek beszerzésére, szívesen és örömmel vették át a napos csibéket, felnevelték azokat és tisztességes haszonnal értékesítették.

A baromfiértékesítéssel szorosan összefügg a tojásértéke- sítés munkája is. Ezen a téren az illetékes tényezőket ugyan- az az elgondolás vezette, mint a baromfinál, ezért ugyancsak ármegállapító bizottságot szerveztek és itt is a külföldi ár- alakulás, valamint elhelyezési lehetőségek figyelembevételé- vel határozzák meg az egész ország minden piacára érvényes bevásárlási árakat, gondoskodnak azoknak pontos betartá- sáról. A nr gyár tojás legfontosabb piaca Németország. Az importtojást Németországban központ veszi át és a németek mindenkor a saját belföldi tojásáiraikhoz kapcsolják a magyar

tojásért fizetendő árakat. Az illetékes Reichsstelle meghatározza a bevihető mennyiségeket, a magyar tojásexportőrök pedig felosztják egymás között a kontingenseket előbbi kiviteli tevékenységük arányában. A szervezett értékesítés bevezetése óta különös gonddal dolgoznak azon, hogy Németország mellett újabb és fokozottabb elhelyezést találjanak a magyar tojás számára. Ezen a téren sikerült osztrák tojás-kivitelünket 100—120 vagonnal emelni. Angliába körülbelül 50 vágón tojást vittünk ki, pedig erre a piacra az utolsó esztendőkből tojás-kivitelünk nem volt, végül Svájcba szintén 50 vagon szállítottunk. Olaszország felé 100 vagonos kontingens van, amit a szervezés óta teljesen ki lehetett használni, jóllehet a múltban csak elenyészően kis szállítmányok voltak elhelyezhetők. Ausztria felé a tojás-kivitel teljesen szabad, viszont a gyakorlatban az történik, hogy az osztrákok a tojásbevitelt beviteli engedélyhez kötik, amit minden korlátozás nélkül adnak ki.

Bor

A magyar szőlőgazdaság és bortermelés a háborúutáni időkben súlyos megpróbáltatásokon ment keresztül. A háborúelőtti és a háborús gazdálkodás során sohasem jelentett különösebb gondot a bor elhelyezése és az a konjunktúra, amelyet az osztrák-magyar monarchia, mint állandó és jó fogyasztóterület jelentett, szinte ugrásszerűen növelte meg a magyar bortermelés területeit. Ebben az időben a borok bevásárlásánál úgyszólván egyedül az alkoholtartalom volt a döntő. A kereskedelem csak a kimondottan minőségboroknál alkalmazott nagyobb ellenőrzést, amit a termelők szívesen is vettek, mert minőségboraikért igen jó árakat kaptak.

Ez a helyzet a háború után, épp úgy, mint a mezőgazdasági termények egész soránál, lényegesen, mondhatnánk teljesen megváltozott. Az egységes és hatalmas fogyasztóterület jelentő monarchia darabokra szakadt, a megmaradt országrészen pedig éppen a háborús konjunktúra gazdasági és lélektani hatása alatt, tovább növekedtek a szőlővel beültetett területek és a telepítési törekvésekkel szemben nem

jelentkezett az államhatalom tiltó rendelkezése, mert a bortermelés szociális szempontból, a mezőgazdasági lakosság szemszögéből is minden időben azok közé a termelési ágak közé tartozott, amelyek alapos megművelést, sok munkáskezet, tehát szinte egész éven át tartó munkaalkalmat jelentettek a mezőgazdasági munkásság tekintélyes hányadának. Súlyosbította a helyzetet az is, hogy a régi Magyarország területén 631.791 kát. hold szőlőterület volt, ebből Csonka-magyarországra 374.000 hold esett, ezzel szemben az ország lakossága egyharmadára csökkent és a trianoni békeszerződés következtében nagykiterjedésű borfogyasztó területek veszték el. A magyar szőlőgazdaság konjunktúrája a belső vásárlóerő csökkenése következtében is hanyatlani kezdett. Az állam részéről több mélyreható intézkedés látott napvilágot az elmúlt évek során. A telepítési tilalom, a hegyközségi törvényjavaslat módosítása is azt célozza, hogy a magyar bortermelést azok közé a keretek közé szorítsák vissza, amelyek között ez a fontos termelési ág még jövedelmező maradhat és túltermelés, értékesítési válság nélkül szolgálhatja az ország egyetemes gazdasági, valamint szociális érdekeit.

Tárgyilagosan meg kell állapítani, hogy bizonyos intézkedések kissé megkésték, mert időközben egyes régi piacainkon szintén hatalmas lépések történtek a bortermelés növelése érdekében, főleg Ausztriában és Csehszlovákiában, de az az alapos és meggondolt akció, amely a földművelésügyi minisztérium részéről indult ki, remélhetően mégis meghozza idővel a kívánt eredményeket. A magyar bor értékesítésének megszervezése azonban nem késhetett sokáig és ebben a vonatkozásban igen érdekes, figyelemreméltó kezdeményezéssel találkozunk. Előjáróban meg kell említeni, hogy a kormányzat, valahányszor az értékesítés munkájába beleszól, ületve beleavatkozik és a nagy termelő tömegek szociális, valamint gazdasági helyzetének javítása érdekében intézkedéseket tesz, elsősorban mindig a kereskedelemmel találja magát szemben. Azzal a kereskedelemmel, amely a régi vágányokon haladva nem tud, vagy nem akar tudomást venni az idők változásáról és szüntelenül a háborúelőtti állapotokat emlegeti, azokra hivatkozik és azoknak visszaállítása érdekében száll síkra. A magyar borkereskedelem már korán felismerte azt a veszedelmet, amely a magyar borértékesítést és rajta keresz-

tül az egész magyar bortermelést veszélyezteti, ha állandóan az történik, hogy egy-egy külföldi elhelyezési lehetőség jelentkezésekor a kínálat ötletszerűen, sokszor a termelői érdekek rovására végzi a maga munkáját. A magyar borkereskedők az akkori Mezőgazdasági Kiviteli Intézettel összhangban és annak támogatásával már 1932-ben maguk állítottak fel egy szervezetet: a *Magyar Borkivitel Egyesülést*, amely a Svájc részére történő belföldi borvásárlásokat és a kiajánlási árakat megfelelően szabályozta. A borkivitelnél áthidalhatatlan nehézségek ma sincsenek és kiviteli lehetőségek birtokában az exportot mindig simán lehet lebonyolítani. Ebből az 1932. évi magból, amely akkor csak a svájci viszonylatra vonatkozóan rendezte a borkivitel kérdését, alakult ki az összes kommerborokat importáló országokra kiterjesztett működéssel a mai Magyar Borkiviteli Egyesülés.

Az Egyesülés célja az, hogy tagjai által a magyar hordósborok, parlási célra szolgáló borok (Brennwein), mustok, sűrített mustok kivitelét a földművelésügyi minisztérium által megállapított feltételek és az Egyesülés végrehajtóbizottsága részéről előírt egységes minimális kiajánlási árak és egységes értékesítési feltételek mellett lebonyolítsa. A boroknak belföldön történő értékesítésével az Egyesülés nem foglalkozik.

Az Egyesülés bizonytalan időre alakult, illetve mindaddig működik, amíg felosztatását ki nem mondja, vagy amíg a földművelésügyi minisztérium az Egyesülés működését meg nem szünteti. Az Egyesülés elvben az összes külföldi államokba irányuló borkivitel irányítására alakult, működését azonban egyelőre a Svájcba, Németországba, Franciaországba, Belgiumba és Luxemburgba irányuló borkivitelre biztosította. Az Egyesülés ténykedése a tokajhegyaljai borok exportjára nem vonatkozik, az Egyesülés tagjai azonban a tokaji borok kivitelére vonatkozó egyébként fennálló általános feltételek mellett tokaji bort is exportálhatnak minden viszonylatban. Az állami térítéseken és kedvezményekben az Egyesülés működési körébe eső viszonylatokba feladott borküldemények után kizárólag az Egyesülés tagjai részesülhetnek.

Az Egyesülésnek tagjai lehet az a feddhetetlen előéletű, borexporttal foglalkozó, saját számlára dolgozó borkereskedő, vagy bortermelő, aki:

- a) legalább 6000 hektoliter befogadóképességű hordóval

felszerelt pincének, vagy pincéknek tulajdonjogát vagy bérletét igazolja, vagy aki hiteltérdemlően igazolja, hogy az elmúlt idény bármelyikében legalább 10.000 hektoliter bort és mustot szállított vámkülföldre, — továbbá

b) a felvétel alkalmával egyesülési óvadékképpen 2000 pengőt készpénzben, vagy szabad takarékpénztári betétkönyvben az Egyesülés számlájára és javára lefizet, illetve letétbe helyez. Ez az óvadék biztosítékot nyújt mindazoknak a kötelezettségeknek a tekintetében, amelyek a megállapodásból folyóan az Egyesülés javára és a tag terhére keletkeznek. Az egyesülési tagság komolyságának biztosítása érdekében minden tag, aki legalább 2000 hektoliter bort és mustot az évad folyamán vámkülföldre ki nem szállít, vagy amíg 12 hónapi hordósbor- és mustkivitele az összes hordósbor- és mustkivitelnek 1 százalékát el nem éri, 2000 pengő bíróilag nem mérsélhető kötbér fizetésére kötelezi magát. Ez a kötbér a letett óvadékból elégíthető ki az Egyesülés javára. Bármilyen okból vennék is igénybe az óvadékat, azt mindenkor haladéktalanul a teljes összegre kell kiegészíteni. Ennek elmulasztása a tagsági jogok elvesztésével jár. Az Egyesülés megszűnte, vagy pedig önkéntes kilépés esetén, amennyiben az egyesülési tag borkivitelének lebonyolítása a végrehajtóbizottság határozatának megfelel és az előírt exportteljesítménye is pro rata temporis elérte, az óvadék teljes egészében felszabadul a tag javára. Az az egyesülési tag, aki a minimális kiszállítási követelménynek üzletének megszűnése, vagy a cégfőnök tartós betegsége, vagy elhalálása miatt nem tudott megfelelni, a felülvizsgálati tanácstól kérheti a kötbér fizetésének mellőzését.

A fentiekből tehát látható, hogy az Egyesülés rendkívül komolyan fogja fel nemzetgazdasági hivatását és nemcsak az estről-esetre adódó szállítási lehetőségek kihasználását tűzte ki céljául, hanem gondoskodni kívánt arról is, hogy az Egyesülés tagjai minden körülmények között kivegyék részüket az exportszállításokból. Az ügyrend értelmében az Egyesülésbe alkalmi egyesülések is felvehetők. Az erkölcsi követelményeket az alkalmi egyesülés résztvevőitől külön-külön is megkívánják. Ebben az esetben az exportörökkel szemben támasztott követelményt a rendelkezésre álló férőhely, valamint a tag exportteljesítménye tekintetében együttesen szá-

mítják. Ilyen esetben az alkalmi egyesülés szerződését az Egyesülés végrehajtóbizottságának be kell mutatni és az alkalmi egyesülés egyik tagját az Egyesülésben való részvétel céljából visszavonhatatlanul meg kell hatalmazni. Az Egyesüléssel szemben történő elszámolás, térítések kifizetése, stb. a meghatalmazott tag nevén keresztül történik. Az alkalmi egyesülés többi tagjai mint kezesek állnak a Magyar Borkiviteli Egyesüléssel jogviszonyban. Az alkalmi egyesülések óvadékát 3000 pengőben határozták meg.

Az Egyesülés tagjai kötelezettséget vállalnak arra, hogy mindenkor a földművelésügyi minisztérium által a borbevásárlásokra előírt feltételek és rendeletek alapján fogják tevékenységüket kifejezni. Mindaddig, amíg a borbevásárlásokra vonatkozó előírásokat a földművelésügyi minisztérium által és jóváhagyásával alapított szövetkezet ellenőrzi és viszi keresztül, a szövetkezet és a Magyar Borkiviteli Egyesülés között ebből a szempontból létrejött megállapodás minden egyesülési tagra nézve kötelező. Az új tagok felvételéről az Egyesülés végrehajtóbizottsága minden évben a kiviteli idény megkezdése előtt, tehát kizárólag augusztusban dönt. Az idény későbbi folyamán új tagokat nem vesz fel.

Minőségi borkivitelünk fokozása céljából kivételes esetekben az Egyesülés végrehajtóbizottságának javaslatára a Külkereskedelmi Hivatal engedélyezheti, hogy olyan termelők, vagy kereskedők, akik az Egyesülésnek nem tagjai, az alföldi, nyírségi, dunántúli és felföldi borok kivételével, amelyeknek területét a bortörvény végrehajtási utasításának 17. §-a írja körül, más minőségi borvidékről közvetlenül feladva szállíthassanak, igazoltan minőségi borokat vámkülföldre, ugyanolyan minimális árak, ugyanolyan feltételek, továbbá ugyanolyan állami előírások, valamint állami térítések élvezete mellett, amelyek egyébként az Egyesülés tagjaira vonatkozóan érvényben vannak. Ezeknek az intézkedéseknek az a céljuk, hogy a minőségi borvidékek bortermelőinek közvetlen szállítás esetére biztosítsák a borexportból származó összes előnyöket.

Az Egyesülés végrehajtóbizottsága teszi meg mindazokat az intézkedéseket, amelyek az Egyesülés céljának megvalósítása és működése érdekében szükségesekké válnak. Ide tartozik a tagok felvétele, a kiajánlási minimális árak megállapí-

tása, az egységes eladási feltételek meghatározása és az ár-biztosító szervvel való együttműködés biztosítása. A végrehajtóbizottság ülésén az ügy természetéből kifolyóan a Külkereskedelmi Hivatal megbízottja mindenkor résztvesz és az összes tagokra kötelező határozatot kizárólag csak a végrehajtóbizottság hozhatja. A Külkereskedelmi Hivatal a végrehajtóbizottság minden határozata ellen a határozat közlésétől számított 8 napon belül a felülvizsgálati tanácshoz felszólamlással élhet és a Hivatal felszólamlásának a végrehajtóbizottság határozatai ellen mindenkor halasztó hatálya van. Az Egyesülés működését a Külkereskedelmi Hivatal ellenőrzi, míg az egyesületi tagok működésének ellenőrzését az Egyesülés végrehajtóbizottsága és a bizottság által megjelölt bizalmi szerv (Treuhand) végzi.

Az Egyesülés tagjai a kivitelre szánt bort a Külkereskedelmi Hivatal által erre a célra rendelkezésre bocsátott fuvarlevél-garnitúrák felhasználásával szállítják vámkülföldre. A Hivatal által kiszolgáltatót fuvarlevél-garnitúrákon különleges jelek és sorszámok vannak, azokat az Egyesülés tagjainak kérelme alapján adják ki és másra át nem ruházhatók. A külföldi eladások, valamint az eladási feltételek ellenőrzése érdekében az Egyesülés tagjai kötelezik magukat arra, hogy külföldre történt eladásaikat az üzlet megkötésétől számított 48 órán belül a rendeltetési ország, mennyiség, Malligand-fok, eladási feltételek és előírt ár közlése mellett a bizalmi szervnek írásban az erre a célra előírt nyomtatványon bejelentik. A bizalmi szerv a bejelentéseket bizalmasan kezeli, de kötelessége, hogy ott, ahol a végrehajtóbizottság által előírt minimális áraktól és eladási feltételektől eltérő kikötéseket, vagy a minőségnek meg nem felelő áron történt eladást, illetve egyéb kifogásolni valót lát fennforogni, a végrehajtóbizottságnak haladéktalanul jelentést tegyen. Azt, hogy a kiszállított borok az eladási bejelentésben feltüntetett minőségi kellékeknek megfelelnek-e, a Külkereskedelmi Hivatal saját közegei útján ellenőrizteti.

Az Egyesülés tagjai kötelesek borszállítmányaiknak feladási idejét a feladási állomás megjelölésével az erre a célra előírt nyomtatványon, esetleg táviratban, vagy telefonon a feladást megelőző 24 órával a Külkereskedelmi Hivatalnak mindenkor úgy bejelenteni, hogy a minőségi ellenőrzés foganato-

sítására kellő idő álljon rendelkezésre. A Hivatal a minőségi ellenőrzést a kilépő határállomásokon is elvégeztetheti. A minőségi ellenőrzés során felmerült panaszok kivizsgálásának biztosítása érdekében az Egyesülés minden tagja köteles a Külkereskedelmi Hivatal kívánságára az esetleges vizsgálat tárgyát képező eladásra vonatkozó iratait és könyveinek erre vonatkozó bejegyzését a Hivatalnak felmutatni.

Nagyon érdekes az az intézkedés is, amely szerint a végrehajtóbizottság minden tagjának, az Egyesülés minden tagjának, a Külkereskedelmi Hivatalnak pedig közérdekből jogában van minden esetben, de különösképpen akkor, ha megítélése szerint az Egyesülés valamelyik tagja a borkivitel érdekeit, vagy a magyar kereskedelem jó hírnevét külföldön szándékosan vagy vétkesen, gondatlan magatartásával súlyosan megsértette, vagy ha külföldi eladásainak bejelentése tekintetében kötelezettségének ismételten és indokolatlanul nem tett eleget, vagy ha megtévesztő módon, szándékosan a valóságnak meg nem felelő ügyleti feltételeket, vagy elszámolásokat jelentett be ia bizalmi szervnek, az ellenőrző bizottságtól a tag ellen való eljárás megindítását és tényállás megállapítását kérni.

Az ellenőrző bizottság vagy mellőzi a jogkövetkezmények alkalmazását, vagy megállapítja a panasz a aposságát. Ebben az utóbbi esetben, ha a tag a végrehajtóbizottság által megállapított kizárólagos árakhoz, a megállapított fizetési feltételekhez nem alkalmazkodik, ha a kötelevélben kikötött minőségtől eltérő minőségű borokat szá lit, vagy ha az egyesülési megállapodásokat egyebekben is megsérti, az eladott bormennyiség minden 100 hektoliterje után — az alkalmi egyesülésben tömörültek pedig egymásért való egyetemleges kötelezettségben — bíróilag nem mérsékelhető kötbér címén 500 pengőnek a Külkereskedelmi Hivatal javára 3 napon belül történő lefizetésére kötelezhető. Ezenkívül a vétkes tag az okozott kár teljes mérvű megtérítésére is köteles. Ennek a kötelezettségnek a biztosítására szolgál az egyesülési tagok 2000 pengős óvadéka. Ha az ellenőrző bizottság által megállapított kötbért az Egyesülés valamelyik tagja meghatározott időben le nem fizetné, vagy ha a Külkereskedelmi Hivatal a rendelkezésre álló biztosítékból magát ki nem elégíthetné, vagy ismételt megállapítást nyerne, hegy a tag a végrehajtó-

bizottság határozatait és az egyesülési megállapodás feltételeit nem tartja be, az ellenőrző bizottság a tagot az Egyesületsből kizárhatja. A megállapított kötbér azonban ebben az esetben is behajtandó. Az ellenőrző bizottság határozata ellen a felülvizsgálati tanácshoz lehet felszólamlással élni. A felülvizsgálati tanács elnökét a földművelésügyi miniszter nevezi ki. Az elnökön kívül a tanácsnak két tagja van, iaz egyiket a Külkereskedelmi Hivatal elnöke küldi ki, a másikat pedig az Egyesülés végrehajtóbizottsága. A felülvizsgálati tanács határozatai jogérvényesek.

Az Egyesülés költségeinek és iaz exportfejlesztés céljának fedezésére minden egyesülési tag a részére kiutalt térítések-ből 3 százalékot tartozik fizetni. Ezt az összeget a térítések folyósításakor a Hivatal vonja le és fizeti be az Egyesülés javára az Egyesülés végrehajtóbizottsága által megjelölt I. kúriához tartozó pénzügyi osztályon vezetett folyószámlára. A számla felett a végrehajtóbizottság rendelkezik. A végrehajtóbizottság köteles minden idény végével, tehát legkésőbb minden év augusztus 31-én az Egyesülés anyagi helyzetéről zárszámadást készíttetni és az Egyesülés javára mutató összeget, legfeljebb 25.000 pengőnek jövőre vonatkozó tartálékolása után, az Egyesülésnek a lezárt idény folyamán ténylegesen szállító tagjai között szállításaik arányában visszafizetni.

A múlt esztendő nyarán hosszabb ideig tartó tárgyalások folytak a borértékesítés további szervezése érdekében és a földművelésügyi minisztérium, egyrészt állami közpincék építésével, másrészt az értékesítés újabb szabályozásával segített a borpiac és a bortermelő gazdák helyzetén. Mindenekelőtt megalakult a Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezete és ennek feladatává tette a földművelésügyi kormányzat, hogy a belföldi borértékesítést megfelelően megszervezze. A szövetkezet feladatának minél jobb ellátása érdekében megállapodást létesített a Magyar Borkiviteli Egyesüléssel.

A Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezete a földművelésügyi minisztertől olyan megbízást kapott, amely szerint az exportörök a külföldre kivitt borok (must, Brennwein, stb.) után csak akkor részesülnek a mindenkor érvényben lévő kiviteli kedvezményben, ha igazolják, hogy

az exportált bormennyiség kétharmad részének megfelelő must vagy bormennyiséget a szövetségzettől, vagy a szövetszeten keresztül vásárolták fel. Miután az exportborok felvásárlásába a szövetszezet bekapcsolása kizárólag csak árbiztosító célból történik, az exportnál a kiszállított bornak a szövetségzettől vásárolt borral való azonosságát nem kell igazolni.

A magyar borkivitel fennakadást nem tűr, annak folyamatosságát biztosítani kell, szükséges tehát, hogy az érdekelt tényezők tisztában legyenek azzal a jogi és gazdasági helyzettel, amely számukra kialakult akkor, amikor a szövetszezet a minisztérium megbízásának gyakorlatilag érvényt szerez. Tekintettel arra, hogy a teljes kivitel mintegy kétharmadrésze kommercborból történik, biztosítani kell egyfelől azt, hogy a termelők az úgynevezett kommercborokért elfogadható árat kapjanak, ez az ár összhangban legyen a földművelésügyi minisztérium rendelkezései szerint megállapított és ez alapon a Borértékesítő Szövetszezet által közölt borárakkal, másrészt, hogy az exportkereskedelem bevásárlásának bizonyos része a piac helyzetéhez képest irányítható legyen, tehát, hogy eképpen az exportbevásárlás piacszabályozó jelentőséggel bírjon.

A megszabott célok érdekében vezérelvül állapították meg, hogy a Svájcba, Németországba, Franciaországba, Belgiumba és Luxemburgba irányuló kommercbor-kivitel után minden természetű állami exporttámogatás csupán abban az esetben illeti meg a Magyar Borkiviteli Egyesülés tagjait, amennyiben a két érdekelttség között létrejött megállapodásban foglalt kikötéseket betartják. Természetes, hogy ezeken a feltételeken kívül érvényben maradnak azok a kikötések, amelyeket az exporttámogatások igénylése tekintetében a Külkereskedelmi Hivatal és a Magyar Borkiviteli Egyesülés belső szabályai előírnak.

A megállapodás értelmében kommercbomak számítják azt a bort, amelynek eladási ára a magyar határállomásra szállítva, hordó, tartánybér és jutalék nélkül az illető külföldi viszonylatra nézve megállapított eladási minimális árat legfeljebb 30 százalékkal haladja meg. (Ha tehát pl. Svájc felé a minimális ár magyar határállomásra átszámítva 14 svájci frank, kommercbornak minősül minden bor, amely ab magyar határ 18.20 franknál nem magasabb áron került eladásra.)

Kommercbor ezenkívül az árra való tekintet nélkül az úgynevezett Brennwein, a vermouthe-alapbor és minden természetű ipari alapanyagul szolgáló bor — a besűrített must kivételével. Viszont az eladási ár fentebb említett magassága szerint a must is kommercbornak minősül. Csemegeborra vonatkozóan azok a külön minimális árak veendőek figyelembe, amelyeket ezeknek a boroknak a szempontjából a Kiviteli Egyesülés állapít meg. Amennyiben valamely külföldi viszonylatban, vagy bizonyos árukategóriára nézve (pl. a must) a Magyar Borkiviteli egyesülés a tagokat nem kívánja eladási minimális árak betartására kötelezni, az ellenőrzés tekintetében mégis tartozik a minimális árakat pótló irányárakat megállapítani. Amikor a Borkiviteli Egyesülés ilyen célból állapít meg irányárakat, ezeket a Szövetkezetnek is tudomásul kell vennie.

A Borkiviteli Egyesülés minden tagját a svájci, német, francia, belga és luxemburgi piacokra irányuló kommercbor-kivitel esetén az exportált bornak csupán olyan mennyisége után illeti meg bármilyen kiviteli térítés, mint amilyen mennyiségre igénye nyílik a megállapodás alapján. A megállapodások elvi alapja, hogy az egyesülési tag kommercbor bevásárlásait, vagy azok egy részét a megállapított árnál alacsonyabb áron, a Borértékesítő Szövetkezeten keresztül, vagy pedig a szövetkezet ellenőrzése mellett tartozik eszközölni. Abból a célból, hogy minden egyesülési tag a kiviteli idény megkezdésekor tisztában legyen azzal, hogy az általa bevásárolt borokból melyeket tekintik kommercbor-bevásárlásként, a szövetkezet legkésőbb az általános szüret kezdetéig közli a must- és kiforrott bor-árakat, amelyeket a teljesítendő bevásárlások szempontjából a földművelésügyi minisztérium legalacsonyabb árnak megállapít. Az egyesülési tag bevásárlásai közül azokat minősítik kommercbor-bevásárlásoknak, amelyek a megállapított legalacsonyabb árat legfeljebb 30 százalékkal múlják felül. Amennyiben azonban a piaci árak úgy alakulnának, hogy a megállapított legalacsonyabb áron vételek egyáltalában nem, vagy csak lényegtelen mértékben történnek és a piacon tényleg magasabb minimális árak alakulnának ki, úgy kommercbor-bevásárlásnak minősül az a borvétel is, amelynél a vásárlási ár a piac által kialakított legalacsonyabb árat 30 százalékkal nem nagyobb mértékben múlja felül.

Az egyesülési tag a következő módokon szerez igényt kommercbor után járó kiviteli térítésekre:

1. Az az egyesülési tag, aki a szüret tartama alatt megbízást ad a szövetkezetnek bor, vagy must vásárlására és az adott megbízás alapján átveszi a bor- vagy mustmennyiséget, igényt szerez arra, hogy tényleges kivitel esetében oly mennyiségre igényelhesse a kiszállítás időpontjában érvényben levő kiviteli kedvezményt, amely mennyiség 20 százalékkal múlja felül a vásárlási megbízásban szereplő mennyiséget. A szüret kezdetét a szövetkezet a földművelésügyi minisztérium hozzájárulásával évenként állapítja meg és teszi közhírré. A szüret általában mindaddig tart, amíg friss mustot állítanak elő. Friss mustnak ia 8 napnál nem hosszabb ideig fekvő mustot tekintik.

2. Az egyesülési tag azoknak a borbevásárlási megbízásoknak az alapján, amelyeket a szüret befejezése után a szövetkezet számára kommercborokra vonatkozóan ad, — a megbízási mennyiséggel egyenlő mennyiségre szerez igényt kiviteli térítésre. Ez az igény azonban csak akkor érvényesül, ha a bormennyiség kivitele valóban megtörtént.

3. A fentebbiek szerint történt vásárlásokkal egyenlő elbírálás alá esik a szövetkezet ellenőrzése mellett történő olyan vásárlás, amikor az egyesülési tag a szövetkezettel szemben a következőkre kötelezi magát:

Az egyesülési tag kötelezően vállalja a szüret megkezdésének időpontjáig, hogy a szüret folyamán legalább 5000 hektoliter mustot, vagy megfelelő mennyiségű szőlőt a megállapított legalacsonyabb áron bevásárol. Továbbmenően arra is kötelezi magát, hogy a szövetkezet vezetősége által a szövetkezeti végrehajtóbizottság határozata alapján kijelölt helyen vagy helyeken vásárolja be az említett mennyiség felét, vagyis 2500 hektolitert. A szövetkezet a bevásárlási helyekre vonatkozó megállapodások során figyelembe veszi az egyesülési tagnak a borfajtákra (fehér, vagy színesáru) és a hozzávetőleges minőségre vonatkozó kívánságait. Ezzel az intézkedéssel a szövetkezet azt a célt kívánta elérni, hogy megfelelő irányító befolyáshoz jusson, tehát a vásárlásokat a lehetőséghez képest azokra a helyekre irányítsa, ahol a beérkezett jelentések szerint a kínálat nagyobb mértékben jelentkezik és

így a vásárlásokkal a nagyobb kínálat nyomában járó árletörések elkerülhetők.

Amennyiben a bevásárlások során az egyesületi tag azt közli a szövetkezettel, hogy a kijelölt helyen a megállapított áron vásárolni nem tud és ezt a körülményt hiteltérdemlően igazolja, akkor számára a szövetkezet más helyet jelöl ki. Ha az egyesületi tag a kijelölt helyek egyikét sem fogadja el, de mégis meg akarja szerezni a közvetlen vásárlási jogot, akkor a szükséges 2500 hektolitert a szövetkezetnek adott megbízás útján vásárolhatja meg. Az egyesületi tag ilyen esetben hektoliterenként 1 pengő jutalékot fizet a szövetkezetnek. Az az egyesületi tag, akinek a szövetkezet megadta a közvetlen vásárláshoz való jogot, nem csupán az említett 5000 hektoliter erejéig, hanem a szüret alatt és annak befejezése után minden kommercbor bevásárlására vonatkozóan a kiszállítás időpontja szerint mindenkor érvényben levő kiviteli térítésekre megszerzi igényét.

A szövetkezetnek a közvetlen vásárlás minden esetében jogában áll a feltételek megtartását ellenőrizni és ennek biztosítása céljából a kötések, a bevásárlások, a vásárlás megtörténte után három napon belül a szövetkezetnél bejelentendők, a vonatkozó okmányokat pedig 15 nap alatt kell bemutatni. A szövetkezetnek az árak, a mennyiségek, stb ellenőrzésére egyébként is megvan a joga. Amennyiben valamelyik egyesületi tag a közvetlen vásárlás beszámításához való jogosultsága céljából vállalt kötelezettségeit megszegné (pl. a megállapított árnál alacsonyabb áron vásárolná a szüret alatt az 5000 hektoliter mustot, vagy megfelelő mennyiségű szőlőt és ebből a mennyiségből 2500 hektolitert nem a szövetkezet által kijelölt helyeken, illetve nem a szövetkezet útján vásárolná), úgy sem a szüret alatt, sem a szüret után lebonyolított közvetlen vásárlásai alapján kiviteli térítésekhez való igényjogosultságot nem szerezhet.

Amennyiben valamely egyesületi tag, aki közvetlen vásárlásra szerez jogot, a szüret befejezése utáni időpontban újabb vásárlási szándékát a Borértékesítő Szövetkezetnek bejelenti és azon a helyen vásárol, amelyet a szövetkezet kijelöl, kivitel esetén a tényleges vásárlást 10 százalékkal felülmúó mennyiségre szerez térítési igényt. Ha az ilyen egyesületi tag a szüret után bevásárlásai során a szövetkezet által

megjelölt időpontban végez újabb vásárlást, ebben az esetben szintén 10 százalék többletmennyiség térítés mellett való kiviteléhez szerez igényt. Ha mindkét követelmény egybeesik, az egyesülési tagnak 20 százalékos többletmennyiségre nyílik térítési igénye.

4. Az egyesülés tagjai jogosultak óbor-készleteik kiszállítására is és pedig olyan mérvű kedvezmény mellett, mint amilyen a kiszállítás időpontja szerint óborokra mindenkor érvényben van. Az óborkészletek nagyságát a Borértékesítő Szövetkezet állapítja meg, a borfogyasztási adóívek, valamint a lebonyolított export alapján. A megállapodás körülírja a kommerc-óborok térítési igényjogosultságát is.

A Borértékesítő Szövetkezet időközönként a szükséghez képest az egyesülési tagok térítési igényjogosultságát megállapítja, arról jegyzéket készít és azt átteszi a Borkiviteli Egyesüléshez. Az Egyesülés az egyesülési tagok számára az igényjogosultságot és annak igénybevételét feltüntető könyvelési lapokat nyit és vezet, azokat betekintésre a szövetkezet igazgatóságának is rendelkezésre bocsátja, a szövetkezet kérésére pedig ezekről a lapokról másolatokat bocsáthat rendelkezésre. Az egyesülési tag azonosság szempontjából nem azt a kommercbort tartozik kivinni, amelynek bevásárlásával az igényjogosultságot megszerezte, hanem tetszése szerinti kommercbort.

Ha a Borértékesítő Szövetkezet a földművelésügyi minisztérium felhatalmazása alapján valamelyik évben a borarak szempontjából feleslegesnek tartja az exportkommercbor bevásárlásának irányítását, augusztus végéig tudomására adja a Borkiviteli Egyesülésnek, hogy a térítésekre vonatkozó évben semmiféle feltétel betartását nem kívánja.

A Borértékesítő Szövetkezet a hozzá beérkező vásárlási megbízások lebonyolítása tekintetében általános érvényű megbízási és elszámolási feltételekben állapodott meg a Borkiviteli Egyesüléssel. így, amikor az egyesülési tag megbízást ad vásárlásokra a Szövetkezetnek, köteles a vételár 20 százalékát egyidejűen lefizetni, a további részre vonatkozóan pedig a szövetkezetnek jogában áll szavatosságot kérni az I., vagy II. kúriába tartozó budapesti pénzüzetek valamelyikétől. A Szövetkezet által megbízásból vásárolt mustokat, illetőleg borokat a vásárlás megtörténtéről szóló értesítés vétel-

tői számított 8 napon belül ia megbízó a Szövetkezettől átvenni és elszállítani tartozik, mindenkor a vételár kifizetése ellenében. Egyidejűleg kiegyenlítendő a szövetkezeteknek járó jutalék is, amelynek ellenében a Szövetkezet a bort, illetve mustot bevásárolja, átveszi, bepincézi és általában kezeli az átvételig.

Hogy az exportvásárlások helyes elosztását a fuvareltérek ne befolyásolják, az Egyesülés tagjai olyan megállapodást kötnek, amely szerint a megállapodásban tárgyalt kommercborok magyarországi fuvardíjait kliringszerűen egyenlítik ki.

A minőségi borok kivitelénél az exportőr térítés iránti igényét nem befolyásolja az a körülmény, hogy szerzett-e a vásárlás útján igényt kommercbor kivitele utáni térítésre, vagy sem. Minden hektoliter kommercbor vásárlása után az Egyesülés tagjai ia Borértékesítő Szövetkezetnek 50 fillér jutalékot fizetnek.

Ezt a megállapodást a Magyar Borkiviteli Egyesülés abban a feltevésben kötötte meg, hogy a Borértékesítő Szövetkezet nem foglalkozik borexporttal, sem pedig boroknak kereskedelmi módon való forgalombahozatalával. Természetesen kivétel lehet az az eset, amikor nagytermésű években a Szövetkezet felhalmozott készleteit kormányintézkedésre és a kormány által megállapított időpontban a nagykereskedelem útján kell értékesíteni. A Borértékesítő Szövetkezet működése tehát kizárólag arra szorítkozik, hogy a be¹ földi borárak fejlődését figyelemmel kísérje, azoknak 'alakulásába a kormány felhatalmazása alapján időről-időre — amint ezt a helyzet megkívánja — beleavatkozzék és ia Magyar Borkiviteli Egyesülés tagjai számára a szükséges bevásárlásokat lebonyolítsa.

A fentebb ismertetett borértékesítési rendszer a magyar borkereskedelem tudtával, hozzájárulásával és beleegyezésével jött létre, sőt ebben az esetben még a kezdeményező is maga a borkereskedelem volt, amikor évekkal előbb felismerte a szervezettség és az egyöntetű eljárás gazdasági fontosságát, nemcsak a saját, hanem a bortermelő gazdatársadalom javára is. A kereskedelemnek ezzel az álláspontjával nemcsak a borértékesítés terén találkozunk, hanem a szervezett értékesítésnek több olyan megnyilatkozása van, ahol maga a kereskedelem is felismerte a külföldi viszonylatokkal kapcsola-

tos belföldi nehézségeket és ezekkel úgy kívánt szembe szállni, hogy maga is megfelelő szervezkedés terére lépett. Az eredmények elérését kétségkívül megkönnyítette az a körülmény is, hogy az ország egyik legrégebbi agrárszövetkezeti intézménye: a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete hatalmas hálózatát, belföldi és külföldi összeköttetésekkel rendelkező kitűnő szakembereit az új értékesítési rendszer rendelkezésére bocsátotta, így a belföldi borértékesítés intézményes alátámasztására a Magyar Mezőgazdák Szövetkezetének központi kötelékében szervezett Magyar Szőlősgazdák Országos Borértékesítő Szövetkezetének a múlt év nyarán történt felállításával messze menő intézkedések történtek.

A előbb ismertetett és a kiviteli tevékenységgel kapcsolatos együttműködés mellett maga a Borértékesítő Szövetkezet tulajdonképpen a belföldi borértékesítés megszervezésének a legideálisabb intézménye. Az a földi bortermelő vidékeken a gazdák pincékkel alig rendelkeznek. A háború előtt és a háború alatt a borkereskedő a termelési helyre szállította a hordókat, a termést felvásárolta, pincehálózatra és hordókészletre tehát nem volt feltétlenül szükség. Amikor a borértékesítés válságos korszaka következett el, akkor a hordóhiány miatt a bortermelő gazdák játékszerei lettek a keresletnek, az árak a nagy kínálat következtében letörtek és a szüreti árzuhanások sokszor az egész esztendőre kihatással voltak. A hátrányos helyzetet nemcsak a termelők, de a kereskedők is megérezték.

A múlt év őszen, a földművelésügyi kormányzat részéről megindított nagyszabású akció az összes érdekeltek megelégedésére oldja meg a kérdést és a Borértékesítő Szövetkezet működése az exportérdekek szolgálata mellett az árak tartását célozza. A forgalom — a kivittel kapcsolatos megkötöttségek és előírások mellett — teljesen szabad. Az állam 700.000 pengős veszteségi alapot létesített abból a célból, hogy a nagyobb termésű években nagyobb mennyiségű bort lehessen elraktározni és megvárni a piaci helyzet kedvezőbbre fordulását. Az idei gazdasági évben a borértékesítés nehezen már túljutottunk és a veszteségi alapból eddig alig kellett valamit felhasználni. A borkereskedelem saját tőkéjével 200.000 hektoliter mustot sűrített be, a kormány további 220.000 hektoliter bornak szeszé való kifőzését tette lehetővé, ami az országban

levő központi szeszfőzdék útján történik, ugyancsak ártartási célból. A rendezés eredménye, hogy a borárak az idén 12—13 fillér alá nem estek és az 1.3 filléres szeszfokszerinti borvásárlás hatása az egész piacon érvényesült, megakadályozta a borárak letörését. Ezt az 1.3 fillért az exportőröknek és a párlatfőző üzemeknek kötelezően meg kellett fizetniük. Ilyen körülmények között tehát kényszerrendszabály nélkül akadályozták meg az árak esését és ez az eljárás sokkal célravezetőbbnek bizonyult, mintha az árakat minimalizálták volna és esetleg súlyos állami segítséggel csak részleteredményeket érthettek volna el.

A Borértékesítő Szövetkezet végrehajtóbizottságában a földművelésügyi minisztérium és az összes termelői érdekeltségek képviselői helyetfoglalnak. A bizottság á lapítja meg: mikor, hol, milyen mennyiségű bort kell felvásárolni, hogy az árak tarthatók legyenek. A borkereskedelem teljes mértékben támogatja ezt az akciót és bizonyos, hogy a következő években, amikor egyrészt az állami közpincék hálózata még jobban kiépül, másrészt a kezdeti nehézségeket leküzdik, ez a szervezés az egész magyar szőlőgazdaság és bortermelés számára újabb jelentős anyagi, erkölcsi és szociális eredményeket fog hozni.

Burgonya

A burgonya szintén azok közé a mezőgazdasági termékek közé tartozik, amelyeknek értékesítésénél a közvetítő kereskedelem nem korlátozódik mindenkor a speciális és kizárólag erre a szakmára képesített, gyakorlott és megfelelő összeköttetésekkel rendelkező kereskedőkre. A teljes szabadforgalom idején, tehát akkor, amikor még külföldi megkötöttségek, valamint valutáris intézkedések nem nehezítették meg a magyar burgonyának külföldön való elhelyezését, az alkalmi kereskedők százai kapcsolódtak ebbe az üzletbe és nagyon sokan voltak, akik abban a tévhitben éltek, hogy a burgonya eladásához és a burgonya exportjához már minden jogosultságuk megvan, ha beszélnek a német vagy az olasz nyelvet. Ezek a hazardőrök, akiknek csak egy-egy üzlet búsásnak ígérkező

haszna lebegett szemük előtt és semmi mással nem törődtek, aránylag rövid idő alatt mérhetetlenül súlyos károkat okoztak egyrészt az országnak, másrészt azoknak a kereskedőknek, akik megfelelő anyagi felkészültséggel és tisztességes úton, az üzleti szokások és erkölcsök betartásával dolgoztak a magyar burgonya külföldi értékesítésének munkájában.

Volt egy időszak, amikor Olaszországban lehetetlenné vált a magyar burgonya elhelyezése és ez a körülmény természetesen visszahatott a belföldi árak alakulására is. Köztudomású, hogy vannak országrészek, így Szabolcs vármegye és a Dunántúl több vármegyéje, ahol a burgonyatermelés a legszélesebb néprétegek anyagi boldogulásának egyik fontos alapja. Néhány év óta a kormány megfelelő intézkedésekkel gondoskodik a burgonyatermelés jövedelmezőségének biztosításáról, minimális árakat határoz meg és ellenőrzi ezeknek az áraknak a tényleges megfizetését is. A gazdasági megkötöttségek előtti helyzet éveken keresztül foglalkoztatta a komoly magyar burgonyakereskedelmet és 1932-ben megalapították a *Burgonyakiviteli Ármegállapító Egyesülést*. Az Egyesülésnek célja az volt, hogy *kizárólag a burgonyakivitelnél* a vevő nagy- és kiskereskedők részére az Egyesülés végrehajtóbizottsága által egységes kiajánlási árakat állapítson meg és egységes értékesítési feltételek mellett bonyolítsa le az exportot, továbbá, hogy a legmagasabb termelői árak mellett az elérhető legmagasabb eladási áron történő kivitel fokozza. A kivitelre kerülő burgonyamennyiségek belföldi bevásárlása a szabad versenyben kialakuló árak alapján történt, ha azonban az Egyesülés végrehajtóbizottsága, vagy az akkori Mezőgazdasági Kiviteli Intézet megítélése szerint a termelőknek fizetett bevásárlási ár nem állt arányban a megállapított kiajánlási árral, úgy az Egyesülés végrehajtóbizottságának jogában volt a kivitelre kerülő burgonyamennyiségek belföldi bevásárlásánál az irányárakat meghatározni. Az Egyesülés tagjai közé csak azt vették fel, aki legalább már egy éve bejegyzett magyarországi kereskedő volt és aki igazolta, hogy az alakulást megelőző évben legalább 4500 mázsa burgonyát exportált. Az Egyesülés tagjai közé felvette azt a termelőt is, aki saját termésű burgonyáját saját neve alatt kívánta külföldre vinni s ha a kivitelre irányuló szándékát az Egyesülés ügyvezetőségénél előzetesen bejelentette.

Az Egyesülés ügyvitelét szigorú intézkedések határolták körül, de az egész vonalon az az elgondolás érvényesült, hogy az árak mértéktelen ingadozását megakadályozza, a termelő számára kielégítő árat biztosítson és a kereskedelem, valamint az egész ország gazdasági érdekei szempontjából káros versengést a kiejánlási árak pontos megállapításával kiküszöbölje. A Burgonyakiviteli Ármegállapító Egyesülés minden tagja kötelezte magát, hogy a végrehajtóbizottság határozatait betartja és abban az esetben, ha a megállapított kiejánlási árakhoz, a megállapított fizetési feltételekhez, a meghatározott bevásárlási árakhoz nem alkalmazkodna, rosszhiszeműen, ismételten nem a kötlevélszerű árut szállítaná, stb., az eladott mennyiség minden 15 tonnás vagonja után bíróilag sem méréselkelhető kötbér címén S00 pengőt tartozik lefizetni, külön erre a célra nyitott számlára. Ennek a kötelezettségnek a biztosítására szolgált a Burgonyakiviteli Ármegállapító Egyesülés minden egyes tagja által letett óvadék, amely alkalmi egyesülésenként 500 pengő, egyéni és társascégeknél pedig 200 pengő volt. Az Egyesülés azonban további biztosítékot is kívánt és pedig olyképpen, hogy az akkori Mezőgazdasági Kiviteli Intézetnek bianco váltókat kellett átadni. Az érdekeltek felhatalmazták az Intézetet, hogy a váltókat a végrehajtóbizottság jogerős határozata után érvényesíthesse. Ha az így megállapított kötbért az Egyesülés valamelyik tagja a meghatározott időben nem fizette le, vagy a Kiviteli Intézetnél letétbe helyezett biztosítékokból az Intézet magát nem elégíthette ki, akkor a végrehajtóbizottság a tagot az Egyesülésből kizárta. De kizárta akkor is, ha a tag a kereskedelmi törvény szerint a bejegyzett kereskedőre köteles, szabályszerű könyveket nem vezetett, ha az exportszállításokhoz a Mezőgazdasági Kiviteli Intézet által rendelkezésre bocsátott fuvarlevelet másnak engedte át, végül akkor is, ha az exportüzletek lebonyolításánál tudatosan olyan eljárást tanúsított, amely részére a többi tagokkal szemben meg nem engedett előnyt biztosított.

Ezek a szigorú intézkedések a gyakorlatban azzal az eredménnyel jártak, hogy a magyar burgonyakivitel jóhímeve fokozatosan visszatért és a külföldi üzletfelek is meglelégedéssel vették fel az összeköttetés elvesztett fonálát. Később a Burgonyakiviteli Ármegállapító Egyesülés átalakult Magyar Burgonyakiviteli Egyesüléssé, az alapelveket azonban továbbra is

maradéktalanul fenntartották és a szervezkedés kizárólag azt a célt szolgálta, hogy a kiejánlási árak egységesek legyenek, a termelő megkapja a külföldön elérhető áraknak megfelelő belföldi árakat és a kivitel lebonyolítása simán történjék. A múlt esztendőben ezek a szigorú megkötöttségek bizonyos mértékben enyhültek, az egyesülési kötelékre már nem volt szükség és a burgonyakivitel ezidőszerint lényegében szabadon kerül lebonyolításra. Tekintettel azonban arra, hogy kivitelünk Olaszországon kívül más piacok felé csak elenyésző mennyiségben van, a külföldi kontingentálás megfelelő belföldi kihasználása érdekében újabb intézkedéseket léptettek életbe. Az érvényben lévő magyar-olasz megállapodás szerint Olaszország az 1937/38. gazdasági évben 600.000 mázsa burgonyára adja ki a tekintetbe jövő *olasz importőröknek* a bevitelhez szükséges engedélyeket. Ebből a 600.000 mázsából 1937 december 31-ig 400.000 mázsa importja vált lehetővé. A megállapodás értelmében Olaszországba burgonya csak annak szállítható, aki beviteli engedéllyel rendelkezik, viszont Magyarországból Olaszországba csupán az exportálhat burgonyát, akinek a szállítmányához a Külkereskedelmi Hivatal által kiadott vámkezelési igazolványt csatolják.

Olaszország bizonyos kedvezményt nyújt, de ez kizárólag azokra az olaszországi burgonyaküldeményekre érvényes, amelyek a magyar feladóállomástól újra-feladás nélkül, közvetlenül az olasz belföldi rendeltetési állomásra irányulnak. Belföldi viszonylatban fuvaráthidalás címén átmenetileg mázsánként 22 fillér térítést kapnak az exportőrök, a szabolcsi állomásokról közvetlenül Olaszországba feladott burgonyaküldeményekre. Ebben a vonatkozásban szabolcsi burgonyaszállítmánynak számít minden olyan burgonyaküldemény, amely Debrecentől északra és északkeletre fekszik, tekintet nélkül arra, hogy az állomás Szabolcs, Szatmár, Zemplén vagy Bereg megyében van.

Az olasz burgonyaszállításhoz szükséges vámkezelési igazolványok kiszolgáltatásának, továbbá a kedvezmények folyósításának egyik fő feltétele, hogy az exportőrök az olaszországi burgonyakivitelre szánt tételeknél a termelők részére a földművelésügyi minisztérium által belföldre megállapított minimális árakat igazoltan megfizessék. A másik feltétel az, hogy a Külkereskedelmi Hivatal csak olyan szállítmányokhoz

ad ki vámkezelési igazolványt, amelyeknél az üzletkötés olyan olasz vevővel jött létre, aki a bevitelhez szükséges beviteli engedéllyel rendelkezik. A magyar exportőrök a beviteli engedéllyel rendelkező olasz importőrök névjegyzékét a beviteli engedélyszámok megjelölésével a Külkereskedelmi Hivatalnál tekinthetik meg.

A Külkereskedelmi Hivatal az Olaszországba exportált magyar burgonya minimális eladási árait pontosan megállapította és egyúttal meghatározta azt is, hogy az eladási árakhoz milyen költségek számíthatók még fel. Kikötötte továbbá, hogy a burgonya bizományban nem szállítható az olasz piacra és közölte az exportőrökkel, hogy az olasz burgonyaszállításához szükséges vámkezelési igazolványokat csak annak az eladónak szolgáltatja ki, aki kötlevéllal igazolja, hogy a minimális eladási feltételeknek megfelelt. A térítések kifizetésére az összes egyéb előfeltételeken kívül akkor kerülhet sor, ha a Külkereskedelmi Hivatal a szükséges ellenőrzés alapján megállapítja, hogy a Magyar Nemzeti Bankhoz a minimális eladási feltételeknek megfelelően az eladó az áru ellenértékét ténylegesen beszolgáltatta. Az olasz vevő részére utólagosan semmi nemű engedmény nem tehető. Esetleges árukifogásolással kapcsolatos engedményt az eladó köteles a Külkereskedelmi Hivatalnak azonnal bejelenteni, amint arról tudomást szerez. A bejelentésnek tartalmaznia kell, hogy a kifogásolás műyen számú vagonra vonatkozik és az milyen rendeltetési állomásra ment. A kifogásolásokkal kapcsolatban ugyanis a Hivatal fenntartja magának a jogot, hogy Olaszországban tartózkodó kiküldötteivel a kifogásolás ténykörülményeit a helyszínen kivizsgálja.

A burgonyakivitel tehát ezidőszerint lényegében szabad, de a fentebbi intézkedéseket mégis meg kellett tenni, mert hiszen Olaszország meghatározott mennyiségű magyar burgonya beviteléhez járult csak hozzá és ennek az elhelyezési lehetőségnek a sikeres kihasználása kizárólag abban az esetben vált lehetségessé, ha mi a magunk részéről is intézkedéseket léptetünk életbe és pontosan meghatározzuk, hogy olasz viszonylatban milyen kiejánlási árak mellett bonyolítható le az export. A beviteli állam mindenkor olcsón akar vásárolni, ez történe az említett esetben is, ha a magyar burgonyatermelők érdekében a szabályozó intézkedéseket meg nem teszik.

Cirok

A tiszántúli vármegyékben nagy mennyiségben termelnek cirkot és a termelők már évekkal ezelőtt Mezőkovácsházán külön egyesületbe tömörültek érdekeik megvédése céljából. Erre a tömörülésre az egyre nehezebbé váló külföldi értékesítés miatt volt szükség. A francia frank devalvációja következtében a francia gyarmatokon termelt seprűkötő nyersanyagok közül a piassava rendkívül nagy mennyiségben érkezett a seprűkészítő államokba és az olcsóbb nyersanyagból készült piassavaseprű a cirokseprű rovására növekvő tért hódított. Az olasz verseny is kiéleződött, az olaszoknak olcsóbb áraik voltak, ami szintén a magyar cirok elhelyezési lehetőségeit nehezítette meg.

Miután az értékesítési kilátások rosszabbodtak, viszont a magyar ciroktermelés az előző évvel mennyiségben és minőségben azonosnak mutatkozott, fokozott mértékben lépett előtérbe az értékesítés megszervezésének szükségessége, annál is inkább, mert az elcsatolt magyar területeken: a Bánátban és a Bácskában szintén kitűnő volt a termés és nemcsak náluk, de nálunk is nagyobb mennyiségű, az előző évről visszamaradt készletek vártak értékesítésre.

A magyar exportörökből alakult *Magyar Cirokkiviteli Kft.* a múlt év nyarán megállapodást létesített a Tiszántúli Ciroktermelők Egyesületével az értékesítés és a kivitel lebonyolítására. A kft. a cirok bálázásához prést és drótot saját költségén küldött, mert az átvétel mindenkor exportbálákba préselve, vagonba rakva történik. A gazdaságok vállalkoztak arra, hogy a válogatást és a préselést hosszúság és minőség szerint a kft. utasításai alapján végzik öt osztályban ési díjmentesen. Ezekhez a munkálatokhoz a kft. előmunkást küld, akinek állandó jelenlétében és felügyelete mellett folyik a munka. A megállapodás szerint prima cirokszakállnak számít a 30—70 centiméter szalmahosszúságú cirokszalma, amely mentes a durva, pipás, göndör, 5 cm-nél magasabb, vértetűs és skartkalászoktól. A 70 centiméteren felüli kalász ára a prima szakáll áránál 20 százalékkal kevesebb. A kft. tartozik az I. osztály árában legfeljebb 5 százalék sajáttermésű, 70 centiméteren felüli, ha ebből nem telik, pipás és ha a pipásból nem telik, úgy vértetűs cirkot külön válogatva és bálázva ugyanúgy át-

venni. Az esetleges fodros, göndör cirokszalma külön megállapodás alapján kerül átvételre aszerint, hogy egy-egy gazdaságnak milyen mennyiségű és minőségű ilyen selejtes áruja van. Esővert, korhadtt, törős, egérrágott cirokszakállt a kft. nem vesz át. A cirokszakállnál a megengedett szárhossz 10—18 centiméter lehet. Az áru átvétele úgy történik, hogy a kft. a lehívásokat a jelentkezések sorrendjének lehető betartása mellett fokozatosan eszközli. A bejelentések megtörténte után a felajánlott készleteket tartozik a maglehúzás után 8 napon belül megtekinteni és a megtekintés után 3 napon belül nyilatkozni aziránt, hogy az árut átvételre alkalmasnak találja-e. Az a termelő, aki a kft. minőségi megállapítását sérelmesnek véli, bizottság kiküldését kérheti. A bizottság határozata végleges és mindkét félre nézve kötelező. A bizottság 2—2 tagja a termelők és a kft. delegátusaiból áll.

A felajánlott és a megtekintés után megfelelő minőségűnek talált tételekre vonatkozóan a kft. köteles az illető termelővel azonnal kötlevelet váltani és a vételár 20 százalékát haladéktalanul folyósítani. A további 20 százalékot a kötlevél kiállításától számított egy hónapon belül bocsátja rendelkezésére, amennyiben addig az átvétel nem történt meg, míg a hátralékos vételárat átvételkor tartozik kiegyenlíteni.

A kft.-ben tömörült kereskedők az 1937/38. gazdasági évben összesen 550 vágón cirokszakáll átvételére kötelezték magukat. Ezt a mennyiséget négy időszaki beosztásban vették, illetve veszik át. Az első részlet átvétele 1937 szeptember 15-től október 15-ig történt 160 vágón mennyiségben. A második időszak november 15-ig tart 150 vágón mennyiségben. A harmadik részlet felvásárlása február 15-ig nyert lebonyolítást 125 vagonnal, végül május 15-ig további 125 vagon köteles átvenni a kft. Ezekon a mennyiségeken felül a Külkereskedelmi Hivatal kívánságára még további 70 vágón felvételére kötelezte magát a kft. és egyúttal megvásárolt további 40 vágón ócirokot is. A kft.-ben tömörült kereskedelem kötelezőleg tudomásul vette, hogy az egyes időszakokban átveendő cirokszakállnál bevásárlásait a felajánlásokhoz képest úgy köteles eszközölni, hogy a mennyiségből 80 százalék Csanád, Békés, Csongrád, Bihar és Szolnok vármegyék területére, 20 százalék pedig a többi megyékben termelt cirokra jusson. Ettől eltérően történt az átvétel az első időszakban, amikor az öt vármegye

területéről 120 vagont volt köteles átvenni, az egyéb területekről pedig 40 vagont. Átvételi-ár képpen az első időszakra nézve Csongrád, Szolnok, Békés vármegyék területéről vásárolt I. osztályú cirokért mázsánként 20 pengő, a többi vármegyék területéről vásárolt ugyanilyen minőségű cirokért pedig 18 pengőt volt köteles fizetni abban az esetben, ha az átvétel a Tiszántúli Ciroktermelők Egyesületének tagjaitól történt. Viszont, ha az egyesületen kívül álló termelőktől vette át a kft. az I. osztályú cirkot, akkor Csanád, Békés és Szolnok vármegyék területén a 20 pengős egységárból 50 fillért, a többi területen mázsánként 18 pengőért vásárolt ciroknál 20 fillért a Tiszántúli Ciroktermelők Egyesületének adminisztrációs költséghezjárulás címén fizetett. Bihar és Csongrád megyében az I. osztályú cirokszalma átvételi ára 18, a II. osztályúé pedig 12 pengő volt mázsánként. Az egyes cirokszakállminőségekre megállapított ár az öt vármegyén kívül eső területre nézve csak akkor áll fenn a megállapodás értelmében, ha a termelő legkevesebb 100 mázsa cirkot adott a kft.-nek.

Ezek az ármegállapítások az első felajánlásra vonatkoztak. A következő felajánlásoknál a felajánlás előtt 10 nappal állapítják meg a következő részlet átvételi árát. Amennyiben az árra vonatkozóan a Tiszántúli Ciroktermelők Egyesülete és a Magyar Cirokkiviteli Kft. megállapodni nem tudnának, úgy bizottságot küldenek ki. A bizottságba 3 tagot a termelőegyesület, 3 tagot a kf. delegál, elnökét pedig a Külkereskedelmi Hivatal jelöli ki. Ez a bizottság a rendelkezésére álló adatok alapján megállapítja az utolsó két hétben a külföldi eladási árak százalékos emelkedését és csökkenését az előző részlet eladásaihoz viszonyítva és ennek a százaléknak a figyelembevételével határozza meg a következő felajánlási részlet átvételi árát. Amennyiben a külföldi elhelyezések szükségessé teszik, a kft. kérheti, hogy az ármegállapítások, valamint a felajánlások az átvételre megállapított időpontoknál korábban ne közöltessenek és pedig azért, hogy az esetleges külföldi versennyel szemben a kft. megfelelő mennyiséggel lehessen a piacon és vehesse fel a versenyt.

A termelői érdekeltség hozzájárult ahhoz, hogy az egyes időszakokban átveendő mennyiségek úgy értendők, hogy amennyiben a megállapított mennyiségre a felajánlások megtörténnek, azt a kft. teljes mennyiségben tartozik átvenni.

Amennyiben a felajánlások a teljes mennyiségre nem történnek meg, úgy a hiányzó mennyiséggel a következő időszakra történő felajánlás nem emelhető. Viszont, ha az egyes időszakokra több felajánlás történik, mint amennyinek átvételére a kft. kötelezte magát, a többletfelajánlást a következő időszakra első helyre viszik át, azzal a feltételezéssel azonban, hogy a felajánló termelőnek köteleznie kell magát arra, hogy cirokját időközben más módon semmi körülmények között nem értékesítheti. A cirokértékesítés és kivitel szabályozása a közös megállapodás alapján termelők és kereskedők számára egyaránt kedvező eredménnyel járt.

Élő és lóttvad

A vadászat nemcsak költséges és úri kedvtelés, hanem — a statisztikai adatok tanulsága szerint is — komoly gazdasági jelentőséggel és figyelemreméltó szociális vonatkozással is bír. A magyar vadállomány elég gazdag, a külföld figyelme nemcsak mint vadászterületre terelődött reánk, hanem jelentkezett olyan érdeklődés is, hogy a vadban szegény országoknak szállítsunk *élővadat*. A magyar élővad konjunktúrája hosszabb ideig csak) néhány külföldi kereskedőt foglalkoztatott, ezek vásároltak nálunk, de a megvett élővadakat tranzitó szállították azokba az országokba, ahol ezek jó árakon, kedvező feltételek mellett, nemes valuta ellenében voltak elhelyezhetők.

Devizapolitikai szempontból és a belső vadtenyésztés emelése érdekében látták szükségesnek hivatalos helyen, hogy kellő intézkedésekkel szabályozzák az élővad kivitelét és egyúttal biztosítsák a belföldi vadtenyésztési szempontokat is. 1933-ban a földművelésügyi miniszter rendeleti úton szabályozta az élővadkivitelét és 1934 március 1-től számított tíz naptári évre az élővadkivitel kizárólagos lebonyolításával a *Magyar Vadtenyésztők Kiviteli és Kereskedelmi Részvénytársaságát* bízta meg. A vállalatot három olyan intézmény alapította meg, amelyeknél bizonyos állami felügyelet is van, de a tenyésztők is részvényesei a társaságnak. Az 'alapelv az, hogy a vállalat köteles mindazoktól a tenyésztőktől átvenni az élővadat, akik a földművelésügyi minisztérium rendeletének

megjelenése előtt külföldi eladásra fogtak be élővadakat, tehát nyulat, fácánt és foglyot, de egyúttal foglalkoznia kell minden vadtenyésztő állományának értékesítésével is, ha az illető ilyenirányú kérelemmel jelentkezik a vállalatnál.

A Magyar Vadtenyésztők Kiviteli és Kereskedelmi Rt. értékesítésre veszi át a vadállományt. A tenyésztők a befogásnál előlegeket kapnak és az év folyamán a külföldi értékesítési helyzetnek megfelelően további árkiegészítésben részesülnek. A rendezés következtében sikerült elérni, hogy a tenyésztők három év óta állandóan emelkedő árakon értékesíthetik az élővadakat. Az áralakulást a következő táblázat mutatja:

		1934/35.	1935/36.	1936/37.
Nyul	darabonkint . . .	P 6.20	8.40	9.—
Fácán	darabonkint . . .	P 4.30	5.60	5.95
Fogoly	páronkint . . .	P 2.—	2.50	2.62

Az emelkedő árak mellett a másik szempont is maradék nélkül érvényesült: az élővad kiviteléből származó deviza maradéktalanul befolyt a Magyar Nemzeti Bankhoz. Belföldi viszonylatban ennek a rendezésnek talán legnagyobb jelentősége a hazai vadállomány *vér félfriessítése* körül mutatkozik. A tenyésztők ugyanis kötelezték magukat, hogy minden egyes élővadszállítmányból, amely külföldi értékesítésre az exportot lebonyolító vállalathoz kerül, tíz százalékot természetben bocsátanak a hazai vadállomány vérfelfriességére. Ezt a tíz százalékot a vállalat juttatja el azokra a vidékekre, ahol a vadállomány vérfelfriességére szükség van, a tenyésztők pedig az így rendelkezésre bocsátott élővadakért a földművelésügyi minisztérium által megállapított árakat kapják.

Felmerült az az aggodalom, hogy az élővad fokozott kivitele egyrészt löttvadexportunkat fogja csökkenteni, másrészt a magyarországi vadászatok iránti érdeklődést halványítja el. Egyik aggodalomnak sincs alapja, mert élővadat ezidőszerint csak azok az országok vásárolnak, ahol a vadállomány gyenge, a magyar élővadak tehát ezekben az országokban hamar puskacsó elé kerülnek. A löttvadkivitelnél sincs nehézség, mert három éve, amióta az élővadkivitel rendezték, löttvadexportunk nem csökkent. Viszont a rendezéssel kielégítő árakat lehetett biztosítani a tenyésztőknek, más-

felől az ország vadállománya az állandó vérfelfrissítés következtében nemcsak szaporodott, de minőségileg is sokat javult.

Az élővad kivitele mellett jelentős exportforgalmat bonnyolítunk le löttvadból is. A löttvadkereskedelemben néhány év óta pontosan azok a nehézségek jelentkeznek, mint a kereskedelem egyéb ágazataiban. A verseny kiéleződött, mert a szakmába állandóan újabb és újabb cégek kapcsolódtak be, ezek mind könnyű kereseti lehetőségeket láttak a löttvadban. A kereskedők számának egészségtelen megduzzadása az ár-helyzetet egészen felforgatta és a kereseti lehetőségeket erősen lerontotta. A löttvad értékesítésével foglalkozó komoly cégek a helyzet tisztázása érdekében és a tenyésztőknek fizetendő méltányos árak biztosítása céljából egyesülés létrehozását látták szükségesnek és meg is alakították a Magyar Löttvadkiviteli Egyesületet. Az Egyesülés abból a célból létesült, hogy az egészségtelen és árromboló versenyt kiküszöbölj;:, újabb cégek bekapcsolódását megakadályozza és a régi cégek számára a nyugodt működést biztosítsa. A tagok az utolsó három évben lebonyolított forgalom arányában kapnak részesedést a löttvad értékesítéséből. Amennyiben a megállapított részesedési hányadot valamelyik tag átlépi, akkor előre meghatározott büntetést fizet, amelyből azoknak a kereskedőknek a veszteségét pótolják ki, akik nem tudták kihasználni a számukra biztosított részesedést.

A Magyar Löttvadkiviteli Egyesülés a földművelésügyi minisztérium és a Külkereskedelmi Hivatal jóváhagyásával alakult meg. Az Egyesülés működését végrehajtóbizottság irányítja. Az ármegállapító bizottságban a Külkereskedelmi Hivatal és a földművelésügyi minisztérium képviselői is helyet foglalnak. Ez a bizottság határozza meg a belföldön fizetendő minimális bevásárlási árakat.

Fehéráru és hasított sertés

A zsír- és szalcnakivitel terén a megkötöttségek külföldi eredetűek. A Németországgal létrejött kereskedelmi megállapodás kifejezetten kimondotta, hogy a Magyarországból kiszállításra kerülő zsírt és szalonnát a Német Birodalomban egyiké veszi át és ragaszkodott ahhoz, hogy a német egyiké

Magyarországon is egyetlen partnerrel álljon szemben. A magyar kormányt tehát egyenesen kényszerítették arra, hogy a szalonna- és zsírkivitel nyugodt és zavartalan lebonyolítása érdekében alkalmi egyesületet létesítsen. A kereskedelmi szerződés kívánásáinak túlmenően szükség volt erre a szervezésre azért is, mert a német piacra kerülő magyar fehéráru különböző árakon talált értékesítésre. Ezek az árak hol magasabbak, hol alacsonyabbak voltak, mint a magyar piacon kialakult árak és különösen az 1934—36. években lépett előtérbe a fehéráru értékesítésének fontossága.

Az említett években ugyanis a tengeritermés meglehetősen rossz volt, a következetesen keresztülvitt védőoltások pedig Magyarország sertésállományában erősen csökkentették az elhullási arányszámot, a gazdatársadalom tehát ott állt nagymennyiségű sertéssel és gyenge kukoricatermessel. Ez a körülmény a gazdákat időelőtti, rendszertelen kínálatra kényszerítette. A fehéráru árának megfelelő alakulására fokozott mértékben kellett gondot fordítani, mert ezen keresztül az egyre növekvő sertés kínálat következtében az élő sertések árát nem lehetett volna tartani és olyan árkatasztrófa következett volna be, ami évekre kihatott volna egész sertés-tenyésztésünkre. De meg kellett szervezni az egykézrendszert azért is, mert ha nincs ilyen szervezettség, akkor a fehéráru értékesítésénél nem a külföldi magasabb, hanem az itthoni alacsonyabb árak érvényesültek volna a kiszállításra kerülő tételeknél.

1935 elején alakult meg az úgynevezett *Magyarországi Zsír- és Szalonnaeladási Iroda*. Ennek az alkalmi egyesülésnek csak olyan bejegyzett kereskedők, egyéni- és társas cégek, valamint kereskedelmi társaságok lehetek tagjai, akik az 1935—36. évi értékesítési évadot megelőző 5 évben zsír- és szalonnaexporttal hivatásszerűen, a maguk számlájára foglalkoztak. Az egyesülés tagjai megállapították a zsír- és szalonnaexport lebonyolításában való részesedésük százalékos kulcsát. Az egyesülés intézőbizottsága kapott felhatalmazást az egyesülés képviselőitől és az úgynevezett keretmegállapodás létesítésére, mindenkor a Külkereskedelmi Hivatal hozzájárulásával. A lebonyolításnál az egyesülés tagjai Németországgal szemben egyetemleges felelősséggel tartoztak és részesedésük arányában felelősek voltak a vállalt kötelezett-

séget esetleg nem teljesítő tag kötelezettségéért is. Az egyesülés adminisztratív teendőit a Magyar Mezőgazdák Állatértékesítő Rt. (Megalér) látta el. A Megalér megbízottja az intézőbizottság tanácskozásaiban a hazai mezőgazdasági érdekek védelmében konzultatív hatáskörrel vett részt. Ha az általa védett érdekek szempontjából az intézőbizottság valamely elhatározását sérelmesnek találta, úgy a határozat ellen az ellenőrző bizottsághoz élt felszólamlással. A Megalér az adminisztratív irányú tevékenységéért az alkalmi egyesülettől a németországi kivitelre kerülő zsír és szalonna minden vagonja után 50 pengőt kapott.

Az egyesülés működésének ellenőrzését a Külkereskedelmi Hivatal által megalakított ellenőrző bizottság végezte. Ez az ellenőrzés meglehetősen széleskörű és szigorú volt, kiterjedt az egyesülés minden gesztiójára. A szállítási igazolványok kiadását a Hivatal bármikor megtagadhatta és minden kártérítési kötelezettség nélkül a német kontingens lebonyolításához bármikor bárki részére, tetszés szerint való feltételek mellett a hozzájárulást megadhatta.

Ez a rendszer, kisebb változtatásoktól eltekintve, az 1936. évben is fennállt. Az egyesülés tagjainak száma némileg megnövekedett és a Megalér az adminisztrációs és egyéb irányú tevékenységéért vagononként 20 pengőt kapott az előző évi 50 pengővel szemben az alkalmi egyesülettől. 1937 január 1-től kezdve a régi rendszert megváltoztatták és új lebonyolítási módot léptettek életbe. Az új rendszer életbeléptetését különösen termelői részről sürgették. A gyakorlat során ugyanis kiderült, hogy a német piacra irányított zsír- és szalonnakivitel lebonyolításánál a közvetítői költségek erősen felszaporodtak. Ezek a költségek évenként 400—500.000 pengőt tettek ki, amit a gazdaérdekeltség felesleges és túlzott keresetnek minősített. Ez a közel félmillió pengős külön kereset abból a 2.25 százalékos juta ékből származott, amit az exportőrök kaptak. A gazdák kívánságát és álláspontját hivatalos helyen is honorálták, amikor 1937 január elsejétől új rendszert léptettek életbe. Ennek az új rendszernek a fontosabb alapelvei a következők:

A Magyarországi Zsír- és Szalonnaeladási Iroda megszűnt, így tehát megszűnt az úgynevezett exportőr-kontingens is. A kivitel technikai és adminisztratív lebonyolítását

a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete végzi netto 100 mázsánként! 20 pengő díjazás ellenében, vagyis olyan összegért, mint amilyen összeget a Zsíreladási Iroda fennállásakor kapott a Megalér.

Minden hónap 20-ika előtt az érdekeltség (hentesipartesület, a nagyvágók, a zsírexportőrök, a szövetkezetek és a vidéki egyenlősítő üzemek) bejelenti a Szövetkezetnél, hogy a következő hónapban milyen mennyiségű zsírt, milyen áron kíván Németországba szállítani. Ezeknek az adatoknak a birtokában teszi meg a Szövetkezet a Külkereskedelmi Hivatal hozzájárulása alapján a német Reichsstellenek a következő hónapra szóló ajánlatot úgy mennyiség, mint ár tekintetében. Ha a német Reichsstelle legalább is olyan nagy, vagy nagyobb mennyiségű zsírt kíván a következő hónapban átvenni, mint amilyen mennyiségű zsírt az érdekeltség az előző hónap 20-ika előtt a Szövetkezetnél németországi kivitel céljaira bejelentett, úgy a kontingensfelosztás felesleges és a felajánlott mennyiségű zsírt a Szövetkezet útján Németországba mindenki kiszállíthatja. Ha a felajánlott mennyiség nagyobb, mint a következő hónapban a Németország által átvenni szándékolt fehérárumennyiség, akkor a kontingenst fel kell osztani az igénylők között. A németországi fehérárukivitelben ilyen kontingensfelosztás esetén is részesedhetnek úgy a zsírt kitermelő cégek, mint a zsírkereskedéssel foglalkozó cégek, illetve szövetkezetek.

Kontingensfelosztás esetén azonban csak azok a zsírt kitermelő cégek részesülhetnek a kivitelben, akik az előző hónapban márkázott zsírt állítottak elő, vagy azok az exportőrök, akik a saját árujegyükkel láttatták el az általuk megvásárolt zsírt már a zsír olvasztásakor, illetve egyenlősítésekor. Azok a húsiparosok, akik zsírmárkázási joggal nem rendelkeznek, azonban közvetlenül kívánnak részesedni a németországi zsírkontingens-felosztásban, a kontingensből úgy nyerhetnek részesedést, hogy amidőn egyenlősítés céljából zsírjukat az egyenlősítő üzembe szállítják, ezt a tényt bejelentik a Külkereskedelmi Hivatal vágóhídi kirendeltségének azzal, hogy az általuk egyenlősített, azonban az egyenlősítő üzem árujegyével ellátott zsírmennyiségre nézve a kontingensfelosztás szempontjából igényt tartanak.

A kontingensfelosztás személyektől függetlenül, kizárólag

egy kulcs alapján történik. Ez a kulcs a nagyobb kitermelő cégeknél csökken, a kisebb kitermelő cégeknél pedig emelkedik. A kontingensfelosztás a gyakorlatban az alábbi táblázat alapján történik:

TÁBLÁZAT

a termelők, illetve termeltetőknek a németországi zsír-
kontingensben való részletetési arányáról.

Össztermelés százaléka	Részesedési kulcs	Össztermelés százaléka	Részesedési kulcs
7.91—8.00	50	3.91—4.00	90
7.81—7.90	51	3.81—3.90	91
7.71—7.80	52	3.71—3.80	92
7.61—7.70	53	3.61—3.70	93
7.51—7.60	54	3.51—3.60	94
7.41—7.50	55	3.41—3.50	95
7.31—7.40	56	3.31—3.40	96
7.21—7.30	57	3.21—3.30	97
7.11—7.20	58	3.11—3.20	98
7.01—7.10	59	3.01—3.10	99
6.91—7.00	60	2.91—3.00	100
6.81—6.90	61	2.81—2.90	101
6.71—6.80	62	2.71—2.80	102
6.61—6.70	63	2.61—2.70	103
6.51—6.60	64	2.51—2.60	104
6.41—6.50	65	2.41—2.50	105
6.31—6.40	66	2.31—2.40	106
6.21—6.30	67	2.21—2.30	107
6.11—6.20	68	2.11—2.20	108
6.01—6.10	69	2.01—2.10	109
5.91—6.00	70	1.91—2.00	110
5.81—5.90	71	1.81—1.90	111
5.71—5.80	72	1.71—1.80	112
5.61—5.70	73	1.61—1.70	113
5.51—5.60	74	1.51—1.60	114
5.41—5.50	75	1.41—1.50	115
5.31—5.40	76	1.31—1.40	116
5.21—5.30	77	1.21—1.30	117
5.11—5.20	78	1.11—1.20	118
5.01—5.10	79	1.01—1.10	119
4.91—5.00	80	0.91—1.00	120
4.81—4.90	81	0.81—0.90	125
4.71—4.80	82	0.71—0.80	130
4.61—4.70	83	0.61—0.70	135
4.51—4.60	84	0.51—0.60	140
4.41—4.50	85	0.41—0.50	145
4.31—4.40	86	0.31—0.40	150
4.21—4.30	87	0.21—0.30	160
4.11—4.20	88	0.11—0.20	170
4.01—4.10	89	0.00—0.10	180

A Külkereskedelmi Hivatal megállapítja, hogy az előző hónapban összesen hány mázsa olyan márkázott zsírt tér-

meltek, amely nem került belföldi fogyasztásra. Megállapítja a Külkereskedelmi Hivatal azt is, hogy melyik cég hány mázsa belföldi fogyasztásra nem került, márkázott disznózsírt termelt, illetve termeltetett. A kontingensfelosztás ezeknek az adatoknak a birtokában a táblázatban feltüntetett kulcs alapján úgy történik, hogy megállapítják az egyes termeltető cégek termelési arányát ugyanabban a hónapban kitermelt összes belföldi fogyasztásra nem került, márkázott zsírmennyiséghez képest és az így kapott számot megszorozzák a fenti táblázatban feltüntetett részesedési arányszámmal. Ennek az eredménye lesz az a százalék, amelyet az illető cég a németországi havi fehérárúkontingensből mint részesedést fog kapni. Például, ha a januárhavi összes zsírtermelésünk 10.000 mázsa volna és ebből X. Y. nagyvágó 500 mázsát, N. Z. nagyvágó pedig 100 mázsát termel ki, illetve márkáztat, úgy X. Y. nagyvágó a január hónapban kitermelt összes márkázott zsírmennyiségből 5 százalékot termelt ki, ez szorzandó az ismertetett kulcs alapján 80 százalékkal, az egyenlő 4 százalékkal, tehát X. Y. nagyvágó a februárhavi németországi kontingensben 4 százalékkal részesednek, ha tehát a februárhavi német kontingens 70 vágón volna, akkor X. Y. 280 mázsát kapna. N. Z. 100 mázsás termelése 1 százar léknak felel meg, ez szorzandó az ismertetett kulcs alapján 120 százalékkal, vagyis N. Z. 1.2 százalékot kaphatna a februárhavi németországi kontingensből, a feltevés szerinti 7000 mázsából tehát 84 mázsát szállíthatna. Amennyiben a termelési arány esetleges változása következtében a kulcsszámmal való beszorzás esetén a szállítandó mennyiséghez képest megtakarítás, vagy pedig hiány jelentkeznék, úgy a jelentkező megtakarítás, vagy hiány a részesedési arány szerint kerül felosztásra az egyes cégek között.

Azok a húsiparosok és hentések, akik nem a sertésközvágóhídon termelnek ki zsírt, vagy pedig a közvágóhídon termelik ki zsírjukat, azonban detailüzlettel is rendelkeznek és márkázási jogosultságuk nincs, közvetlenül a németországi zsírkitelben nem részesedhetnek, hanem csupán az egyenlő-sí tő üzemeken keresztül.

A nem egyéni kontingensben részesülő húsiparosok, továbbá a vidéki márkázási jogosultsággal nem rendelkező húsiparosok, zsírkitermelési cégek az egyenlősítő üzemeken, vagy

a szövetkezeteken keresztül részesedhetnek a németországi kontingensben a fentebb ismertetett feltételek mellett, de mégis olyképpen, hogy rájuk a csökkentett, illetve növelt kulcs nem vonatkozik, hanem náluk a kitermelt mennyiség mindenkor 100 százalékkal szorzandó. Ugyancsak nem vonatkozik ezekre a cégekre az a kikötés, hogy amennyiben a németországi zsírkontingensben akarnak részesedni és zsírmárkázási jogosultsággal nem rendelkeznek, úgy ezirányú igényüket a Külkereskedelmi Hivatal vágóhídi kirendeltségénél jelentsék be. Ezek a húsiparosok ilyen igényükkel ahhoz a zsíregyenlősítő üzemhez fordulnak, ahol az általuk kitermelt zsírt egyenlősítetik, vagy pedig ahhoz a szövetkezethez, amelynek tagja az illető húsiparos. Viszont az illető egyenlősítő üzem, illetve szövetkezet tartozik a jelentkező detaillistát, vidéki húsiparost, zsírkitermelőt megfelelő arányban a kontingensben részesíteni. Az egyenlősítő üzemek és szövetkezetek tartoznak minden hónapban a Külkereskedelmi Hivatalnak listát benyújtani, amelyben feltüntetik, hogy az egyes húsiparosokat milyen arányban részesítették kontingensben.

Amennyiben a németországi kiviteli lehetőség egyes hónapokban kisebb, mint a felajánlott zsírmennyiség és emiatt kitermelt márkázott zsírkészletek maradnak vissza egyes cégeknél, akkor az egyes cégek birtokában visszamaradó, előző hónapról áthozott márkázott zsírkészleteket a következő felosztásnál szintén figyelembe veszik. Ha az egyes zsírtermelő, illetve termeltető cégek az általuk kitermelt, illetve termeltetett és belföldön forgalomba nem hozott zsírmennyiségek alapján a németországi kivitelben részesedtek és azután azt a zsírmennyiséget, vagy annak egy részét, amely alapja volt a részesedési arányuk megállapításának, utólag mégis belföldi fogyasztás céljaira hozzák forgalomba, úgy az a márkázott zsírmennyiség, amely belföldi fogyasztás céljaira értékesített, az illető cég későbbi részesedésénél természetesen levonásba kerül.

Ha a kontingens felosztásra kerül, úgy a felosztásnak a szállítási hónap 5-ikéig meg kell történnie. A német kontingensben részesülő zsírmennyiséget a németek által történt lehívás arányában veszi át a termelő, illetve termeltető cégektől a Szövetkezet a lehívás időpontjában. Amennyiben mód nyílnék arra, hogy a lehívás előtt is átvehető volna a tér-

melő, illetve termeltető cégektől a zsírmennyiség, akkor a vagonba rakásig a minőség tekintetében a szavatosságot a termelő, illetve termeltető kontingensben részesülő cég tartozik vállalni.

Az átvett áru kifizetését a Szövetkezet végzi. A ládat a termelő cég adja és ezért netto zsír kg-kénti 4 fillér számolható el. A kifizetendő vételárat a német Reichsstelle-vel való megállapodás alapján hónapról-hónapra a Külkereskedelmi Hivatal állapítja meg. A zsírért kifizetett ellenértéken és a ládáért térített zsír kg-kénti 4 filléren felül a zsírt átadó termelő, Uletve termeltető céget csupán a fogyasztási adótérítés illeti meg, a forgalmi adótérítés azonban nem. A kg-kénti 0.4 fillér ellenőrzési díjat az átadó cég viseli.

A fehéráru vagonba rakása a kontingensben részesülő cégeket terheli. Amennyiben ez a kontingensfelosztás a gyakorlatban nem válna be, vagy pedig időközben a termelésben olyan eltolódás mutatkozna, amely annak módosítását tenné szükségessé, úgy a gyakorlati élet szempontjából esetleg szükségessé váló módosítás lehetősége fennáll. Az a termelő, illetve termeltető cég, amely valamilyen viszonylatban különleges konstrukcióban exportál fehérárut, ennek alapján nem részesedhetik a németországi fehéráru-kivitelben.

Az Olaszország felé irányuló fehéráru-kivitel 1936. végéig minden megkötöttség nélkül történt. Olaszország kontingentálta ugyan a Magyarországból bevihető fehéráru mennyiségét, a kontingenseket azonban éveken keresztül nem használtuk ki teljes mértékben és évenként körülbelül 100 vágón fehéráru került kiszállításra. Egyébként az olasz belső árak lényegesen alacsonyabbak voltak, mint a többi közép-európai piacokon kialakult zsír- és szalonnaárak, tehát az export nem volt különösebb mértékben jövedelmező tevékenység.

1936 végén és 1937 elején a szállítások erősebb ütemben indultak meg és a kontingensek mennyiségét már felül is múlták. Mint ilyenkor rendszeren történni szokott, az olasz piacon egyes kereskedők részéről súlyos áralakítások történtek, úgyhogy a szolid kereskedők maguk kérték az Olaszország felé irányuló fehéráru-kivitel szabályozását. A kereskedők kívánságára ez a szabályozás meg is történt és kimondták, hogy az olasz exportban csak azok a cégek vehetnek

részt, amelyek már a múltban is szállítottak Olaszországba magyar fehérárut. Az olasz zsírkiviteli irodában a szövetkezetek és az exportcégek foglalnak helyet, szabad értékesítés lehetősége mellett, ami annyit jelent, hogy az olasz piacon az ott kialakult árakon adhatják el a magyar fehérárut, de a kiajánlási árakat közösen határozzák meg és azokat szigorúan be is tartják. A Külkereskedelmi Hivatal a kiajánlási árakat minden esetben felülvizsgálja és ezideig az olasz zsírkiviteli irodában együtt működő szövetkezetek és kereskedők között teljes összhang uralkodik.

Csehszlovákiába a magyar szalonna és zsír kivitele az úgynevezett Rima-konstrukcióban történik, ennek lebonyolítási módjait mindenkor a magyar-cseh kereskedelmi szerződés állapítja meg.

Az elmúlt esztendőök egyik legnagyobb szabású exportüzlete a Németországba irányuló hasított sertéskivitel volt. 1935 szeptemberében a Külkereskedelmi Hivatal és a berlini Reichsstelle für Tiere und tierische Erzeugnisse között megállapodás jött létre hasított sertéseknek Németországba való szállítására. Miután Németországban egykéz vette át a magyar hasított sertéseket, a kivitel síma lebonyolítása érdekében magyar részről is olyan szervet kellett a magyar érdekek megvédése céljából felállítani, amely gondoskodik a szállítások lebonyolításáról, a szállítási határidők pontos betartásáról és amelyen keresztül megfelelően irányítani lehet az árak alakulását is. Ezeknek a célkitűzéseknek a gyakorlati megvalósítására alakult a Magyar Szövetkezetek Húskiviteli Egyesülete, azzal, hogy az alkalmi egyesülés a lebonyolítást a Külkereskedelmi Hivatal megbízásából, jutalék ellenében végzi. A szállítás 9, egymást követő kontingens keretében történt és az Egyesülés pénztárába ellenértékként befolyó összegek után a jutalék az első kontingensnél 3.3 százalék, a további kontingenseknél pedig 2.5 százalék volt. Ebben az időben a belföldi sertéspiacokon példátlanul nagyarányú felhajtások voltak és az árkatasztrófát túlnyomó részt a hasított sertéskivitel megindításával lehetett elkerülni, az időről-időre jelentkező értékesítési nehézségeket pedig a földművelésügyi minisztérium által felállított úgynevezett SÉB-pénztár segítségével hidalták át. A Sertésértékesítési Bizottság állandóan figyelemmel kísérte az élő sertés és hús árának alakulá-

sát az időről-időre intervenciók vásárlásokkal támasztotta alá a piaci helyzetet. A fentebb említett 9 kontingens keretében összesen 22,395.098 kilogramm hasított sertés került Németországba kiszállításra. 25.802.839.70 pengő vételárban. A szalonnás sertések ára kg-ként Budapesten 1.17—1.19. vidéken 1.08—1.13 pengő között mozgott. Végeredményben 231.904 darab sertés került hasított állapotban ezeknek a kontingenseknek a keretében a német piacra kiszállításra.

Élő, illetve leölt állapotban ilyen óriási arányú forgalmat ilyen rövid idő alatt — a szállítások 23 hetet vettek igénybe — Magyarország még nem is bonyolított le. Érthető tehát, hogy a szállításokat megfelelő szervezettséggel kellett lebonyolítani, mert egyrészt súlyos zavarok állhatták volna elő a határidők betartása körül, de másrészt ugyanilyen zavarok lettek volna az áralakulás tekintetében is. Nagy előnyére szolgált a gazdatársadalomnak és megkönnyítette a súlyos probléma megoldását, hogy a Magyar Mezőgazdák Szövetsége és annak tapasztalt szakemberei bekapcsolódtak a lebonyolításba és maradék nélkül érvényesítették a hivatalos elgondolásokat. Csak ezzel a szervezettséggel volt elérhető, hogy az árak mindvégig kielégítően alakultak és a gazdatársadalom az akkori piaci helyzetnek megfelelő árakhoz jutott.

Gabona

Az 1934-ben Mussolini, Gömbös Gyula és Dollfuss által megkötött római egyezmény első komoly lépés volt a háborúutáni gazdasági megkötöttségek enyhítése felé. A római egyezmény talán nem is annyira a megkötöttségek ellen, mint inkább a kölcsönös segíteniakarás szellemében született, három baráti állam összefogását jelentette és Magyarországot a minimális búzaárak rendszerének bevezetésével olyan válságos időpontra segítette át, amikor a magyar búzatermelés jövedelmezőségének csaknem teljes kudarcával kellett már-már számolni.

Az elmúlt esztendő folyamán a búzaértékesítés szempontjából a római megállapodás több változáson ment át, részint az olasz búzacsata további eredményei, részint a ma-

gyar exportfeleslegek változása következtében, az azonban bizonyos, hogy a római egyezmény megkötése nélkül — amely a magyar búzaértékesítés első komoly megszervezése volt — a magyar mezőgazdaság további nehéz időket élt volna át. Az ideai gazdasági évben természetesen újra találkozunk a búzaértékesítés bizonyos fokú megszervezésével. A római egyezmény alapján Olaszországnak az idén egyelőre nem szántottunk lényeges mennyiségű búsát, bár az olaszok barátságukat bizonyítandó, adtak beviteli opciót 6000 vagonra, annak ellenére, hogy az olasz búzatermés fedezte a belföldi szükségletet. Ausztriával pedig olyan értelmű keretmegállapodást kötöttünk, hogy az osztrákok a gazdasági év folyamán a magyar búzát a világpiacon árnak megfelelő áron veszik át, abban az esetben azonban, ha a búza mázsánként 20 schillingre, vagy ez alá esne vissza, a magyar kormánynak jogában áll azt kívánni az osztrák érdekeltségektől, hogy 20 schillinget fizessenek a magyar búza métermázsájáért.

A megállapodásban tehát a magyar kormány gondoskodott arról, hogy a búza ára ne szálljon a 20 schillinges színvonal alá, illetve osztrák viszonylatban ezen az áron mindig el lehessen adni a búzát. Röviden: megszervezte idén is a búzaértékesítést a termelők érdekeinek megvédelmezése céljából.

Németország felé a búzakivitel ugyancsak szervezeten és egységes feltételek mellett történik, mert Németország a belföldi búza értékesítését és elosztását az egész birodalom területére egységesen szabályozta. Ebből a szempontból a német birodalmat 11 kerületre osztották, minden egyes kerület részére megállapították a búza belföldi árát. Hogy ezek az árak valóban, a gyakorlatban is betarthatók legyenek, az importbúzát a *Reichsstelle für Getreide und Futtermittel* veszi át. A német-magyar kereskedelmi szerződésben kimondották, hogy a németeknek joguk van búzát kérni Magyarországtól — természetesen megfelelő német szolgáltatások ellenében, — még pedig a magyar búzaexportfelesleg 10 százalékát. A gyakorlati lebonyolítás olyképpen történik, hogy a magyar búzát a Reichsgetreidestelle veszi át, miután azonban ez az intézmény nem tárgyal külön-külön az exportörökkel, vele szemben tehát magyar részről is olyan szerződő felet kellett állítani, aki teljes kötelezettséget vállal a szállítások időpontjának betartása

és a szállítandó mennyiség és minőség tekintetében. Miután a magyar állam és a kivitelt irányító tényezők, valamint gazdasági minisztériumok magánjogi megállapodásokat a Reichsgetreidestellével nem köthetnek a búzaszállítások lebonyolítására, így kézenfekvő, hogy a Futurát kellett ennek a kivitelnak a lebonyolításába bekapcsolni. Arról, hogy a búzaárak megfelelő színvonalon maradjanak, ebben a konstrukcióban is messzemenően gondoskodás történt. A búza mellett egyébként elvben és lényegileg a Németország felé irányuló rozs- és tengeriszállítások is hasonlóképpen nyertek lebonyolítást. Bár a Futura kötötte meg a szerződést a saját nevében a német egykézzel, a lebonyolításba a magyar exportkereskedelem is bekapcsolódhatott.

Rendkívül érdekes és magyar szempontból is figyelemreméltó az a rendszer, amely Svájcban van érvényben. Figyelemreméltó pedig azért, mert nálunk előszeretettel hivatkoznak a nagy nyugati demokratikus és liberális államokra, ahol a szabadkereskedelem a maga teljes valóságban nyilatkozik meg. Nos: Svájc, a legdemokratikusabb és legliberálisabb nyugati államok egyike, a kötött és irányított búzaértékesítés mintaszerű intézményét építette ki. Svájcban a búzaértékesítés középpontjában a termelői ár és a kenyérár kérdése áll. A svájci kenyérnek nem szabad drágulnia, mert minden ilyen irányú törekvés szemben találja magát az államhatalommal. A kenyér árának bizonyos színvonalon tartása a belföldi termelők érdekeit is messzemenően védelmezi. A belföldi búza ára az idén 34 svájci frank és a kötött gabonagazdálkodás irányító szerve: a *Schweizerische Genossenschaft für Getreide und Futtermittel*. Ez a szövetkezet kizárólagos joggal vásárolhat külföldi gabonát, kizárólagos joggal osztja fel a belföldi kereskedők és malmok között negyedévenként a szükséges gabonát és pontosan meghatározza, hogy melyik külföldi államtól mennyi búzát vehetnek át a svájci malmok és kereskedők. Velünk szemben azt a követelést támasztották, hogy állami szerv gondoskodjék a szállítási határidők és a szállítandó mennyiségek pontos betartásáról.

Könnyű elképzelni, hogy megfelelő szervezettség és megfelelő ellenőrzés nélkül, egyedül az üzlet mielőbbi megkötése és gyors lebonyolítása érdekében milyen zavaró jelenségek állhatnak elő. Miután Svájcban kötött gabonagazdálko-

dás van, Svájc természetesen a saját belföldi árának betartása és a kenyér árának biztosítása céljából mindig a legolcsóbban akar vásárolni, nekünk viszont arra kell ügyelni, hogy ez adott körülmények között, a velünk versenyző búzaszállító államok árajánlatait is figyelembe véve, a lehető legmagasabb árat biztosíthassuk a termelők számára. Éppen ezért a svájci búzaszállításoknál a Külkereskedelmi Hivatal állapodik meg a kereskedőkkel a lebonyolításra vonatkozóan, ellenőrzi a kivitelre kerülő búza minőségét is és megakadályozza azt, hogy a követelményeknek meg nem felelő búza jusson ki a külföldi piacokra. Ez különben minden viszonylatban egyik igen fontos ténykedése a Külkereskedelmi Hivatalnak, de nem kevésbé fontos az a másik ténykedése, amellyel gondoskodik arról, hogy a szállítási és lebonyolítási előírásokat mindenkor pontosan betartsák, mert csak így biztosíthatók a külföldi piacok a jövőre is.

Olaszország felé az elmúlt években a római hármasszervezmény alapján történtek búzaszállítások. Ezek a szállítások szintén magukon viseltek megfelelő értékesítési szervezettséget, amennyiben a szerződés alapján a magyar búzaszállítványokat az olasz SAFNI, majd a Mezőgazdasági Szövetkezetek Szövetsége, (*Federazione Italiana dei Consorzi Agrari*), vagyis a magyar Futurának megfelelő intézmény veszi át. Ez a félhivatalos szerv szintén nem tárgyalhat külön-külön az egyes exportőrökkel, hanem szerződő félként olyan szervezet kívánt, amely teljes mértékben garantálja az eladási szerződések pontjainak betartását.

A három búzavásárló országon kívül a kormánynak gondoskodnia kellett arról is, hogy a még fennmaradó tételek megfelelő elhelyezése simán történjék és az ország a búzakivitel révén nemesdevizákra tehessen szert. Angliába, Dániába és Görögországba az elmúlt gazdasági évben szabadon, minden megkötöttség nélkül exportáltunk. Elvileg szabad volt a kivitel Hollandiába és Belgiumba is, bár a holland piacon állami kontingensek voltak érvényben és részben bizonyos holland áruszállítások ellenében történt az export. Nagyon természetes és az elmondottakból szükségszerűen következik, hogy az illetékes tényezők a szabad piacok felé irányuló kivitelnél sem hagyhatták az exportkereskedelmet teljesen magára, hanem mindenkor ellenőrizték, hogy az üzletkötések milyen ár-

alapon történtek és a kivitt búza minősége megfelel-e az általános követelményeknek, tehát megüti-e általában a standard-minőséget. Olyan gazdasági években, amikor a búzaexport-felesleg nem nagy és az áralakulás a világpiacon is kedvező abban a vonatkozásban, hogy a kialakult árak a termelési költségekkel, illetve belföldi árakkal összhangban vannak, a búzaértékesítés szervezésére vonatkozó intézkedéseknek főleg a pontos szállítás, nemkülönben a minőségi követelményeknek pontos betartása terén van jelentőségük. Vitathatatlan azonban, hogy erre az ellenőrző munkára a mi viszonyaink között mindenképpen szükség van, mert a világpiacok nagy és kiéleződött versenyében, valamint az importországok túlnyomó részében világszerte az egykézrendszer felé tendáló vásárlási szervekkel szemben a legmesszebbmenő elővigyázati intézkedéseket kell megtenni. A külföldi piacokon nehezen szereztük meg pozícióinkat, nem engedhetjük tehát, hogy belső szervezés hiányában a szétfogácsolódó kínálat a magyar mezőgazdaságot súlyosan megkárosító árrombolásra vezessen és ezáltal veszélyeztesse a külföldi elhelyezési lehetőségeket is.

Gyapjú

A magyar juhtenyésztés mezőgazdaságunknak — különösen a háború előtt — egyik igen fontos ága volt és az értékesítés körül nem mutatkoztak áthidalhatatlan nehézségek. A háború után azonban a textilipar nagy előretörése ellenére egymást követték a gondok, bajok, amelyek azután 1933-ban már aggasztó méreteket öltöttek. A hazai gyapjú belföldi felhasználása csökkent, az ipar egyre több devizát vett igénybe, hogy külföldről fedezze nyersanyagszükségletét. A kedvezőtlen körülmények egyformán hatással voltak a juhállományra, a tenyésztés színvonalára, a juhtartó gazdák anyagi helyzetére és egész közgazdasági életünkre. Az ország mintegy kétmillió juhállománya néhány év alatt egymillió darabra csökkent és ezzel párhuzamosan a 8 millió kilogrammos gyapjúhozam is 5 millió kilogrammra apadt. A belföldi ipar, amelynek évi gyapjúsüksége a fokozatos fejlődés következtében 8 millió kilogrammra emelkedett, — minőségi kifogásokra való hivat-

kozással — még ezt a megcsappant mennyiséget sem akarta átvenni és így előállott az a fonák helyzet, hogy a magyar gyapjút kivitték és helyette kétszer annyit hoztak be, — nehezen előteremthető nemesvaluta ellenében. A juhállomány és a gyapjúhozam csökkenésében az említett okok mellett szerepet játszott az a körülmény is, hogy a gyapjúárak 3 pengőről 80 fillérre estek, a gyapjúkivitel és behozatal közötti aránytalanság viszont azzal magyarázható, hogy az ipar a minőségi eltéréstől függetlenül is szívesebben vette a külföldi gyapjút, mert ezt hitelbe kapta, míg a magyar gyapjút készpénzért kellett megvásárolnia. A devizaellátás körül támadt nehézségek abból származtak, hogy a gazdasági élet nem tudott az exportból annyi nemes valutát termelni, mint amennyire az importnál szükség lett volna.

A bajok orvoslására a belföldi termelés fokozása és az import csökkentése volt a legalkalmasabb orvosság. Egyrészt belső gazdasági, másrészt devizapolitikai okokból indultak meg tehát a tárgyalások olyan rendszer bevezetésére, amely alkalmas arra, hogy az állami szempontok mellett a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekeket is kielégítse. A tárgyalások során az ellentétes felfogások miatt igen sok akadályt kellett leküzdeni és ezért 1933-ban még csak részleges intézkedésekkel lehetett a gyapjúforgalom alakulását irányítani. Amikor azonban ezek az intézkedések nem bizonyultak kielégítőeknek, akkor határozták el az illetékes körök az egész gyapjúforgalom általános szabályozását, amely a legszorosabb összefüggésben van a juhtenyésztés egységes irányításával és a szakszerű gyapjúkezelés meghonosításával is.

A gyapjúforgalom szabályozására vonatkozó rendelkezéseket minisztertanácsi felhatalmazásra a gazdasági miniszterek a honvédelmi minisztériummal, a Magyar Nemzeti Bankkal és a Külkereskedelmi Hivatallal egyetértően leirat formájában adták ki annak az előzetes megállapodásnak az alapján, amelyet a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekeltségekkel kötöttek. Ezek a rendelkezések 1935-ben léptek először életbe.

A rendszer kidolgozásánál az az alap gondolat vezette az illetékeseket, hogy a gyapjút termelő gazda az értékesítésnél a legrövidebb és legolcsóbb úton *közvetlen összeköttetésbe* kerüljön a gyapjút feldolgozó gyárossal. Az utóbbi években

ugyanis rohamosan megszaporodott a gyapjúpiacon a közvetítői kereskedelem, amely kézről-kézre adva az árut, a maga ügynöki jutalékával és „breite”-ivel természetesen még jobban csökkentette a gazdának szánt — egyébként is alacsony — gyapjúárát. Ezeket a feleslegesen közbeiktatott és rendszerint nem gyapjúval foglalkozó közvetítőket ki kellett kapcsolni, hogy ezáltal a hivatásos gyapjúügynököket megfelelő jutalékban lehessen részesíteni. A gyapjúforgalmat szabályozó leirat ezért e kereskedői tevékenységet azzal választotta el szigorúan az ügynöki munkától, hogy az ügynöki jutalékot az eladó terhére 1 százalékban, a vevő terhére 1.5 százalékban maximálta. Ezen túlmenően a közvetlen kapcsolatnál azonban szükség volt olyan szervre is, amely egyrészt a gyapjúforgalom szabályozása körül felmerülő adminisztratív munkálatokat ellátja, másrészt pedig, mint *állandó vevő*, lehetőséget nyújt a gazdáknak arra, hogy gyapjúkészletüket bármikor eladhassák. Ennek a feladatnak az ellátására a Futura kapott megbízást.

A gyapjúforgalom szabályozása a következőkre terjedt ki:

1. A gyapjúkivitel kontingentálása.
2. A gyapjúbehozatal korlátozása.
3. A belföldi gyapjúforgalom szabályozása.
4. A magyar gyapjú átvételi árának rendezése.
5. A gyapjútermés értékesítése.
6. A gazdáknak fizetett gyapjúárak ellenőrzése.
7. A gyapjúkataszter elkészítése.

Ezeknek a célkitűzéseknek a keretében a gyapjúkivitel kontingentálásánál az az elv érvényesült, hogy csak olyan minőségű gyapjút szabad az országból kivinni, amelyet a hazai gyapjúipar nem tud előnyösen felhasználni. Ebbe a csoportba tartozik a legfinomabb posztógyapjú, amelyből körülbelül 350.000 kilogrammot termelnek az országban. Különleges finomsága miatt csak különleges cikkek előállításánál használják. Ebből készítik a finom női posztót, a speciális kalapot (cilindereket), legfinomabb nemezeket, katonai hajtókákat (parolikat), billiárdposztót, szóval általában divatjamúlt, vagy kevésbé használt cikkeket. Miután a hazai gyapjúipar ezeket nem gyártja, kénytelenek vagyunk az egész termést külföldön értékesíteni. Ugyancsak az exportkontingensbe sorolták a cigája, racka és báránygyapjú termésfeleslegét is. A finom

posztógyapjú exportjával kapcsolatban meg kell még említeni, hogy ennek értékesítése az utóbbi években igen sok gondot okozott. A szűkkörű felhasználási lehetőséget ugyanis tovább csökkentette az a körülmény, hogy a kalapiparban nyúlshőrrel helyettesítik és a finom posztóiparban különféle technikai eljárások útján sikerült kevésbé finom gyapjúból majdnem ugyanazt a cikket előállítani. Nem csoda tehát, ha egy-egy évi magyar termés még a nyugati gyapjúpiacon is túlkínálatot idéz elő. Ezt a kedvezőtlen helyzetet fokozza, hogy korábbi évjáratokból származó tekintélyes mennyiségű magyar finom posztógyapjú fekszik még eladatlanul a különböző európai piacokon. Erre való tekintettel nem kívánatos a finom posztógyapjút termelő electoral-negretti tenyészet szaporítása, ami a gyapjúárak szabályozásánál is kifejezésre jut azáltal, hogy a keresett gyapjújajták árainál 10 százalékkal alacsonyabban állapították meg ennek átvételi árát. De még így is előfordult, hogy a gazdáktól becslési áron átvett posztógyapjút kiviteli kedvezmény mellett is csak veszteséggel lehetett értékesíteni és igénybe kellett venni a belföldi gyapjувásárlásokból kilogrammonként 4 fillérrel dotált veszteségi alap egy részét. Az exportkontingensbe sorolt gyapjújajtákon kívüli össztermést az értékesítési konstrukció értelmében a belföldi iparnak kell átvennie.

A gyapjúbehozatal korlátozásánál kimondották, hogy a belföldi gyárosok csak magyar gyapjувásárlásaiknak 1:1 arányában hozhatnak be külföldi gyapjút. Ezt az arányt később 1.6:1 arányban írták elő. Ebből a célból a gyárosok bejelentése alapján a Futura nyilvántartja az egyes cégek magyar gyapjувásárlásait és ezek az adatok szolgálnak alapul az importengedélyek kiadásánál. Ez a rendelkezés automatikusan szabályozza a gyapjúforgalmat és egyúttal a magyar gyapjú elhelyezését is biztosította. A magyar ipar évi gyapjúsüksége ugyanis 11.5 millió kilogramm volt, ebből csak 5.45 millió kilogrammot tudott külföldről behozni, mert előzően 6.15 millió kilogramm magyar gyapjút kellett átvennie, azóta ez az arány a fentebb említett 1.6:1 arányban változott a belföldi termelés elhelyezésének javára.

A belföldi gyapjúforgalom annyiban esik korlátozás alá, hogy a gazdáknak és a kereskedőknek november 30-ig kell gyapjúkészletüket az iparnak vagy közvetlenül, vagy a Futura

útján felajánlani. A kötött rendszer bevezetésénél ugyanis arról is kellett gondoskodni, hogy az ipar gyapjúellátásában ne álljon elő fennakadás. A felajánlás elmulasztásából eredő rendszabályokat nem határozza meg az értékesítés szervezéséről szóló leirat, azonban a konstrukció szelleméből következik az is, hogy a belföldi gyapjúellátás biztosítására szükség esetén kiadnak olyan utasításokat, amelyek alkalmasak az ipartól elvont gyapjú behajtására.

A magyar gyapjú átvételi árának rendezése a szabad gyapjúkivitel betiltásának természetes következménye. Ha a gazda magasabb célok érdekében csak belföldi vevőnek adhatja el gyapjút, akkor megfelelő szabályozással gondoskodni kell arról, hogy a mindenkori világpiaci árból számított napiárat feltétlenül megkapja. A gyapjúértékesítési rendszer ezt azzal biztosítja, hogy a Futurával az összes felajánlott gyapjút becslési áron átvételi. Az átvételi ár kiszámítására hat külföldi világcégnek, illetve szaklapnak olyan minőségre vonatkozó jegyzése szolgál alapul, amely a békésmegyei „A” fésűsgyapjúval azonos. Ezeknek a jegyzéseknek Budapestre vonatkoztatott átlagárából számítja ki a Gyapjúbecslő Bizottság helyt, termelői feladó állomás, a belföldi alapárat. A Gyapjúbecslő Bizottság az Országos Gyapjúminősítő Intézet igazgatójának vezetése alatt két mezőgazdasági, két ipari és egy kereskedői megbízottból, valamint a Futura által delegált tagból áll. A Bizottság az átvételi alapárat legalább kéthetenként, illetve minden olyan esetben köteles újból megállapítani és a Futura útján közhírré termi, amikor a külföldi jegyzésekben változás áll be. Az ármegállapításról a Futura gyapjúárlapot bocsát ki és ennek az a rendeltetése, hogy a gyapjúeladók és gyapjúvevők egyaránt tájékozódjanak az egyes minőségekre vonatkozó átvételi árakról. A Futura gondoskodik arról, hogy a községi elöljáróságok, a vidéki szövetkezetek és gazdakörök és általában az érdekelt tényezők a gyapjúárlapokat megkapják, annak adatait egyébként a rádió is közvetíti. Ezzel az eljárással sikerült elérni azt, hogy a tőzsdei jegyzéseket pótló árlapokból a termelők ma már a legtávolabb eső helyen is állandóan tájékozódhatnak a gyapjúpiac eseményeiről.

A gyapjútermés értékesítésénél az árlap tetszés szerint, vagy általános tájékoztatónak használható, vagy ennek alap-

ján igénybevehető a becslési áron való eladás is. A Futura ugyanis a Gyapjúbecslő Bizottság minősítése alapján mutatózó áron átveszi és kifizeti a felajánlott gyapjút. Ennek a rendelkezésnek igen nagy jelentősége van. A gazda, aki többnyire nem járatos a gyapjú minősítésében, egy százalék költség mellett teljes világpiaci áron értékesítheti gyapjútját, mert az árat a Gyapjúbecslő Bizottság a tényleges minőségi és tisztasági fokozat alapján állapítja meg.

A tisztasági fokozat (rendement) pontos meghatározására a Futura a csepeli Nemzeti és Szabadkikötőben gyapjúminta-mosodát rendezett be, ahol minden becslésre kerülő tételből — szükséghez képest — egy vagy több mintát kimosnak és az ekként kapott eredményből állapítják meg a szennyes gyapjú tényleges tisztagyapjú hozadékát. A rendement-meghatározás körüli eddigi igen gyakori vitát és nézeteltérést sikerült ezzel megszüntetni.

Ez az értékesítési lehetőség tulajdonképpen gyakorlati kifejezője annak a kitűzött célnak, hogy a gazda a mindenkori világpiaci árból kiszámított teljes árat kapja gyapjújáért. A becslési áron való eladást a gazdatársadalom egyre nagyobb mértékben veszi igénybe. Megvan azonban az aukció útján való értékesítés lehetősége is.

A budapesti gyapjúaukción 45 éves fennállása alatt 120 gyapjúárverést rendezett. A gyapjúforgalom szabályozása előtti időben ez volt az egyetlen szerv, amely nyüvános árlejtéseivel minden évben legalább egyszer megbízható formában tájékoztatta az érdeklődőket a gyapjú napi ára felől. A Futura 1932-ben vette át a gyapjú-aukciók vezetését és azóta igyekezett a gazdaközönsséggel megértetni az aukciónak az egész világon elismert óriási előnyeit. Ez a munka nem volt hiábavaló, mert azóta nemcsak annyira emelkedett a forgalma, hogy a háborút követő aukciók bármelyike meg sem közelítette, hanem a gazdák közötti népszerűségét bizonyítja az a körülmény, hogy a kiállítók 90 százaléka termelő volt. A szabályozott gyapjúforgalomból szerzett tapasztalatok azonban azt igazolták, hogy a gyapjúárverések rendezésénél követett eddigi eljárás olyan irányú módosításra szorul, amely az aukciónak létjogosultságot ad a kötött rendszer mellett is.

Az történt ugyanis, hogy az árverésen nem minden kiállító kapott annyival többet, mint amennyi az aukció nagyobb költ-

ségeire elegendő lett volna. Ennek az az oka, hogy sok olyan tétel is került árverésre, amelynél a becslési ár teljesen kimerítette a gyapjú tényleges értékét és nem lévén a gyapjúnak olyan különleges előnyös tulajdonsága, amely az előszereteti ár megadását lehetővé tette volna, az árverezés a becslési árnál megállt. Ebből az a tanulság, hogy az aukcióra csak olyan gyapjútételeket szabad küldeni, amelyeknél a becslési árban kifejezésre nem jutó előszereteti ár is remélhető.

Az eddig ismertetett eladásoknál a gyapjút becslés céljából a Futura raktárába kell beküldeni. A rendszer azonban lehetővé teszi azt is, hogy bárki szabadon otthon értékesítse gyapjúját. Ebben az esetben rendszerint szabad alku útján történik a gyapjú eladása, amelynél sohasem lehet tudni, hogy mikor jár jól az eladó vagy a vevő. A Futura a gazdáknak megfelelő biztosíték mellett a Magyar Nemzeti Bank mindenkori kamatlábánál mindössze két százalékkal magasabb kamattal mellett előlegeket is folyósít.

A gazdáknak kifizetett gyapjúárak ellenőrzését az e célra rendszeresített gyapjútételi jegyek alapján a Gyapjúbecslő Bizottság végzi. A gyapjútételi jegyet minden esetben két példányban kell kiállítani. Ebből az egyik az eladó termelőnél marad, a másikat viszont a vevő tartozik a vételtől számított két héten belül ellenőrzés céljából a Futurához beküldeni. A beküldött vételi jegyből a Gyapjúbecslő Bizottság ellenőrzi azt, hogy az eladó gazda megkapta-e a feltüntetett minőségnek és tisztasági fokozatnak megfelelő árlap szerinti árat. Amennyiben a feltüntetett ár kisebb az előírt árnál, úgy a Bizottság árkiegészítésre utasítja a vevőt. Mindaddig, amíg a vevő ennek eleget nem tesz, a Bizottság a vételi jegyet nem igazolja, ami annyit jelent, hogy az áron alul vett magyar gyapjú ellenében nem hozható be az arányosan megállapított külföldi gyapjú. Az utánfizetés megtörténtét az eladó sajátkezű aláírásával ellátott nyilatkozattal igazolja. A gyapjútételi jegy azonban csak az egységár felülvizsgálatára alkalmas, de ezzel az ellenőrzés még nincs befejezve. Ezért tartozik a vevő a végelszámolást is bemutatni, amelynek összességű adatait a Futura azzal a megjegyzéssel közli az eladóval, hogy esetleges kifogásait 8 napon belül tudassa. Az idejében beérkezett felszólamlásoknak, ha jogosak, az ellenőrző szerv az importjog felfüggesztésével szerez érvényt.

A gyapjúkatasztert a bemutatott vételi jegyek adataiból a Futura állítja össze. Ez a kataszter mennyiségi és minőségi felosztásban tünteti fel az ország gyapjútermését, amely adatok a hivatalos statisztikai kimutatásban a gyapjúforgalom szabályozásáig nem szerepeltek. Ez a gyapjúkataszter a gyakorlatban rendkívül alkalmas arra, hogy a minőségi termelést céltudatosan irányítani lehessen. Hogy a gyapjúértékesítés szabályozása nem speciális magyar jelenség, arra vonatkozóan csak annyit jegyzünk meg, hogy ma már majdnem az összes környező államok hasonló intézkedéseket tettek. Németországban, Olaszországban, Jugoszláviában és Lengyelországban a juhtenyésztés fejlesztésére külön programokat állítottak fel és Japánban is hasonló elgondolások szerint szabályozták a gyapjúforgalmat és irányítják a juhtenyésztést.

A gyapjúértékesítéssel, illetve annak megszervezésével szorosan összefügg a juhtenyésztés fejlesztése és egységes irányítása is. Ennek a programnak egyik pontja az, hogy a gazdák az ipar igényeit kielégítő *egységes minőségű gyapjút termeljenek*. Ezt csak úgy lehet megvalósítani, ha a gyapjú minőségi termelését minden részletében előre kidolgozott terv alapján egységesen irányítják. Már a fentiekben utaltunk arra, hogy az értékesítés megszervezésénél előnyben részesítik azokat a minőségeket, amelyek a belföldi ipar számára hasznos nyersanyagként jöhetnek figyelembe és háttérbe szorítják azokat a minőségeket, amelyek külföldön is csak nehezen és sokszor áldozatok árán is alig értékesíthetők. Amikor tehát a gyapjú értékesítésének megszervezése előtérbe került devizapolitikai és külkereskedelmi okokból, sikerült szerencsésen összekapcsolni ezt az elgondolást a belföldi juhtenyésztés megfelelő irányításával és így kettős célt szolgál a rendezés. Egyfelől állandóan a világpiaci áraknak megfelelő árakat juttatja a gazdáknak, másrészt a minőségek osztályozásával irányítóan befolyásolja magát az egész juhtenyésztést és arra vonalra tereli, amely a gazdatársadalom számára az adott körülmények között a lehető legjobb értékesítést biztosítja.

A gyapjúforgalom szabályozása a fentebb ismertetett rendelkezések és intézkedések alapján nemcsak a gyapjúértékesítést vitte nyugodtabb mederbe, hanem igen számottevő anyagi eredményeket is mutat fel. Ezek között első helyen kell említenünk azt a körülményt, hogy a szabályozás

hatása alatt az ország juhállománya 1,050.000 darabról 1,500.000 darabra szaporodott és ennek megfelelően az 5.1 millió kilogrammos belföldi gyapjútermés is közel 6.8 millió kilogrammra emelkedett.

Habár ez az örvendetes fejlődés gazdasági szempontból is igen értékesnek mondható, ennek legnagyobb jelentősége mégis abban áll, hogy a hazai gyapjútermelés lehető fokozása elsősorban honvédelmi érdekekhez fűződik, ami viszont azt kívánja, hogy az ország önellátása szükség esetén minél előnyösebb legyen.

A második helyen az áralakulás kedvezőbb helyzete szerepel. Az egypengős gyapjúárak 1935-ben átlagban 1.72 pengőre, a következő évben: 1936-ban már 1.94 pengőre és 1937-ben 2.10 pengőre emelkedtek. Végül: a 8 millió kilogrammos gyapjúbehozatalunk 5 millió kilogrammra csökkent és ezáltal a 3 millió kilogrammos gyapjúbehozatal elmaradásából körülbelül 250.000 angol font devizamegtakarítást lehetett elérni.

Ezt a szabályozást szintén érték támadások és kritikák. Az elmúlt három év tapasztalatai azonban azt bizonyítják, hogy devizapolitikai vonatkozásban, a tenyésztés terén, a gyapjútermelés emelésénél és a juhállomány növelésénél a kitűzött célokat sikerült elérni, a gazdatársadalom pedig az átvételi kötelezettség elrendelésével állandó értékesítési lehetőséget kapott, végül az ármegállapítás révén mindenkor a világpiaci helyzetnek megfelelő árakat biztosíthatott a maga számára.

Gyümölcs

A magyar gyümölcsstermelés a háborúutáni években, különösen pedig 1933 óta, amikor a földművelésügyi minisztérium széleskörű akciót indított a gyümölcsstermelés fejlesztése érdekében, erős lendületnek indult. Ma már több olyan magyar gyümölcs van, amely az európai piacon elsőrangú márkát képvisel. Szigorúbb értelemben vett szervezés és szabályozás a gyümölcserképesítés terén ezidőszertig nincs. Az államhatalom azonban ezen a téren is kénytelen volt olyan intézkedéseket életbeléptetni, amelyek alkalmasak arra, hogy a magyar gyümölcs jó hírnevét megvédelmezzék és az értéke-

sítés munkáját megkönnyítsék a külföldi piacokon, illetve a nehezen megszerzett piaci pozíciókat továbbra is meg lehet tartani. A földművelésügyi minisztérium és a Külkereskedelmi Hivatal szigorú intézkedéseket léptetett életbe a belföldi piacokról exportra kerülő áruk *minőségi és csomagolási ellenőrzése terén*. A hivatalos intézményeket intézkedéseik megtételénél az az egyedül helyes felfogás vezérelte, hogyha Magyarországon terem — bizonyos cikkekben — a világ legjobb gyümölcse, akkor ez a gyümölcs Ízléses és a külföldi piaci kívánalmaknak megfelelő csomagolásban, valamint a legjobb minőségben kerüljön az exportpiacokra. A minőségi ellenőrzés, amely egyúttal magában foglalja a csomagolási ellenőrzést is, már a belföldi piacokon megkezdődik és a határállomásokon újra vizsgálat alá veszik a határállomási ki-rendeltségek a külföldre irányított szállítmányokat. Ahol valami kifogásolni valót találnak, ott az árut visszatartják és a feladó rendelkezésére bocsátják, de semmiesetre sem engedik ki az országból.

A határállomások vizsgálatai mellett egyéb intézkedések is történtek a magyar gyümölcs jó hírnevének emelésére és külföldi elhelyezésének megkönnyítésére. Két fontos exportgyümölcünkénél: az őszibaracknál és a sárgabaracknál már életbeléptették a *márkázást* és ezzel a külföld részére megkönnyítették a bevásárlás munkáját, mert a külföldi vevőnek csak a márkát kell megjelölnie és tudja, hogy milyen árut kap. Sajnos, a büntető rendelkezések még nem olyan szigorúak, hogy visszaélések ezen a téren ne történjenek, de a komoly kereskedelem teljes mértékben felismerte és méltányolja ennek az intézkedésnek a jelentőségét. Az idén már gondoskodás történik a cseresznyének, a meggynek és a csemegeszőlőnek a márkázásáról is. Mindhárom gyümölcsfajtából tekintélyes mennyiségeket szoktunk a külföldi piacokon elhelyezni és kétségtelen, hogy a márkázás kiterjesztése ezeknek a gyümölcsfajtáknak a külföldi elhelyezésénél is megkönnyíti majd a kiviteli tevékenységet.

Nagyon természetes, hogy olyan esetekben, amikor a külföldre kiszállítható gyümölcs mennyiségét az átvevő ország kontingentálja és különösen akkor, ha az átvételi árat is pontosan megállapítja, nálunk szintén szabályozni kell az export lebonyolítását, hogy a termelőknél érvényesülhesse-

nek az export előnyei. Hivatalos részről állandóan tájékoztatják a gazdákat a gyümölcs piac és a gyümölcs export helyzetéről, megtanítják őket a helyes szedés, valamint csomagolás módjaira és fontosságára, hogy a magyar gyümölcs tovább hódíthasson a világpiacokon. A szállítóberendezések modernizálásával a hosszú útra küldött gyümölcsöket sikerül jó állapotban a messzefekvő piacokra juttatni, ezen a téren az úgynevezett containerek biztatnak már most is jó eredményekkel.

Hagyma

A mezőgazdasági termékek értékesítésének megszervezésére irányuló kezdeményezések közül talán egyet sem fogadott bizonyos részről olyan mesterségesen szított ellenszenv, mint a makói hagyma szervezett értékesítésére életbeléptetett intézkedéseket. Ez az ellenszenv nemi annyira komoly és alapos érveivel, mint inkább nagyhangú és elégedetlen szólamaival jelentkezett. Itt-ott bizonyos esetekben még egyes komolyabb sajtóorgánumok hasábjain is nyilvánosságot kapott, anélkül azonban, hogy el tudta volna gáncsolni azt az elgondolást, amelynek középpontjában a makói hagymatermelők érdekeinek széleskörű védelme áll. Az ellenszenv főleg abból táplálkozik, hogy a kereskedelem a hagymaértékesítés szervezésénél nem annyira a kereskedői tevékenység korlátozását, mint inkább a spekulációs elemek teljes kikapcsolását fájtalja. A nagy árkilengések miatt ugyanis a hagymánál mindig nagyarányú és szervezetlen piaci helyzetben egyáltalán nem ellenőrizhető spekulációs játékot lehetett folytatni, ami rendszerint a termelő rovására és a kereskedők indokolatlan előnyére alakult.

A magyar mezőgazdaságnak két olyan speciális terméke van, amely nemcsak az elmúlt években, hanem hosszú évtizedek óta egy-egy termelési körzetnek szerzett hírnevet és amelynek termelése sok-sok ezer családban tradíció maradt. Az egyik a szegedi és a kalocsai paprika, a másik a makói hagyma. Makónak és környékének boldogulása, előrehaladása és megerősödése minden esztendőben attól függ, hogy a hagymatermés hogyan sikerül és a termelt hagymát milyen félté-

telek, milyen árak és milyen körülmények között lehet értékesíteni. Ha jó volt a termés és megfelelő jó árakon lehetett értékesíteni a vöröshagymát, akkor az adók, a köztarozások maradék nélkül befolytak, a makói pénzügyintézeteknél gyűlnek a takarékbetétek, a földforgalom növekszik, a földárak emelkednek, Makónak és környékének egész gazdasági élete fellendül, mert a hagymapénzekből nemcsak a terme ők gazdálkodnak, hanem az iparosok, kereskedők, a közületek és «mindenki, akinek Makó gazdasági életéhez köze van. Az utolsó hónapokban sok téves, nem egyszer rosszakaratúan tendenciózus beállításban került a hagymaértékesítés problémája a közvélemény elé. Pedig, ha kissé visszamegyünk a múltba és tanulmányozzuk ennek a kérdésnek a történelmi vonatkozásait, arra a megállapításra jutunk, hogy a makói hagyma, a világpiacoknak ez a közkedvelt, kivételesen jó aromájú magyar agrárterméke csaknem kivétel nélkül mindenkor szervesen került a termelőtől a nagy í'ogyasztóiparokra. Természetesen ez a szervezés nem szolgálta mindenkor teljes mértékben a termelői érdekek megvédését, de megnyilatkozott a szervezés abban, hogy a makói hagymakereskedők az értékesítés munkáját mindig bizonyos szempontok szerint bonyolították le.

Hosszú időn keresztül a makói hagymakereskedő minden külső beavatkozás nélkül, a saját elhatározásából és a saját üzleti érdekeinek megfelelően vásárolta és exportálta a makói hagymát. Az esztendő tapasztalatai már a múltban is bebizonyították, hogy az értékesítést nem lehet szabadjárá hagyni, hanem megfelelő irányítással kell ezt a munkát végezni és kielégítő eredmények csak akkor jelentkeztek, ha valóban ilyen szervezettség állt fenn. Túlzás volna azt mondani, hogy a makói hagymakereskedelem minden egyéb szempontot félretéve, állandóan és kizárólag csak a saját üzleti érdekeit nézte és ezeket érvényesítette száz százalékban a hagymapiacra. Az idők azonban változtak, a hagymakereskedelem terén épp úgy bekövetkeztek az egészségtelen jelenségek, mint a kereskedelem egyéb ágazataiban. A hagymakereskedők száma megnövekedett, az üzleti erkölcs ebben a szakmában éppen annyira kezdett elhalványulni és régi fényéből veszíteni, mint a kereskedelem más területein, ahol a kereskedők számában egészségtelen megduzzadás állott be.

A makói hagyma termelési területe a háború után szintén növekedett, az elhelyezési lehetőségek viszont a mezőgazdasági termékek minden csoportjában, így a hagymánál is nehezebbek lettek. Az önellátási törekvések sok helyen épp úgy megvannak a hagymánál, mint a gabonafélékben, magvakban, az állattenyésztés fellendítésében, stb. A nehézségeket 1931 óta tetézik még a valutáris megkötöttségek és a beviteli tilalmak. A külföldi pénznemek értékelésénél bekövetkezett változások pedig szélesebbkörű spekulációra adnak lehetőséget. A makói hagymatermelők kívánsága volt, hogy a kormányzat megfelelő intézkedésekkel gondoskodjék; a szervezett értékesítésről és biztosítsa a termelő gazdák számára mindazokat az előnyöket, amelyek a hagymaexportnál elérhetők.

1934-ben és 1935-ben a kormányzat a szükséges intézkedéseket megtette a hagymaértékesítés szervezése terén és ezek a rendelkezések kielégítő eredményekkel is jártak. Az eredmények ismertetése ehelyütt felesleges, mert sokkal szemléltetőbb képet kapunk, ha az 1936. és az 1937. esztendőök hagymapiaci eseményeit vizsgáljuk. 1935-ben bizonyos részről tervszerű ellenállást szerveztek meg a hagyma értékesítésének új rendjével szemben és *Darányi Kálmán*, az akkori földművelésügyi miniszter kijelentette, hogy nem kívánja a termelőket akaratauk és beleegyezésük ellenére boldogítani, tehát teljesíti a kívánságukat: szabaddá teszi a hagymaforgalmat.

Egy-egy mezőgazdasági cikknek az értékesítése soha olyan kedvező kilátások mellett még nem indult, mint 1936 nyarán, a makói hagymáé. A termés kitűnőnek ígérkezett. Az egyiptomi hagyma korán eltűnt azokról a piacokról, ahol a magyar árut is el lehetett helyezni, viszont a makói hagyma hetekkel előbb került piacra, mint más esztendőökben. Az osztrák piacon hagymainség lépett fel, mert Ausztria az egyiptomi hagyma bevitelét olyan terhes feltételekhez kötötte, hogy az osztrák importőrök nem mertek vállalkozni az egyiptomi áru bevitelére és így a vöröshagyma ára a bécsi piacon mázsánként 32—35 schillingre szökött fel. Július közepén kitört a spanyol háború és a spanyol hajók sokkal kevesebb hagymával indultak útnak az angol kikötők felé, mint eredetileg várták. Hollandiában, amely szintén fontos szállítója az angol piacnak, a hagymatermés rendkívül rossz volt és ez

a körülmény még inkább megjavította az angol piac importlehetőségeit.

A kedvező lehetőségeknek ez a szerencsés összetalálkozása kézenfekvővé és természetessé tette, hogy Makón a hagymaértékesítésnek addig soha nem látott konjunktúrája bontakozzék ki. Ezzel szemben az történt, hogy a szabaddá tett kereskedelem úgyszólván minden előrelátás és minden óvatosság nélkül rohanta meg a külföldi piacokat. Bár a makói hagyma egyedül állt szemben az osztrák kereslettel, bár az egyiptomi és holland versenytársak teljesen hiányoztak, ennek ellenére 1936 őszén szinte katasztrofális árletörés és üzletelenség jelentkezett, mert Makóról mindenki ellenőrzés és előrelátás nélkül küldte az árut az osztrák piacra és az árak már az első szállítmányok beérkezése után 32—35 schillingről 26—27 schillingre csökkentek, egy hét múlva pedig 17 schillingre zuhantak. A makói „szabad” kereskedők 6—7 pengővel kezdték vásárolni Makón a hagymát, a bécsi árzuhanások hírére azonban néhány nap alatt már csak 4 pengőt fizettek, de az osztrákok még üyen árak mellett sem vásároltak, mert a vám és a szállítási díjak minden kereseti lehetőséget kizártak.

Angol viszonylatban sem tudta megállni a helyét a szabaddá tett hagymakereskedelem, mert erre a piacra is valószínűleg zúdították az árut és augusztus elején több, mint 150 ezer zsák makói hagyma érkezett Angliába. Ennek a mennyiségnek a 80 százaléka a hulli kikötőbe futott be. A hulli kikötő Anglia legnagyobb hagymapiaca, de a makói kereskedőknek fogalmuk sem volt arról, hogy éppen ebben az időben a hulli hagymaraktárakban óriási tömegű és egyre rosszabbodó minőségű magyar és egyéb hagyma tárolt és innen árasztották el egész Angliát olcsó ajánlatokkal. A beérkezett magyar árut napokon keresztül még csak meg sem nézték az angol kereskedők. A helyzet ismeretéhez tudni kell azt is, hogy Angliában a piac meglehetősen szervezett, az angol kereskedelem maga is nagy híve a beosztással történő értékesítésnek és a szabaddá tett magyar hagymakereskedelem üyen körülmények között nemcsak a makói hagyma számára nem tudott jobb értékesítést biztosítani, hanem lerontotta azt a megbecsülést is, amellyel az angol kereskedelem az előző években a szervezett magyar exportkereskedelemmel szemben

viseltetett. Az angliai kudarc az időközben 10 pengő körüli színvonalra emelkedett hagymaárakat gyors iramban újra letörte, szervezettség hiányában a még itt-ott mutatkozó értékesítési lehetőségeket sem sikerült kihasználni és a tavaszi hónapokban több, mint 600 vágón romlott, értékesítésre teljesen alkalmatlan hagymát kellett a Marosba önteni. A szomorú helyzeten nem sokat változtatott, hogy a magyar kormány decemberben Németországgal nagyobb mennyiségű hagyma szállítására kötött megállapodást.

Ezek az események rövid idő alatt bebizonyították, hogy a vüágpiacok felfokozott versenyében szervezettség nélkül nem lehet eredményeket elérni és a kapkodás, az irányítás nélküli kereskedelem nemcsak saját magának okoz mérhetetlen anyagi károkat, hanem tönkreteszi a termelőt még akkor is, amikor értékesítési szempontból olyan kedvező helyzet következik be, mint amilyen az 1936. évi volt.

A szertelen áringadozások, az árak katasztrofális zuhanása és a 600 vágón teljesen tönkrement hagyma 1937 tavaszán megint arra bírta a makói hagymatermelő gazdákat, hogy ismételten a szervezett értékesítés mellett szánjanak síkra és ezirányú kérelmüket el is juttatták a kormányhoz. A földművelésügyi miniszter 1937 június 18-án adta ki a hagymaértékesítés megszervezésére vonatkozó rendelkezését és ebben a termelők érdekeinek hathatósabb védelme és az export eredményesebb lebonyolítása érdekében a Külkereskedelmi Hivatalt utasította, hogy a vöröshagyma külföldi értékesítésének lebonyolításával a Mezőgazdasági Termelők Egyesült Szövetkezetét bízta meg. A megbízás többek között kimondja, hogy a hagymaértékesítés lebonyolításába a kereskedelmet is be kell vonni oly módon, hogy a METESZ teljes felelőssége mellett megállapodhat a makói kereskedelemnek azokkal a tagjaival, akik — úgy a belföldön mint vásárlók, mint pedig a külföldön mint eladók — olyan kereskedői tevékenység kifejtésére alkalmasak, amely az értékesítésbe való bevonásukat kívánatossá és indokoltá teszi.

A megbízás pontosan körülírja, hogy a METESZ-t ezért a tevékenységéért mennyi haszon illeti és a haszon mérvét a bruttóforgalom 8 százalékában határozza meg azzal, hogy ebből a nyolc százalékból fedezendő az esetleges veszteségek is. Ha pedig a hagymaértékesítő szerv nagyobb hasznot érne

el, mint amennyit számára a kormányrendelet megállapít, akkor ezt a többlethasznót kizárólag termelői célokra szabad fordítani, illetve a többlethaszon a termelőket illeti meg. Ezenkívül van még egy érdekes vonatkozása a kormány-megbízotásnak. Az említett 8 százalékból a szövetségzet a maga elhatározásából egy részt tartalékol olyan célokra, amely kizárólag az értékesítési tevékenység előmozdítását szolgáló intézmények létesítésére kerülhet felhasználásra.

A hagymaértékesítő szerv a hagymát csakis olyan termelőktől vásárolhatja, akik termelési igazolvánnyal rendelkeznek. A hagymaértékesítés megfelelő lebonyolítását, továbbá azt, hogy a hagymatermelők részére legalább a méltányos termelői haszonnal kalkulált önköltségi ár, illetve a világpiaci árakkal arányban álló átvételi ár kerül kifizetésre, ellenőrzőbizottság kíséri figyelemmel. A bizottságban a következők foglalnak helyet: a földművelésügyi minisztérium, a Külkereskedelmi Hivatal, az Országos Mezőgazdasági Kamara, a Duna-Tiszaközi Mezőgazdasági Kamara, a Szegedi Kereskedelmi és Iparkamara, a Makói Hagymakertészek Szövetkezete, a Makói Hagymatermelők Egyesülete, a Makói Gazdasági Egyesület, a Csanádvarmegyei Gazdasági Egyesület egy-egy megbízottja, Makó város polgármestere, valamint a város gazdasági bizottságának egy tagja. A bizottság üléseire a METESZ képviselőjét is meg kell hívni. Az ellenőrzőbizottság határozatai ellen — amennyiben a termelők kívánságait a lebonyolítást végző METESZ nem tudná magáévá tenni — a Külkereskedelmi Hivatal útján a földművelésügyi minisztériumhoz fellebbezhet a szövetségzet, de ez a jog a termelői érdekeltségeket is megilleti.

1937. júliusában indult meg újra a földművelésügyi minisztérium leirata alapján, tehát a földművelésügyi kormányzat jóváhagyásával a hagymaértékesítés új rendje. Kétségtelen, hogy a piaci helyzet a spanyol polgárháború eseményei miatt, különösen angliai viszonylatban, kedvezőbbnek mutatkozott, az első hetekben azonban újra nehézségeket támasztott az egyiptomi hagyma, amelyből igen nagy termés volt, úgyhogy az egyiptomi áru hetekkel tovább volt az angol piacon, mint más években és olcsóbb kiárusítási áron került forgalomba. A lebonyolítást végző szerv kénytelen volt átmenetileg egyes napokon a vásárlásokat beszüntetni, mert az árak

olyan mélypontra zuhantak a világpiacon, hogy az ennek megfelelő makói árak feltétlenül pánikot idéztek volna elő a hagymaértékesítésnél. Szerencsére ez az állapot nem tartott hosszú ideig, a szervezettség hatása azonban már érezhető volt abban hogy a szövetkezet a nehéz viszonyok ellenére és veszteséges lebonyolítás mellett is folytatta a vásárlásokat, amikor a vásárlásokra a piaci helyzet a legkisebb lehetőséget nyújtotta. A legalacsonyabb árakon történő eladások miatt a termelőket lényegesebb károsodás még sem érte, mert a kampány további folyamán a szövetkezet a piaci helyzet javulásával párhuzamosan kártalanításban részesítette azokat a termelőket, akik pénzhány, vagy egyéb okok miatt kénytelenek voltak a legrosszabb időpontban és a legalacsonyabb árakon piacra hozni termésüket. Magában véve ez az egyetlen tény is elegendő annak igazolására, hogy a hagymaértékesítés új rendjében a hangsúly nem a minél nagyobb üzleti hasznon van, hanem azon, hogy a termelőtársadalom az értékesítésnél minél jobb árakat kapjon.

Az értékesítési idény során a földművelésügyi minisztérium rendeletében foglalt nemes intenciók, gyakorlati megvalósítását egyes vonatkozásokban nem lehetett maradéktalanul érvényre juttatni. A termelők — jóllehet tudatában voltak annak, hogy az értékesítés szervezése elsősorban az 6 érdekeiket szolgálja — a termelői igazolványok rendszerének nem szenteltek elegendő figyelmet. A jövőre vonatkozóan kívánatos lenne, hogy a termelői igazolványok egyben a termelők személyazonosságát is igazolják és így azok a le nem kicsinyelhető előnyök, amelyek az értékesítés szervezése nyomán kialakulnak, teljes egészükben, maradéktalanul a termelő, fáradozó, a kockázatot viselő gazdáknak jussanak.

Az ellenőrzőbizottság összetétele biztosítja a teljes pártatlanságot, mert annak tagjai részint hivatalos, részint a termelői érdekeltségek kiküldöttei. Az ellenőrzőbizottság munkájának köszönhető, hogy a világpiacokon kialakult kedvezőbb árak úgyszólván órák alatt érvényesültek a makói piacon is, tehát a makói termelők az egész értékesítési idényben pontosan azokon az árakon adhatták el hagymatermésüket, amely a világpiacokon kialakult. De továbbmenően, ennek a szervezettségnek volt köszönhető, hogy a szállítások megfelelő beosztással történtek, zsúfoltság a külföldi országok

piacain nem jelentkezett, hanem mindenkor olyan mennyiségek kerültek kiszállításra, amilyen mennyiségeket a piaci helyzet az árak letörése nélkül igényelt és fel tudott venni.

Visszatérve már most az árkiegészítés tényére, meg kell állapítani, hogy — legalább nálunk — soha példa arra még nem volt, hogy egy befejezett és lebonyolított üzlet után a termelők még külön további juttatásokban részesüljenek. A szervezett értékesítés következtében pedig ez történt, de történt egyéb is: a minőségi termelés fokozásához megteremtették a lehetőségeket és a hagymaértékesítő *szerv* minden tendenciózus támadás, minden alaptalan ellenmozgalom mellett is kitarzott a termelői érdekek védelmében.. A gazdák számára az egész értékesítési idény alatt biztosította az eladási lehetőségeket és a külföldi helyzet céltudatos, következetes kihasználásával olyan árak érvényesültek a makói piacon, amilyenekre már nagyon régen nem volt példa. De meg kell még említenünk ennek a rendszernek a devizapolitikai vonatkozásait is. Az angol piacot nemcsak meghódítani kellett, hanem egyetemes gazdasági érdekből feltétlenül szükség van annak megtartására is. A makói hagyma az angol piacon nemes valuta ellenében értékesül, ez a nemes valuta a szervezett értékesítés következtében maradéktalanul rendelkezésre áll, ezért a nemes valutáért Magyarország fontos ipari nyersanyagokat vásárolhat, vagyis a hagymaértékesítés megszervezése nemcsak a makói termelők számára jelentett kézzelfogható és igen jelentős anyagi előnyöket, hanem a valutaszerzésen keresztül az ország egyetemes érdekeit is szolgálta. Anglián kívül a nemes deviza szempontjából hasonló helyzet áll fenn az egyéb, nemes devizát fizető államok felé történő hagymakivitelnél is.

Hal

A magyar halat vásárló országok önellátási politikája az utolsó esztendőben szintén fokozódott és ez a legfőbb oka annak, hogy a halértékesítés terén is korlátozó, szabályozó intézkedéseket kellett életbeléptetni. A magyar hal szempontjából Ausztria, Németország és Lengyelország jött hosszú

ideig számításba. Mindhárom ország részint állami segítséggel, részint magántőkével haltermelését olyan mértékben fejlesztette, hogy Magyarország halkivitele az utolsó nyolc esztendőben szinte megállás nélkül hanyatlott. Míg ugyanis 1929-ben összesen 18.039 mázsa halat exportáltunk 3,608.000 pengő értékben, addig az elmúlt évben halkivitelünk mindössze 9421 mázsát tett ki és ennek az exportnak az értéke csupán 830.000 pengő volt, tehát a mennyiség 50 százalékos hanyatlásával szemben értékben majdnem egyötödére zuhant halexportunk.

Ugyanakkor pedig, amikor a kiviteli tevékenység az önelátási törekvések eredményeként katasztrófálisan összezsugorodott, belföldi termelésünk állandóan emelkedett. A tógazdaságok különböző akciókat kezdtek a belföldi halfogyasztás fokozására és keresték a lehetőségeket az értékesítés folyamatosságának biztosítására. Az export csökkenése és a belföldi termelésnek különösen az utolsó évtizedben bekövetkezett állandó emelkedése természetesen maga után vonta azt, hogy a kínálat meghaladta a keresletet és olyan árverseny keletkezett, amely nemcsak a halkereskedelmet, hanem a haltenyésztőket is majdnem megoldhatatlan helyzet elé állította. A külföldi piacokon egymás után jelentek meg ismeretlen, összeköttetésekkel nem rendelkező és kizárólag az üzletet tekintő „halexportőrök”, akik az árakat tartani iparkodó, jól beszervezett és megfelelő külföldi fiókhálózattal rendelkező magyar kereskedőket alákínálták és ezzel működésüket példátlanul megnehezítették. A másik, talán még egészségtelebbs és közgazdaságilag is káros jelenség az volt, hogy egyes külföldi kereskedők megneszelve a fokozott belföldi kínálatot, közvetlen érintkezésbe léptek egyes haltermelőkkel, azoknak egy-két tizedfillérrel többet fizettek és a magyar kereskedők által kivitelre meg nem felelőnek talált halat is átvettek, ami szintén a magyar kereskedelemnek okozott igen súlyos anyagi és erkölcsi károkat. Az ilyen alapon lebonyolított export eredményeként ugyanis kevesebb idegen valuta jött be az országba, mert hiszen a kereskedői haszon és az egyéb manipulációs költségek a külföldi kereskedőt illették meg, ezek tehát külföldön maradtak. Másfelől a magyar kereskedők forgalma kisebb lett, üzemeiket kénytelenek voltak csökkenteni, ezt a jelenséget pedig semmiesetre sem lehet az általános közgazda-

sági érdekek szempontjából jónak és helyesnek mondani. A haltenyésztő gazdák egyébként is panaszkodtak, hogy a kereskedők állandóan kihasználják őket, jóllehet az adott körülmények között a kihasználásnak a lehetősége alig áll fenn, de az egész helyzet alkalmas volt arra, hogy ellentéteket idézzon fel, holott a békés együttműködés éppen a külföldi értékesítés szempontjából nagyon kívánatos volna.

A halértékesítés terén tehát szintén életbe kellett lép-
tetni bizonyos intézkedéseket, nemcsak az előbb említett okok
miatt, hanem azért is, mert a külföldi országok, amelyek ma-
gyar halat vásároltak a múltban, a halbevített kontingentál-
ták és a bevihető hal mennyiségének megállapítása mellett
több esetben az átvételi árakat is előírták. A kormány a hal-
termelés védelme érdekében nyúlt bele a halértékesítés mun-
kájába és egyfelől a halárakat kívánta bizonyos színvonalon
stabilizálni, másrészt arra törekedett ezekkel a szabályozá-
sokkal, — ha kivitelünket fokozni már nem is tudjuk a kül-
földi államok korlátozó rendelkezései miatt, — legalább a
további csökkenést háríthassuk el. Ausztria és Németország
kizárólag élő pontyot vásárol és a bevített csak meghatáro-
zott mennyiség erejéig engedélyezi. Éppen ezért igen fontos,
hogy a kormány és a kivített ellenőrző szervek — elsősorban
a termelők érdekében — figyelemmel kísérik az exportot és
a szükségesnek mutakozó lépéseket az általános közgazda-
sági érdekek védelmére is megtegyék. A szállítások síma, za-
vartalan és pontos lebonyolítása azért is igen fontos, mert ha
a részünkre rendelkezésre bocsátott kontingenst különböző
okok miatt nem használjuk ki, akkor fennáll az a veszély,
hogy az illető importállam hivatkozik erre a körülményre,
esetleg csökkenteni a már megadott beviteli kereteket és gya-
korlatból tudjuk, hogy minden egyes kontingenscsökkentést
nagyon nehéz újra visszaállítani, a régi kontingens kiterjesz-
tése és fokozása pedig a legritkább esetekben jár sikerrel,
mert hiszen a versengés igen nagy. A másik veszedelem az
árak tartása szempontjából jelentkezik. Németország például
a bevihető mennyiségek meghatározása mellett maximálta az
átvételi árat is, tehát ha akár alákínálással, akár egyéb vi-
szonylatokba történő alacsonyabb áron való szállítással lehe-
tőség mutakozik az árak csökkentésére, ezt rendszerint hiva-
talanosan is érvényre akarják juttatni a külföld részéről mind-

azokban az államokban, amelyek az átvételi árakat szabályozzák.

A magyar halkivitel irányítása és szervezése abból áll, hogy a kivitel öt magyar cég bonyolítja le, rajtuk kívül az exportnál mások nem jöhetnek figyelembe és az öt cég részesedését a megelőző években lebonyolított szállítások arányában állapították meg. Tudvalevő, hogy a halkivitelhez speciális vagonok kellene, ilyen vagonokkal csak néhányan rendelkeznek az országban, tehát érthető, hogy az export szabályozásánál ezeket vették elsősorban figyelembe. Amikor az öt céget megbízták a kivitel kizárólagos lebonyolításával, a termelők azzal a kéréssel fordultak a földművelésügyi minisztériumhoz, hogy az exportban a tógazdaságok halastavaik nagyságának arányában szintén részt vehessenek. Ezt a kívánságot úgy honorálta a minisztérium, hogy a kontingensek felét a termelők között, a másik felét pedig továbbra is a kereskedők között osztotta fel. Tekintettel arra, hogy a kontingensek elég csekélyek, hiszen a múlt évi egész kivitelünk összesen még a 10.000 mázsát sem érte el, ez a kontingensfelosztás azt eredményezte, hogy a termelőkre csak töredékmennyiségek estek. A halat csak vagóntételekben lehet exportálni, a termelők tehát néhány mázsás kontingenseiket kihasználni semmiesetre sem tudták volna. Éppen a kontingensek csekély voltára való tekintettel, vagóntételeket a termelők akkor sem kaphattak volna mindnyájan, ha az egész kontingenst kizárólag közöttük osztották volna szét. Ilyen körülmények között természetes, hogy itt is az a nem kívánatos jelenség állott elő, hogy a kiosztott kontingenseket áruba bocsátották és azokat a legtöbbet kínáló kereskedő szerezte meg. Ezt a kereskedelem kalkulációba vette és ennek megfelelően olcsóbb áron vásárolt a termelőtől. A reális kereskedő mindig kalkuláció alapján dolgozik, az esetleges károsodást, vagy üzletvitelének újabb megterhelését tehát kénytelen áthárítani az általa forgalomba hozandó cikk bevásárlási árára. A termelők végeredményben nem sok hasznát látták ebben a speciális helyzetben a halkivitelben való részesedésnek. Miután bebizonyosodott, hogy ez az 50—50 százalékos elosztás a termelői érdekek szempontjából nem hasznos, a kereskedők szempontjából pedig egyenesen káros, újra életbelépett az előző rendszer, amely a kereskedelem öt tagjának biztosította a kivitel.

Téves tehát az a beállítás, hogy a kereskedőket minden egykémzmozgalomból és minden szervezett értékesítésből kizárják.

Ezidőszerint kizárólag német viszonylatban van érvényben a kontingensfelosztás, az utolsó három év szállításainak arányában. Minden egyéb viszonylatban a kivitel minden megkötöttségtől mentes. Ausztriába július 1-től december 31-ig vihető be magyar hal, mert ezalatt az idő alatt kedvező beviteli lehetőség áll fenn, természetesen kontingensek itt is vannak. Január 1-től június 30-ig a magasabb vámtételek szerepelnek és így ebben az időben a kiviteli lehetőségeket nem használhatnánk ki, mert a mi termelési költségeink nem bírják a magasabb osztrák vámtételt. Az év első felében jugoszlávok szállítanak halat az osztrák piacra. Lengyelország felé olyan csekély mennyiség megy ki, hogy semmiféle szabályozásra nincs szükség. Csehszlovákia felé az exportőrök üzletkötéseik bejelentési sorrendjében részesülnek kivitelben, Olaszország pedig épp úgy, mint Lengyelország, halkivitelünk szempontjából közgazdaságilag teljesen jelentéktelen piac, miután csak egészen kis mennyiségű compót szállítunk az Olasz piacra.

Kamilla

A különböző gyógynövények gyűjtése, beváltása és exportja sok érdekelte foglalkoztat és az elmúlt évek során a gyógynövény belföldi és külföldi forgalma sokszor állt a támadások pergőtüzében. A kereskedelem szempontjából a gyógynövényértékesítés területe szabad piac volt abból a szempontból, hogy kötelező ármegállapításokat sohasem léptettek életbe, a gyakorlott kereskedelem ilyen körülmények között minden gátlás nélkül bonyolíhatta le az értékesítés munkáját és használhatta ki a kisembereket, akik szervezetlenségük következtében semmiféle eszközzel, vagy lehetőséggel nem rendelkeztek a visszaélésekkel szemben. Nem kívánunk itt kitérni a háború utáni éveknek a gyógynövényértékesítéssel kapcsolatos minden gondjára, bajára és nehézségére, csupán az 1936/37. üzleti év eseményeit kell lerögzíteni, hogy megértsük: miért kellett a gyógynövényexportot új alapokra fektetni és miért kellett magát az egész gyógy-

növényértékesítést szigorúan megszervezni. Az említett üzleti évben, amely 1936 április 1-től 1937 március 31-ig tartott, összesen 216 vágón volt gyógynövényexportunk. Ebből a mennyiségből az Unió Székfűkiviteli kft., tehát az úgynevezett *kamillagyökér* 57 vágón kamillát vitt ki vámkülföldre. Az egész 216 vagonos kivitelnél az ellenértéke 2,306.499 pengőt tett ki és ebből a kamillára 947.000 pengő esett. A mázsánkénti átlagár a kivitelnél került gyógynövényeknél 107 pengő volt, viszont a kamillakivitelnél mint átlagár, mázsánként 170 pengő jelentkezett. A teljes exportforgalomnak mintegy 77 százaléka a kliring és devizakompensációs piacokon (tehát nem szabad valutáért), körülbelül 23 százaléka pedig exkliring piacokon, szabadon felhasználható nemesdeviza ellenében nyert elhelyezést. A kamillakivitelből exkliring piacokon csak körülbelül 18 százalékos értékesült, 172.427 pengő értékben.

A kamilla bevásárlását az Unió Székfűkiviteli Kft. egységesen vitte keresztül és előírás szerint a fésűvel szedett kamilláért kilogrammonként 6—8 fillért, a kézzel csipett kamilláért pedig 24 fillért kellett a termelőnek megfizetni. Tekintettel arra, hogy 1 kilogramm exportképes, száraz kamillához 5 kilogramm nyersáru szükséges, az 57 vagonon kitevő exporthoz az Uniónak legalább 285 vágón nyers kamillát kellett a termelőktől átvennie. A földművelésügyi minisztérium illetékes szervének: a m. kir. Gyógynövénykísérleti Állomásnak az árelőírása szerint is 285 vágón kamilla ellenértéke fejében az Uniónak mintegy 190—200.000 pengőt kellett a gyűjtőknek kifizetnie a begyűjtött kamilláért. Ezt az összeget azonban csak kérdésesnek tekinthetjük, mert a minimális árakon történő átvétel ellenőrzése teljes hatállyal keresztülvihető nem volt és idevonatkozóan ismételt panaszok merültek fel. A Gyógynövénykísérleti Állomás már korábban szerzett tapasztalatai alapján megállapította, hogy sem az Állomás, sem az időközben megszűnt Növényvédelmi és Növényforgalmi Iroda nem tudta kellő eréllyel üldözni és megakadályozni a beváltási uzsorát és nagyon sok helyen a kezservesen dolgozó szegény falusi nép 8 fillér helyett 4—5, sőt 2—3 fillért kapott csak a friss virágokért kilogrammonként.

A kamillaértékesítés megszervezésének tehát különösen a falusi nép körében elsősorban szociális jelentősége van és a

szociális szempontokat kellett mindenekfelett érvényesíteni. A múlt év tavaszán életbeléptetett új rendszer előtt három érdekelt rétegnek volt szerepe a kamillakivitelnél: a gyűjtőknek, a beváltóknak és a kivitel lebonyolító nagykereskedelemnek. A gyűjtők száma családtagjaikkal együtt 30.000-re, a beváltók száma 6—700-ra tehető, az érdekelt exportkereskedelem száma pedig névlegesen 30, de a kiviteli teljesítményt figyelembe véve, ténylegesen 16 volt. A 16 cég közül a kivitel 99 százalékát valójában mindössze 8 cég forgalmazta. Az érdekelt rétegek számereje világosan mutatja, hogy az értékesítést csak úgy lehetett megnyugtatóan rendezni és megszervezni, ha mindenekelőtt a 30.000 gyűjtő érdekét tartották szem előtt. Ez a magyarázata annak, hogy a 16, de valójában 8 nagykereskedő helyett a kamilla összegyűjtésére és exportjára a Hangya kapott megbízást, mint olyan szervezet, amelynél *kétséget kizáróan ellenőrizhető az a tény, hogy a gyűjtő megkapja azt a méltányos árat*, amelyet az összes szempontok figyelembevételével a földművelésügyi minisztériumnak erre kijelölt szerve: a m. kir. Gyógynövénykísérleti Állomás megállapít. A 6—700 egyént jelentő beváltók érdekeit a Hangya megbízatása különösebben nem sértette, mert eddig is ebből a létszámból a kivitel lebonyolító nagykereskedelem csupán egy bizonyos részt foglalkoztatott és a Hangya szintén igénybevette az erre alkalmas beváltók munkáját, amikor megbízást adott nekik, hogy a szövetkezetek által beváltott kamilla szárításánál segédkezzenek.

Az 1936/37. kamillaértékesítési évben a Gyógynövénykísérleti Állomás éppen az érdekelt nagykereskedelem akkor hangoztatott érveinek (a kivitel versenyképessége, stb.) figyelembevételével, a kamilla minimális átvételi árát a fésűvel szedett árunál kilogrammonként 6—8, a kézzel csípett árunál pedig kilogrammonként 24 fillérben szabta meg termelővidékenként. Ennek az ármegállapításnak az alapulvételével az exportkereskedelemnek — mint már említettük — körülbelül 200.000 pengőt kellett volna az átvett 285 vágón nyers székfűvirágért a gyűjtők számára kifizetni. Az új rendezés alapján a Gyógynövénykísérleti Állomás az egész országra egységesen állapította meg a kamilla átvételi árát. Ez az ár a fésűvel szedett árunál kilogrammonként 8 fillér, a kézzel csípett árunál pedig 30 fillér volt. Miután a Hangya 300 va-

gón exportcélokra szolgáló kamilla átvételére kötelezte magát, a gyűjtők ezért a mennyiségért körülbelül 290.000 pengőt kaptak, ami azt jelenti, hogy a szervezés következtében a gyűjtő falusi kisemberek 90.000 pengővel nagyobb összeghez jutottak, mint az előző esztendőben és teljes mértékben sikerült biztosítani, hogy ezt az összeget *ténylegesen meg is kapják*, egyrészt mert ezt a Hangya garantálta, másrészt a kifizetések ellenőrzése a most érvényben lévő szervezés mellett kétséget kizáróan keresztülvihető volt.

A Hangya azzal a kötelezettséggel kapta megbízatását a kamillaértékesítés megszervezésére, hogy 300 vágón nyers kamulát gyűjt össze saját szövetkezetei útján. Kötelezte magát arra, hogy beváltói az előírt beváltási árakat fogják fizetni. A kivitel lebonyolítására a Hangya irodát létesített és garantálta a beváltott kamillamennyiségnek külföldre való kivitelét a befolyt valutának a Nemzeti Bank által megállapított módon való hiánytalan beszolgáltatását. Az iroda tevékenységét a Külkereskedelmi Hivatal ellenőrzi. A kamillakivitel értékéből egy bizonyos részt arra használnak fel, hogy a nemes devizájú országok felé irányuló *egyéb gyógynövény-exportot* támogassák. Tudni kell ugyanis, hogy a kamillán kívül tekintetbe jövő egyéb magyar gyógynövényeket szabadon lehet kivinni, de a Gyógynövénykísérleti Állomás mindenkor megállapítja az összes gyógynövényekre kötelező minimális beváltási árat és ezeknek az áraknak a szigorú betartását ellenőrzi. Miután a többi gyógynövények kivitele rendszerint veszteséges, így a kamillánál elérhető magasabb árakból kellett a többi gyógynövények exportját elősegíteni. Ez a megoldás is azt célozza, hogy a gyűjtők, akik rendszerint nagyszámmal vannak és csaknem kizárólag a legszegényebb falusi néposztály tagjai közül kerülnek ki, munkájukért megkaphassák az indokolt és méltányos ellenértéket nemcsak a kamillánál, hanem a többi gyógynövényfajtaánál is.

A Hangya a kamillaértékesítés és kivitel szervezésére vonatkozó megbízást kissé későn, április végén kapta meg a múlt esztendőben és ennek a késedelemnek egyik természetes következménye volt, hogy bizonyos zavarok és fennakadások álltak elő, ezeket azonban a lehetőségekhez képest áthidalták. A szervezéssel — a Gyógynövénykísérleti Állomás teljesen elfogulatlan megállapítása szerint — szociális szempontból nagy

haladás történt az előző évekhez képest abban a tekintetben, hogy most végre a minimális átvételi árakat a gyűjtőknek mindenütt megfizették. Panaszt sehol sem lehetett hallani az ellenőrzés során és úgy a fésűvel szedett kamillára megállapított 8 füléres árak, valamint a kézzel csipett árura előírt 30 filléres árak mindenütt kifizetést nyertek. Ez a körülmény jóleső megnyugvást keltett a gyűjtők körében és azok a nehézségek, valamint bajok, amelyek abból származtak, hogy a Hangya később kapta megbízatását, legnagyobb részét orvosolhatók és enyhíthetők voltak már a múlt esztendőben és még inkább kiküszöbölhetők lesznek ebben az évben. A Hangya mindenesetre súlyt helyezett arra, hogy a kamillagyűjtésben és beváltásban érdekelték figyelmét felhívja arra, hogyan kell a szedés munkáját végezni és hogyan kell szárítani az összegyűjtött kamillát. Felvilágosító munkájának bizonyos eredményei máris jelentkeztek és ez a munka természetesen az ideai kampányban is folytatódni fog. A kamillaértékesítés s kivitel megszervezése egyik beszédes bizonyossága annak, hogy a külföldi értékesítési lehetőségek kihasználásán keresztül a belföldi gyűjtő kisembereknek az anyagi érdekeit minél hathatósabban megvédelmezik és ezek a kisemberek mindenkor kellő tájékoztatást kapnak az árakról, esetleges panaszaikkal pedig illetékes helyekre fordulhatnak és orvoslást követelhetnek a maguk számára.

Ló

A lótenyésztés különösen fontos ága a magyar mezőgazdaságnak nemcsak belföldi szempontból, de az exportérdekek miatt is. Az értékesítés terén évtizedeken keresztül szinte meggyökeresedett szokásként álltak fenn a legkülönbözőbb visszaélések és ezeknek a visszaéléseknek az árát minden egyes esetben a lótenyésztő gazdák fizették meg. A visszaélések ellen a kereskedők mindig tiltakoztak és kétségbevonták azokat. Valahányszor ilyen irányú panasz érkezett az illetékes hatóságokhoz, a kereskedők azonnal készen voltak a válasszal: a lóértékesítés számos olyan körülménytől függ, amely a kereskedőnek pénzbe kerül és amelynek anyagi vo-

natkozásait a vevővel szemben nem tudja mindig érvényesíteni.

A világháború után, amikor a földművelésügyi kormányzat nagy anyagi áldozatokkal kezdte meg a magyar lótenyésztés újjáteremtését és amikor ennek a körültekintő munkának a gyakorlati eredményei a lóállomány növekedésében már kifejezésre jutottak, fokozott mértékben lépett előtérbe annak szükségessége, hogy a lóértékesítést megfelelő alapokra kell helyezni. A háború után az adófizetők filléreiből súlyos milliókat áldozott a kormány a lótenyésztés fellendítésére. Az utóbbi időben rendkívül sokat lehet hallani arról, hogy az adófizetők fillereit elpazarolják, felesleges és luxuskiadásokra használják fel és általában nem mindig vannak figyelemmel hivatalos helyen a közérdekű célokra. Nos: ebben az esetben meg kell állapítani, hogy az adófizetők filléreiből a magyar lótenyésztés fellendítésére áldozott milliók anyagi előnyeit és gyümölcsét verseny nélkül kizárólag a lókereskedők biztosították a maguk számára. A lótenyésztő gazdának meg kellett elégednie azzal, hogy munkát fáradságot, szakértelmet és áldozatkészséget fektetett a lótenyésztésbe, fizette azokat az adófilléreket, amelyekből milliók kerültek a lótenyésztés fellendítésére, de az eredmények, a nagy hasznok a kereskedő zsebébe vándoroltak, jóllehet ők igazán keveset áldoztak a magyar lótenyésztés fellendítésére. Amikor tehát az adófillérekből támogatott állami akciókról beszélünk, ne feledjük el, hogy a magyar lótenyésztés támogatása az az állami akció volt, amelyet adófillérekből indítottak, de amelynek hasznát nem a közvetlenül érdekelt gazdák, hanem csaknem kizárólag a lókereskedők aratták le.

Az 1924/26. években a különböző külföldi érdeklődések mellett Szovjetország mintegy 7500 darab magyar lovat vásárolt és az egyes mezőgazdasági kamarák, de maguk a gazdák egyéenként is, a panaszok áradatával öntötték el a földművelésügyi minisztériumot és segítséget kértek a kereskedői túlkapasokkal szemben. Ebben az időben a földművelésügyi minisztérium intencióinak megfelelően állították fel a Magyar Lótenyésztők Országos Szövetségét és ennek a szövetségnek a feladatává tették, hogy egyrészt a tenyésztés vonalában működjék közre, másrészt az értékesítés területein is igyekezzék a gazdaérdekeket minél hathatósabban

megvédelmezni. A Szövetség megjelenése már egymagában elegendő volt arra, hogy ezek a visszaélések bizonyos mértékig csökkenjenek, az 1931-ben bekövetkezett világgazdasági válság azonban újra bőséges lehetőséget nyújtott azoknak, akik kissé könnyebb lelkiismerettel nyúltak a lóértékesítéshez. A kötött devizagazdálkodás első idejében a Magyar Nemzeti Bank az exportőrök bevallása alapján követelte meg a devizák beszolgáltatását és ezek az egyéni bevallások sokszor nélkülözték a való igazságot, úgyhogy már az első hónapok eltelte után a Magyar Nemzeti Bank több esetben kénytelen volt drákói szigorúságú rendeletekkel az exportőrök kedvét elvenni a hamis devizabevallásoktól. A Mezőgazdasági Kivitelügyi Intézet megszervezése után az Intézetre bízták a ló kivitel ellenőrzését, újra csak abból a célból, hogy a gazdáknak fizetendő árak megfeleljenek, vagy legalábbis arányban legyenek egyrészt a tenyésztési költségekkel, másrészt a külföldön elért és belföldieknél természetesen magasabb eladási árakkal.

A gazdapanaszok azonban nem szűntek meg, mert bármilyen szépen emelkedett is a magyar ló kivitel és bármilyen jelentős összegeket sikerült külföldön a kiváló minőségű lovakért elérni, belföldön a lótenyésztő gazdák szervezetlenül álltak szemben a megszervezett lókereskedelemmel. 1936-ban dr. *Scitovszky* Aladár miniszteri tanácsos, a földművelésügyi minisztérium lótenyésztési ügyosztályának akkori vezetője érdekes tanulmányban foglalta össze azokat a tapasztalatokat, amelyeket hosszú hivatali pályafutása alatt a magyar lótenyésztés és lóértékesítés terén szerzett. Ebben a tanulmányban kifejti, hogy ha közgazdasági életünknek van olyan területe, amelyen az irányításra, szervezésre szükség van, úgy ez a terület minden kétséget kizáróan a lótenyésztés és az ezzel szorosan összefüggő csikófelnevelés és lóértékesítés. Az állam tenyészterületekre osztotta fel az országot és felsőbb irányítás alá helyezte a lótenyésztést, mert tudtában volt annak, hogy irányítás nélkül azok a pozíciók, amelyeket külföldön megszereztünk és a belföldi lóértékesítés többé-kevésbé jó eredményei is elvesznek. Az állam gondoskodása arra irányult, hogy megfelelő tenyészanyaggal lássa el az országot, a zugméneket tűzzel-vassal kiirtsa a magyar lótenyésztésből és a jó kancaanyagot törzskönyveze,

viszont az állami és az úgynevezett engedélyezett magánmenéktől származó csikók világrajjötte után az állami gondoskodás és irányítás úgyszólván megszűnik.

Az irányításnak pedig ezentúl is nagy szerepe lenne, miután azonban az államnak a szükséges anyagi eszközök nem állanak rendelkezésére, az egyes közületeknek, illetőleg a tenyésztők összességének kellene a szükséges előfeltételekről gondoskodniok. Ebben a vonatkozásban utal *Scitovszky* Aladár arra, hogy a csikókat okszerűen kell felnevelni. A minőségnek az értékesítésre talán sehol sincs olyan befolyása, mint a lovaknál, mert ahány egyed, annyi minőség. A minőség megítélésének százféle szempontja van és ezek között sok szubjektív szempont szerepel. Ezért van korlátlan lehetősége a tenyésztő kárára való ténykedésnek és árrombolásnak. Ezért nem lehet a lovakat minőségi kategóriákba beosztani és róluk üzleti szempontból használható nyilvántartást felfektetni. A lóügynek ebből a sajátos természetéből ered a parancsoló szükségessége annak, hogy a felburjánhott visszaélések kiküszöbölése érdekében az állami irányításon kívül a tenyésztők összességének befolyása érvényesüljön necsak a tenyésztés, hanem az értékesítés és annak legfontosabb ágazata: az export terén is. A lóexportőrök között ebben az időben jelentős számmal szerepeltek déligyümölcskereskedők, fűszerezsek, tengerentúli exportra alakult részvénytársaságok, álszövetkezetek és egyéb alakulatok. Ebben az időben — tehát 1936-ban — a következőképpen jött létre lóüzlet, a sokat emlegetett szabadkereskedelmi elv nagyobb dicsőségére: amikor értékesítési lehetőség jelentkezett a külföld felé, elsősorban az árak alákínálása indult meg, amit észszerű határok között, amennyiben a vállalkozó hasznának és a lebonyolítás ügyesebb megszervezésével elért megtakarításnak a terhére megy, kifogásolni legfeljebb általános nemzetgazdasági szempontból lehet. A lóértékesítésnél azonban az alku elsősorban a tenyésztő rovására megy, mert a tenyésztő kénytelen lovat még előállítási áron alul is odaadni akkor, amikor kéri. Ez a kényszerűség nemcsak azért áll fenn, mert a gazdának pénzre van szüksége, hanem azért is, mert nem tudja, hogy mikor jön újabb eladási lehetőség és addig a ló, egyéb kockázaton kívül, értékének jelentékeny részét meg is eheti.

A második lépés a sikeresen befejezett alákínálás után

következik. Ez a lépés főleg arra irányul, hogy bizalmatlanságot támasszon a vevőben az eladóval szemben. Az egyik kereskedő tehát denuncálja a másik kereskedő áruját és ha ez a denuncálás sikerül, akkor az Átadást olyan mértékben nehezíti meg, hogy a költségek jelentékenyen megduzzadnak. Az így előálló veszteséget megint a bevásárlásnál, tehát a gazda kárára igyekeznek behozni. De megtörténik az is, hogy a kereskedő a vevő megbízásából vásárol ugyan lovakat, a vevő azonban nem veszi át azokat, tehát az így előálló veszteség fedezetéről is gondoskodni kell. A hasonló praktikák egész sorát lehetne még felemlíteni, a tenyésztők mindezekkel szemben szervezetlenül állnak és nem találnak panaszaikra orvoslást. Az árrombolást a következő tényezők idézik elő:

1. Alákínálás az ajánlat benyújtásánál.
2. Különféle legitim és illegitim közvetítők bekapcsolódása.
3. A szétszórtan elhelyezett lovak esetenkénti felkutatási költsége. (Szelektálási költség.)
4. A bizottság elé állítással kapcsolatos szállítási, összegyűjtési és tartási költségek.
5. Az elhullási és sebesülési, valamint megbetegedésből előálló veszteségek.
6. Az úgynevezett „prakk”, azaz a vevő előírása alapján előre megvett, de a vevő által valamilyen okból át nem vett lovakon előálló veszteség, miután azok más szállítmányba csak akkor oszthatók be, ha a kereskedőnek másik hasonló szállítása is van, ami a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. Ha ilyen nincs, kell hogy a visszamaradt lovat a belföldi forgalomban mielőbb továbbadja, ez a továbbadás azonban rendszeren csak a bevásárlási ár bizonyos hányadáért sikerül.

Az értékesítés eredményesebbé tételére tehát olyan szervezetre van szükség — írja *Scitovszky* Aladár 1936-ban —, amelynél elesik az alákínálás lehetősége, a közvetítő kereskedelem és kijárók mohó sápolása, az üzletkötési jutalék és amelynél a többi káros tényező hatása is a minimumra csökkenthető. Az egységes módon történő értékesítésnél elért jobb ár egyrészt a tenyésztőknek biztosítana nagyobb bevételt, másrészt megvalósíthatók volnának mindazok az intézmények, amelyek a lótenyésztés minőségi színvonalának eme-

léséhez szükségesek. Az akkori helyzet szerint az előző évek eredményei alapján mintegy 5000 darab ló exportjának a megszervezéséről kellett volna gondoskodni. Az 5000 darab ló kivitelénél a legóvatosabb számítás szerint is a gazdák darabonként 100 pengővel, tehát összesen félmillió pengővel nagyobb bevételhez jutnak, változatlan teljesítmény mellett. A félmillió pengőn felül elért mintegy két-háromszázezer pengő elegendő lenne arra, hogy konjunktúrális időben készüljön fel a magyar lótenyésztés a dekonjunktúrára, mert kedvező gazdasági helyzetben minden lovat el lehet adni, de kedvezőtlen gazdasági fordulat esetén csak a minőségileg teljesen kifogástalan lovak jöhetnek számításba. Hangsúlyozta még tanulmányában *Scitovszky* Aladár, hogy az utóbbi összegek a lóexport akkori helyzetében a tenyésztő számára végképpen elvesznek, mert azokat részben a vevő, részben a vállalkozó, aki a lószállítást lebonyolítja, keresi meg.

Ezek az elgondolások olyan szakember részéről nyilatkoztak meg, akinek hosszú időn keresztül alkalmá volt a legközelebről tanulmányozni a lóértékesítés visszásságait és ezzel kapcsolatban a lótenyésztő gazdák nehéz helyzetét is. Természetes, hogy a lókereskedelem részéről már akkor meglehetősen ellenszenvvel fogadták ezeket a megállapításokat és állandóan kihangsúlyozták a legitim lókereskedelem nemzetgazdasági fontosságát. Tény azonban és ez a tény az elmúlt esztendőben méginkább megerősítést nyert gyakorlati téren is, hogy lókereskedelem, tehát egy olyan foglalkozási ág, amely tisztán és kizárólag lókereskedeleimmel foglalkozik, Magyarországon alig van. Mert azok, akik magukat legitim és kizárólagos lókereskedőknek mondják, túlnyomó többségben a lovak vételét és eladását csak akkor űzik, amikor ez a tevékenység kivételesen jó és előnyös haszonlehetőségekkel kapcsolódik össze.

A kormányzat azonban, részint az általános gazdasági érdekekre, részint ia devizabevételekre és nem utolsó sorban a gazdák kívánságára is, lépéseket tett a lóértékesítés megszervezésére. A cél ennél az intézkedésnél is a termelői, ebben a vonatkozásban a tenyésztői érdekek Iminél hathatósabb megvédelmzése volt. A földművelésügyi miniszter a Külkereskedelmi Hivatal kezdeményezésére 1937 március 22-én leiratot intézett a Külkereskedelmi Hivatalhoz és ebben többek között a következőket mondja:

Abból a célból, hogy az egyes külföldi viszonylatokba történő szállításoknál a külföldön elérhető árak megfelelő legmagasabb ár a hazai tenyésztőknek biztosítható legyen, továbbá, hogy az egyes külföldi viszonylatokban vevőként jelentkező *egykezessel szemben* az áralá kínálások kiküszöbölése céljából hasonlóképpen egykez állítsassák szembe, a ló kivitelnek nemet- és csehországi viszonylatban való kizárólagos lebonyolításával a március 1-én tartott gazdasági miniszteri értekezlet hozzájárulásával — további intézkedésig — a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete és a Hangya által közösen alakított Lóértékesítő Szövetkezetét bízta meg a fődmívelésügyi miniszter.

Egyéb viszonylatokban a ló kivitel — az alábbiak szerint rendszeresítendő kötelező vételi jegy bemutatása alapján, a 4400/1936. M. E. sz. rendelet értelmében a Külkereskedelmi Hivatal útján kiadott szállítási igazolvány mellett — *szabad*, tehát úgy a tenyésztők és a gazdák, mint a kereskedelem részéről lebonyolítható, kivéve olyan esetekben, amikor például árlejtés során az áralá kínálás megakadályozása, vagy a külföldi vevőnek ténylegesen egykezésként való jelentkezése következtében a miniszter indokoltnak látja, hogy egyes konkrét szállítások lebonyolítását, ia német és cseh viszonylaton kívül is, a Lóértékesítő Szövetkezetre bízta.

A fentiek alapján tehát a Külkereskedelmi Hivatal német és cseh viszonylatban szállítási igazolványt — további intézkedésig — csak a Lóértékesítő Szövetkezet által kiszállítandó lovakra állíthat ki. Más, úgynevezett szabad viszonylatokban, abból a célból, hogy ellenőrizhető legyen, hogy az exportőr a tenyésztőnek, illetve gazdának a külföldön elérhető árak megfelelő és a ló kiviteli szakbizottság által megállapított árat tényleg megfizette-e, szállítási igazolvány csak abban az esetben állítható ki, ha az exportőr 20 darab lovat meghaladó külföldi eladás esetén a vonatkozó külföldi megállapodást előzetesen a Hivatalnak bemutatja, továbbá megfelelő vételi jeggyel igazolta, hogy az általa kiszállítani kívánt lovat kitől, hol, mikor és milyen áron vásárolta.

A vételi jegy a következő adatokat tartalmazza: a vevő neve és lakhelye, az eladó neve és lakhelye, az eladás ideje és helye, a megvett ló leírása (kora, neme, színe, különös ismertetőjelei), a megvásárolt ló vételára, továbbá, hogy mióta volt

a ló az átruházás alapjául szolgáló járlatlevél igazolása szerint az eladó birtokában. A járlatlevél számát és a kiállító hatóság nevét, valamint a kiállítás időpontját a vételi jegyeken fel kell tüntetni. A vételi jegyet két példányban kell kiállítani és úgy az eladónak, mint a vevőnek olvasható aláírásával kell ellátnia. Az illető községi eljárásnak, illetve vásárokon a "ki-rendelt marhalevél-kezelőnek a vételi jegyet láttamoznia kell. A vételi jegy egyik példánya az eladónál marad, a másik példányt pedig a vevő veszi át és ez a példány a lovat a tenyésztő vagy nevelő gazdától az exportörig kíséri.

A lókitelti ügyekben véleményező, ellenőrző és javaslatot tevő szerv gyanánt a földművelésügyi minisztérium lótenyésztési osztálya főnökének elnöklete alatt a miniszter Lókitelti Szakbizottságot létesít. A bizottság tagjai: a földművelésügyi minisztériumi lótenyésztési, valamint közgazdasági osztályának egy-egy képviselője, a honvédelmi minisztérium, a Külkereskedelmi Hivatal képviselője, iaz Országos Mezőgazdasági Kamara és az Országos Magyar Gazdasági Egyesület 3—3 delegáltja. A Lókitelti Szakbizottság feladata minden egyes külföldi viszonylatban történő szállításnál a külföldi ár alapján a gazdának juttatandó minimális, illetve átlagár megállapítása, továbbá az átlagberek betartásával, valamint a vételi jegyek kiállításával kapcsolatos szükséges ellenőrzésnek a Külkereskedelmi Hivatal közbenjöttével, esetleg közvetlenül is történő eszközlése, végül javaslattétel a földművelésügyi minisztériumnak lóértékesítési és az azzal kapcsolatos lótenyésztési szakkérdésekben.

A rendelet végül közli, hogy a lóexportvásárok előkészítésével, ellenőrzésével, a forgalomba kerülő lóvételti jegyek felülvizsgálatának lebonyolításával a miniszter az Országos Magyar Gazdasági Egyesületet, valamint az Országos Mezőgazdasági Kamarát, illetve ezeknek szerveit együttesen bízza meg.

Ennek a leíratnak az alapján indult meg a Lóértékesítő Szövetkezet működése. A lókereskedelem részéről természetesen minden követ megmozgattak, hogy a Szövetkezet működését megnehezítsék és munkásságát az érdekelt lótenyésztő társadalom előtt minél kedvezőtlenebb színben tüntessék fel. Ez az akciójuk egyideig bizonyos érdeklődést keltett, de csak kommerciális körökben, mert a lótenyésztő gazdák már akkor is érezték iaz árakban kifejezésre jutott előnyösebb helyzetet,

amelybe a Szövetkezet és a szervezett lóértékesítés következményeként jutottak. Amikor azonban a nyári hónapokban kiderült, hogy a lókereskedők egyrésze, régi magatartásához híven, a kormány által életbeléptetett vételi jegyek meghamisításától sem riad vissza és a gazdákat súlyos tízezer pengővel károsítja meg, ezek a támadások elvesztették minden komolyságukat.

A lókereskedők egyrésze ugyanis, ősi szokás szerint, nem elégedett meg a megállapított haszonkulccsal, hanem számtalan gazdát megtévesztett azzal, hogy a vételi jegyekre magasabb eladási összegeket írt be, mint amennyit ténylegesen fizetett az eladó gazdának. A magasabb összegről kiállított vételi jeggyel jelentkeztek azután ezek a kereskedők a Lóértékesítő Szövetkezethoz és attól ezt ia magasabb összeget vették fel anélkül, hogy a gazdának a többletből valamit is megtérítettek volna. Ezeknek a visszaéléseknek a megtorlása hivatalos részről is megtörtént és a gazdák a tőlük elvett összegek egy jelentős részét visszakapták. Ezek a jelenségek minden érvtél jobban bizonyítják, hogy a lóértékesítés megszervezésére szükség volt és annak előnyei a gazdatársadalomra vonatkoztatva feltétlenül jelentkeztek. Nem mulaszthatjuk el azonban, hogy még egy jelenséget szóvátegyünk, mert ez szintén rávilágít arra a mentalításra, amellyel a lókersekedők mindenképpen diszkreditálni igyekeztek a hivatalos elgondolásokat. Bár tudatában voltak annak, hogy a németországi ló kivittelt a kormány a Lóértékesítő Szövetkezetre bízta, mégsem riadtak vissza attól, hogy a hivatalos tényezők megkerülésével felajánlják szolgálataikat a németeknek, ahol azonban az üzleti tisztességet kissé másként magyarázzák, mint a „magyar” lókereskedők és ezt az ajánlatot a németek visszautasították.

Már most a Lóértékesítő Szövetkezet működését illetően álljanak itt az alábbi adatok:

A honvédség 1937-ben nagyobbarányú lóbevásárlásokat vett tervbe. Ezeknek a bevásárlásoknak a lebonyolítása azt a gondolatot vetette fel, hogy a honvédlovak megfelelő áron való beszerezhetése érdekében az exportot korlátozzák, esetleg teljesen szüneteltessék. Hogy ez a gondolat külkereskedelmünk érzékenyebb károsodását ne jelentse, a Lóértékesítő Szövetkezet vállalkozott arra, hogy az export korlátozása nélkül a honvédség megfelelő lóanyaggal való ellátásáról gondos-

kodik és ezért kénytelen volt jelentős anyagi áldozatot is magára vállalni. Ez az anyagi áldozat részben abból az árkülönb-ségből állott, amely a piaci áraknak megfelelően a gazdák által igényelt ár és a honvédelmi minisztérium által a költségvetés alapján felajánlott ár között volt, részben pedig a sorozással kapcsolatos költségek részleges fedezetéből. A megállapodás alapján a Szövetkezet 2159 darab lovat adott át a honvédségnek. A honvédelmi minisztérium megállapítása szerint is a Szövetkezet tényleg elérte, hogy a honvédség megfelelően jó lóanyaghoz jutott, a beszerzési ár nem lépte túl a költségvetési tervezetet és mégis lehetővé vált külföldi piacaink további megtartása.

Németországgal kapcsolatban kettős irányú lóexportot bonyolított le a Szövetkezet. Az egyik irány Németország remontaszállítása volt, a másik a hidegvérű igáslovak exportja. A remontakivitel keretében november végéig 916 drb lovat szállított le, ezeknél a gazdáknak fizetett átlagár 723.76 pengő volt. Eredetileg a megállapodást 1300 ló szállítására kötötték, amiből azonban csak 826 darabot vettek át a németek, miután belföldi bevásárlásuk várakozáson felüli eredménnyel járt és a magyarországi vásárlásnál csupán a minőségi hiányukat fedezték. Ennek következtében az átadás vonatott volt. A hidegvérű szállítás keretében a Szövetkezet lebonyolította a szeptember 30-ikával végződött kontingens-év hátralékos mennyiségét: 744 darabot, december végéig pedig további 617 darabot vitt ki, tehát a teljes negyedévi kontingenst. A hidegvérű lovakért a Szövetkezet átlagban 868.03 pengőt fizetett a gazdáknak. Csehszlovákiával a Szövetkezet eredetileg 300 darab remonta kivitelére kötött megállapodást. A szállított anyag minőségével a csehek olyan mértékben voltak megelégedve, hogy további rendeléseket is adtak. Ebben a viszonylatban a gazdáknak kifizetett átlagár darabonkint 824.45 pengőt tett ki. A Szövetkezet tenyészmeneket is helyezt el Csehszlovákiában és az itteni belföldi 2400 pengős ménárakkal szemben 5000 pengős átadási árat sikerült elérni. A két exporton kívül a finn hadsereg számára ugyancsak exportált a Szövetkezet magyar lovakat. Az eddigi szállítások során a vevők mindössze 20 darab lovat kifogásoltak szavatossági hiba címén és egy darab ló hullott el szállítás közben szerzett betegségben. A károsodás nem éri el a forgalom

félszázalékát és biztosítás révén ez is teljes mértékben megtértült.

A magyar tenyésztőknek fizetett árak tekintetében nem árt bizonyos összehasonlításokat tenni az utolsó két év ár-helyzetét illetően. A német remonták eladási ára 1936-ban 650 márka volt, 1937-ben pedig 675 márka. Ugyanakkor Magyarországon a tenyésztők 1936-ban átlagosan 500, 1937-ben pedig 721.10 pengős árakat kaptak. A 25 márkás német áremelkedéssel szemben tehát több, mint 200 pengős többletbevétel érvényesült a lótenyésztő magyar gazdánál. A cseh remonták ára 5400 cseh koronáról 5925 cseh koronára emelkedett, a cseh piacra szállított magyar lovakért pedig tenyésztőink az 1936. évi 600 pengővel szemben átlagosan 825.27 pengőt kaptak. A német igáslovak átvételi ára mindkét esztendőben 640 márka volt, a magyar tenyésztők azonban az 1936. évi 750 pengővel szemben 863.19 pengőt értek el átlagban. Ezekből a számokból megállapítható, hogy a külföldi átvételi árak nem emelkedtek lényegesen, ennek ellenére a Szövetkezeti által felvásárolt lovakért a gazdák lényegesen magasabb árakat kaptak, mint amennyit a megelőző évben a kereskedők nekik fizettek. A helyzet a gazdák szempontjából még előnyösebb volna, ha a többi viszonylatokban is a Szövetkezetre bíznák az értékesítés és kivitel lebonyolítását, mert ezáltal a költségeket még inkább csökkenteni lehetne. A Szövetkezet nagy körültekintéssel és alapossággal hidalta át a honvédségi szállításoknál nemzeti érdekből is kívánatos veszteségeket és ezzel bebizonyította, hogy a gazdaérdekeket tartja a legfontosabbnak, mert ha a honvédségi lóvásárlásokkal kapcsolatban az export korlátozására irányuló törekvés célt ért volna, akkor egyfelől a gazdák lóállományukat csak kismértékben tudták volna értékesíteni, másfelől az értékesített lovakért is csak a honvédség által megállapított alacsonyabb lóárakat értek volna el.

A kereskedelem részéről elhangzott támadásokat is megfelelően kell elbírálni, mert nem lehet ezeket minden kritika nélkül igazságnak elfogadni. A magyar ló kivitel az elmúlt évben valóban visszaesett. Ennek a csökkenésnek oka elsősorban vágóló kivitelünk visszafejlődése, amit az idézett elő, hogy a használati lovak belföldi ára a szervezett értékesítés következtében emelkedni kezdett és sok, azelőtt vágásra el-

kótyavetyélt ló használati lóvá minősült át és így értékben lényegesen megnövekedett. A maradék vágóló mennyisége pedig annyira csökkent, hogy a belföldi szükségletet sem elégitette ki, hanem Jugoszláviából kellett vágólovakat behoznunk. Másrészt egyes, időnként vásárló országok (Görögország, Perzsia, stb.) kivitelének kiesése következett be. A német és cseh relációk (tehát a kötött piacok) hanyatlása is megállapítható, de ennek oka az, hogy Németország az egyenjogúság kimondásával lovas hadosztályainak felszereléséhez szükséges lóanyagot a múlt évben egyszerre nagy tételekben importálta és 1937-ben csupán a minőségi hiányokat kívánta fedezni. Csehszlovákia szintén kisebb mennyiségeket igényelt, mint az előző évben, bár az eredetileg lekötött 300 darabbal szemben mégis közel 600 darabot vett át. Olaszország és Svájc felé irányuló lóexportunk bizonyos stabilitást mutat, ezek az országok azonban nem remontát, hanem túlnyomó részben használati lovakat vásároltak. A ló kivitel hanyatlása nem speciális magyar jelenség, hanem ugyanez a helyzet mutatkozik a velünk versenyző államokban is. Jugoszláviában és Romániában a ló kivitel épp úgy csökkent, mint nálunk és ebben a hanyatlásban szerepe van annak a körülménynek, hogy 4 évvel ezelőtt, éppen a rossz lóértékesítési viszonyok miatt, a fedezettetések száma visszafejlődött és most kevesebb, minden igénynek megfelelő minőségű ló áll rendelkezésre. Ide kell sorozni még azt a tényt is, hogy a magyar királyi honvédség nagymennyiségű lovat igényelt és ezáltal az exportra kevesebb jutott. Ló kivitelünk azonban az elmúlt esztendőben még így is közel 14.000 darabot tett ki és annak értéke majdnem 7 millió pengő volt.

Arról a részről, ahol a Lóértékesítő Szövetkezet, tehát a szervezett lóértékesítés munkáját mindvégig ferde szemmel nézték, felhozták azt a vádat, hogy a Szövetkezet csak néhány száz darab lónál fizetett magasabb árakat, mint a kereskedők. A gazdák érdekét tehát az új rendszer nem szolgálja. Ebben a vonatkozásban elegendő utalni arra, hogy a Szövetkezet múlt év április 1-én kezdte meg működését és a németországi, valamint csehszlovákiai exportnál az átlagárak a következők voltak: német melegvérű 723.76 hidegvérű 863.03. cseh remonta 824.45 pengő. A finn remontalovakért fizetett átlagárak 813.31 pengőt tettek ki. Ezek az árak az eddig

fizetett kereskedői árakat lényegesen, egyes esetekben 250—300 pengővel is felülmúlják. Ezek a szövetkezet által fizetett árak összesen mintegy 2500 darab lónál kerültek kifizetésre. Ez a mennyiség Magyarország használati ló kivitelének körülbelül 30 százalékát teszi ki, vagyis olyan mennyiséget képvisel, amelynek áralakulása feltétlenül irányító hatással van a többi, eladásra kerülő lovak árának kialakulására is. A Szövetkezet összes lebonyolítási költségei az egész forgalom hét százalékát tették ki, ami a rendes állatkereskedelmi költségeknél kevesebb.

Panaszok természetesen mindig lesznek, a gazdatársadalom és annak érdekképviselői azonban már az eddigi eredmények alapján is arra a tapasztalatra tettek szert, hogy a lóértékesítés fentebb vázolt rendszere megfelelő anyagi eredményeket hozott és a jövőben még inkább elősegíti a tenyésztés színvonalának emelését is, annak fenntartására, sőt kiterjesztésére tehát szükség van.

Magvak, liszt, takarmány

A magyarországi magtermelés mintegy 80 százalékát hosszú idő óta Németország veszi át. A magyar éghajlati és talajviszonyok különösen alkalmasak arra, hogy a magtermelés minőségi és mennyiségi szempontból sikeres legyen. Kiváló gazdák eredményes kutató- és termelőtevékenységet fejtettek ki, úgyhogy az egyes magyar magfélések az egész világon ismertek és keresettek. A verseny a magértékesítés terén ! is kieleződött és amióta Németország a belföldi forgalomban szabályozta a magértékesítést, Magyarországnak fokozottabb mértékben kellett gondoskodnia arról, hogy a termelő gazdák érdekeit minél hathatósabban megvédelmezze.

A német rendszer ebben a vonatkozásban majdnem ugyanaz, mint a búzánál. A belföldi termelésű magvak árait a *Saatgutstelle* állapítja meg, a külföldről bevitelre kerülő magvakat pedig a németek minél olcsóbban akarják megvásárolni. Ha Magyarországból a szállítások minden megkötöttség nélkül történhetnének, akkor az a helyzet állna elő, hogy az árakat lefelé szorítanák, mert nem annyira a termelői érdekek

megvédelmezése, mint inkább az üzlet megkötésének forszírozása nyomulna előtérbe. Azok a kísérletek, amelyek arra irányultak, hogy a magyar magexportőröket egy szervbe tömörítsék, csak ideig-óráig vezettek eredményre, bár nagyon kívánatos volna a szorosabb koncentráció az egyetemes érdekek szempontjából is. Ezidőszerint a belföldi forgalom egyelőre még szabad, a kereskedők minden megkötöttség nélkül vásárolhatnak, a szervezettség azonban jelentkezik ott, hogy hivatalos részről ellenőrzik a kiajánlási árakat, gondoskodnak arról, hogy a szállítások rendben történjenek, a minőségek megfeleljenek a követelményeknek és a kereskedelem a vállalt kötelezettségeknek maradék nélkül eleget tegyen. A szövetkezeti csoportot és kereskedelmet tehát mindenkor meghallgatják, de a legfontosabb szempont az, hogy a termelői árak összhangban legyenek a világpiaci árakkal és az árak emelkedése elsősorban a termelőknek jelentsen anyagi előnyt.

Miután befelé az árak alakulását úgyis az dönti el, hogy milyen árakat kaphatunk a külföldön, a kormány a földművelésügyi minisztérium és a Külkereskedelmi Hivatalon keresztül gondosan őrködik a kiajánlási és a külföldi eladási árak betartásán. Kötött viszonylatokban, ahol bizonyos magfélések bevitelénél kontingenseket állapítanak meg, ilyen esetekben a kontingenseket a kereskedők között felosztják és a kivitel gyakorlati lebonyolítását ár, minőség és szállítási határidő szempontjából ellenőrzik. Egyébként a kiszállításra kerülő tételeket magfélésekben, búzában és lisztben minden egyes esetben be kell jelenteni a Külkereskedelmi Hivatalnál, akár kötött, akár szabad piacok felé irányul a szállítás. Ez a bejelentési kötelezettség, amely az eladásokra vonatkozik, tehát nem a tényleges kivitelre, amit a határállomásokon a Statisztikai Hivatal amúgyis nyilvántart, nagyon alkalmas arra, hogy az illetékes tényezők minden pillanatban kellő tájékozottsággal bírjanak a meglévő és még eladható készleteket illetően. Sajnos, a készletstatisztika a fő gabonaféléket kivéve, nem áll rendelkezésre, pedig eredményes külkereskedelmi és általában értékesítési politika kiépített, megbízható készletstatisztika nélkül sötétben tapogatózik. Ezidőszerint a Külkereskedelmi Hivatal csupán az eladásokat tartja számon, de már ezzel is irányítóan tud befolyást gyakorolni a piac alakulására, mert körülbelül látja, hogy milyen cikkekben kell erő-

síteni a kivitel ütemét, hol kell csökkenteni, vagy esetleg teljesen be is szüntetni. Készletstatisztika esetén ez a munka még nagyobb fontosságú és még eredményesebb lehetne.

A magyar *liszt* szintén egyik kedvelt márkája a világpiacoknak. Az volt már a háború előtt és az ma is, de tagadhatatlanul kisebb mértékben. Ennek különböző okai vannak, a legfontosabb talán az, hogy Kanada a világháború után nagy erőfeszítéseket tett lisztjének az európai piacokon való minél erőteljesebb propagálására. A magyar liszt kivitelét a kormány 1931-ben az Exportmalmok Szindikátusára bízta, ez bonyolítja le az osztrák és exkliring viszonylatok felé a kivitel, míg német viszonylatban — a malmok kívánságára — a kiszállított mintegy ezer vágón lisztet közmegelegedésre a Futura bonyolította le. Az ellenőrzés itt is fennáll, maga a lisztexport alakulása azonban a gazdátársadalmat nem érinti olyan közelről, mint a búzakivitel szervezése.

A *széna- és szalmaexport* körül különösebb intézkedéseket ezideig nem kellett életbeléptetni. Svájcban olyan kontingenseket állapítottak meg, amelyek mindenkor bővíthetők. Ausztria és Csehszlovákia nem kontingentálta a bevihető mennyiségeket, Lengyelország viszont igen. A lengyel kontingenseket az idén nálunk is felosztották olyképpen, hogy a kivihető szálastakarmány egyharmad részét a szövetkezetek, kétharmad részét pedig a kereskedők szállíthatják Lengyelországba.

Méz

A méhészet elsősorban és majdnem kizárólag a kisemberek kenyérkereseti forrása. A méz is olyan termék, amelynél a kereskedői tevékenység nem mozgott mindenkor a szociális érzéstől áthatott síkon. A magyar méz már a hivatalos márkázás elrendelése előtt kedvelt exportcikk volt. Az árak megfelelő színvonalon való tartása és a termelői érdekek minél hathatósabb megvédelmezése érdekében a földművelésügyi minisztérium és a Külkereskedelmi Hivatal a múlt esztendőben az ország három különböző helyén úgynevezett *exportvásárokat* rendezett és az exportvásárokon előírt árakon vásárló mézexportőrök kiviteli engedélyket kaptak. A kiviteli enge-

délyek birtokában az árakat a mézexportvásárokon sikerült kellő mértékben emelni és ezáltal a termelők is megtalálták számításaikat. Ez a rendszer azonban csak szórványosan és kisebb területen érezte jótékony hatását. A termelési költségekkel arányban álló belföldi árak biztosítása, valamint a külföldi elhelyezési lehetőségek sikeresebb kihasználása érdekében rövidesen megszervezik a méz kiviteli egyesülést, amely az egész országban egységesen érvényes árak mellett fogja felvenni a piacra kerülő mézet és most már állami ellenőrző jegy alkalmazásával szállítja majd a külföldi piacokra. A gyakorlati lebonyolítás körülbelül olyan lesz, mint a baromfi-értékesítésnél, tehát külön ármegállapító bizottság határoz a fizetendő árak tekintetében, a szövetkezetek útján pedig gondoskodás történik arról, hogy az eladásra kerülő tételeket a megszabott árakon mindenkor felvásárolják.

A különböző kiviteli egyesülések sorában az általános gazdasági közvélemény aránylag nagyon keveset tud a *Magyar Nád kiviteli Egyesülésről*. Ezt a szervezetet a nádkivitelben érdekelt magyar exportőrök és termelők létesítették önszántukból és teljesen saját elhatározásukból azért, hogy az egyesülésbe tömörült exportőrök és termelők a magyar nád kivitelét az Egyesülés végrehajtóbizottsága részéről megállapított módon előmozdítsák és fejlesszék, továbbá, hogy egységesen bonyolítsák le a nádkivitelre vonatkozó összes közösérdekű teendőket. Ilyenformán mint a szakma kizárólagos érdekképviselője működik az Egyesülés. A kivitelre kerülő nádmennyiségek belföldi bevásárlása a szabad versenyben kialakuló árak mellett történik. A nád belföldön való értékesítése korlátozás alá nem esik. A megállapodás 1938 december 31-ig tart, illetve minden év december 15-ig az Egyesülés végrehajtóbizottságának egyéb határozata híján további egy-egy esztendőre megújul. Az Egyesülés az összes külföldi álamokba irányuló nádexport képviselőjére alakult.

Az Egyesülés tagjai azok lehetnek, akik nádexporttal foglalkoznak, akár természetes, akár jogi személyek, de tagja lehet alkalmi egyesülés is. A nádkereskedőkön kívül tagnak be-

léphet olyan magyar földbirtokos, vagy földbérlő, aki legalább 150 katasztrális hold nádterülettel rendelkezik, vagy ilyen nagyságú nádterületet bérel. Végül olyan birtokosokból és bérlőkből alakult alkalmi egyesülés is beléphet tagul, akiknek ugyanazon a nádvidéken (pl. Fertő, Balaton stb.) együttvéve legalább 200 katasztrális hold nádterületük van. A belépésnél a jelentkező tagokat háromtagú bizottság bírálja el, hogy mint tagok, a kereskedői, vagy a termelői kategóriába tartoznak-e. A háromtagú bizottság a Külkereskedelmi Hivatal, az Országos Mezőgazdasági Kamara és a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara egy-egy delegátusából áll.

Az Egyesülés ügyeit a végrehajtóbizottság intézi. Ennek tagjai: a nádegyesülés kereskedői elnöke, a termelői érdekeltségből választott társelnök, a kereskedelmi és a termelői érdekeltek sorából választott 3—3 rendes és 3—3 póttag. Ezen kívül a végrehajtóbizottságnak hivatalból tagjai a Külkereskedelmi Hivatal, az Országos Mezőgazdasági Kamara, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület és a Kereskedelmi és Iparkamara kiküldöttei, akik azonban szavazati jogukkal nem élnek. A végrehajtóbizottság hatáskörébe tartozik minden intézkedés, amelyet az Egyesülés céljainak megvalósítása és működése szükségessé tesz. Jogában van továbbá megállapítani azokat a jogkövetkezményeket, amelyekkel az egyesülési megállapodásokat megsértő tagok sújthatók. Ha a tag az egyesülési megállapodásokat megsérti, az eladott mennyiség minden vagóntétele után kötbér címén 100 pengőnek a Külkereskedelmi Hivatal javára való lefizetésére kötelezhető. Ezenfelül a vétkes tag tartozik az okozott kárt teljes mértékben megtéríteni. Ha az így megállapított kötbért az Egyesülés valamelyik tagja a meghatározott időben nem fizetné le, vagy ha a tagot egyszer már kötbér lefizetésére kötelezték és ha a megállapodásnak újból való megsértését terhére megállapítják, úgy a végrehajtóbizottság a tagot az Egyesülésből kizárhatja. A kötbérfizetési kötelezettség biztosítására szolgál az Egyesülés minden egyes tagja által az Egyesülésbe való belépés alkalmával a Külkereskedelmi Hivatal részére átadott, körülbelül félvagón nád értékének megfelelő, tehát 300 pengőről szóló, cégszerű aláírással ellátott, szabályszerűen felbélyegzett biancó-elfogadvány.

A nádat csakis vasúton, vagy hajón, a Külkereskedelmi

Hivatal által erre a célra rendelkezésre bocsátott fuvarlevél felhasználásával lehet külföldre szállítani. A Külkereskedelmi Hivatal kizárólag az Egyesülés tagjainak, azok kívánására és elszámolási kötelezettsége mellett, késedelem nélkül, önköltségi áron szolgáltatja ki a tag 8—10 napi szükségletét biztosító fuvarleveleket, vagy egyéb, sorszámmal ellátott és másra át nem ruházható szállítási okmányokat. A kiszállított nád minőségi ellenőrzését a Külkereskedelmi Hivatal végzi és ennek foganatosítása céljából az egyes küldeményekre vonatkozó szállítási adatokat a szállítást megelőzően a Külkereskedelmi Hivatallal idejében kell közölni, hogy az ellenőrzés megejtésére szaktisztviselőjét kiküldhesse.

A végrehajtóbizottság határozatai ellen bejelentett felszólamlást az ellenőrzőbizottság bírálja felül. Ez a bizottság három tagból áll: a Külkereskedelmi Hivatal mindenkor elnöke, vagy helyettese, a földművelésügyi miniszter és a kereskedelemügyi miniszter által kijelölt delegátus. Az Egyesülés költségeinek ési az exportfejlesztés céljainak fedezésére minden egyesületi tag belépéskor 100 pengő felvételi díjat, továbbá minden eladott és leszállított vágón nád után 3 pengőt tartozik a fuvarlevél átvételekor a Külkereskedelmi Hivatalnál vezetett számla javára lefizetni. A számla felett a végrehajtóbizottság határozatai alapján a Hivatal rendelkezik. A szakkérdésekkel kapcsolatosan a Külkereskedelmi Hivatal felkérésére a végrehajtóbizottság saját kebeléből egy-egy szaktanácsadót jelöl ki a kereskedők és a termelők kategóriájából.

Végeredményben a Magyar Nád kiviteli Egyesülés sem céloz egyebet, mint ennek az egyes vidékeken igen fontos mezőgazdasági terméknek a jobb értékesítését és eredményesebb kivitelét. Az elmúlt esztendőknél során az Egyesülés az egész vonalon beváltotta a működéséhez fűzött reményeket, mert a termelők minden egyes esetben megkapták az elérhető legjobb árat.

Paprika

Szeged és Kalocsa környékén körülbelül 12.000 Jösgazdacsalád és úgynevezett felesgazda termeli Magyarország nemzeti fűszerét: a paprikát, amely *Szent-Györgyi* Albert magyar

Nobel-díjas egyetemi tanár kitüntetésén keresztül nemrégiben a világérdeklődés középpontjába is került. Nem tekintve a tudományos vonatkozásokat, az említett s a kikészítőkkel együtt 15.000-re tehető kisgazdacsalád szociális és gazdasági érdekei szinte parancsolóan írták elő és követelték meg, hogy a kormányzat megfelelő módon gondoskodjék ennek a termelési ágának a védelméről. A paprikával (kapcsolatos kormányrendeletek nem újkeletűek, hiszen mindenkor felismerték ennek a fontos mezőgazdasági terméknek a jelentőségét és már 1918-ban, tehát 20 esztendővel ezelőtt, az akkori kormány rendeletet adott ki a fűszerpaprika minősítéséről (márkázásáról) és ezzel bizonyos mértékig irányt is szabott a termelésnek. A minősítés azonban egymagában még távolról sem oldotta meg azokat a problémákat, amelyek Szeged és Kalocsa környékének sokezernyi paprikatermelője körében értékesítési, minőségi, szociális és egyéb vonatkozásban felmerültek. A monarchia feldarabolása, majd a különböző önellátási törekvések, legelsősorban pedig az utódállamok kiesése a magyar paprikaértékesítés munkájából, mind olyan tényezők voltak, amelyek évről-évre súlyosabbá tették ennek a termelési ágának és a benne érdekelt termelő kisembereknek a helyzetét.

A termelés védelme és a belőle élők egzisztenciájának a biztosítása céljából a fűszerpaprikát termelő területeket a kormány 1934-ben Szeged és Kalocsa városok környékére korlátozta és a termelést engedélyhez kötötte. Meg kellett ezt az intézkedést tenni, mert Magyarországon a mezőgazdaság különböző termelési ágai nem rendelkeznek elegendő védelemmel. Ha az iparban egy-egy termelési ág konjunktúrája javul és újabb vállalkozások kapcsolódnak be az illető termelési ágba, akkor a többieknek rendelkezésükre áll a kartelszervezkedés, megszüntetik a veszedelmessé válható versenyt és a hívatlan vendégeket gazdaságilag gyorsan kiszorítják működési területükről. A mezőgazdaságban az ilyen tevékenység ismeretlen, mert a termelési ágak kartelszervezkedéssel nem védekezhetnek. Ennek következtében egy-egy mezőgazdasági termelési ág fellendülése a kívülről jött vállalkozók invázióját indítja meg és védelem csak akkor remélhető, ha a kormány törvényhozási, vagy rendeleti úton gondoskodik a veszélyeztetett mezőgazdasági ág kellő védelméről. A pap-

rikatermelő terület korlátozása és a termelésnek engedélyhez való kötése ilyen védekező lépés volt a kormányzat részéről a termelő gazdák érdekében. Az engedélyek kiadásánál a kormány azt a helyes és igazságos szempontot követte, hogy továbbra is azok foglalkozzanak fűszerpaprika termelésével, akik eddig is főképpen ebből éltek és tekintettel volt azokra a szegény földművescsaládokra, akik e sok kézimunkával járó termelési ág kis területen való művelésével tudják mindennapi kenyerüket előteremteni. A szociális szempont tehát már a termelési engedélyek kiadásánál is előtérbe nyomul és általában végigkíséri ez a szellem mindazokat az intézkedéseket, amelyek a következő évek során a paprikatermelés és értékesítés frontján történtek.

A paprikatermelés és értékesítés helyzetét igen érdekesen jellemzi az a tanulmány, amelyet *Gergely István*, a Hanga-központ ügyvezető igazgatója írt. Ebben a tanulmányban többek között megállapítja, hogy a háború utáni években, amikor a fogyasztás kielégítésére nem volt elegendő a termés, igen jó értékesítési lehetőségek alakultak ki és így az árak is magas színvonalra emelkedtek. Ezek a magasabb árak még a későbbi évek folyamán is előfordultak olyankor, amikor vagy a kevesebb ültetés miatt, vagy pedig kedvezőtlen időjárás következtében kismennyiségű paprika termett. Bő termés esetén viszont, különösen az utóbbi években, olyan árak vetődtek felszínre, hogy a termelők csak önköltségi áron alul, tehát veszteséggel tudták termésüket, ületve annak csupán egy töredékét értékesíteni. Ezekben az években emelkedett ugyan a kivitel, amikor azonban újra magasabb piaci árak kerültek felszínre, akkor az export összezsugorodott. Egyenletes, folyamatos kiviteli forgalom ilyen körülmények között nem alakulhatott ki és állandó külföldi piacokat a nagyobb termésfelesleg elhelyezésére nem tudtunk biztosítani. A kedvezőtlen értékesítési lehetőségeket még jobban lerontotta, hogy az utódállamok közül Jugoszlávia, — újabban pedig Románia és Csehszlovákia is, — erőteljesen fejleszti paprikatermelését. Így Magyarország az évek folyamán nemcsak attól a kivitteltől esett el, amit a megelőző években Jugoszláviába és a többi utódállamokba szállított, de a jugoszláv paprika már versenytársunkká nőtte ki magát kiviteli piacainkon is.

A veszteséges évek elkésértették a gazdaságilag egyébként is gyenge és erőtlen kistermelőket és állandóan kérelmeztek a kormány olyanirányú intézkedését, ami a veszteséges termelést megszünteti. Ezeknek a kérelmeknek az alapján bocsátotta ki a kormány 1936 július 31-én a 4650/1936. M. E. számú rendeletét, amelynek lényege az, hogy a termelő egész éven át egységes beváltási áron tudja értékesíteni a paprikáját. A rendelet megállapítja a belföldi nagykereskedői árakat és a belföldi magasabb árakból előálló különbözet felhasználásával biztosítja a termésfelesleg külföldi elhelyezését. Ez a rendelet voltaképpen egy szerves, minden vonatkozásra kiterjedő elgondolásnak a *befejezése*. Húsz évvel ezelőtt kezdődött a szabályozás a minősítési rendelettel, 1934-ben folytatódott a termelés engedélyhez kötésével, 1936-ban pedig végződött az értékesítés rendezésével.

Az értékesítés szabályozásáról szóló 4650/1936. M. E. számú rendelet kimondja, hogy a fűszerpaprika értékesítéséhez fűződő termelési érdekek biztosítása és ezzel kapcsolatosan a fűszerpaprika belföldi és külföldi értékesítésének! előmozdítása céljából a fűszerpaprikának a termelőtől, a kikészítőtől és az őrlőtől való átvételét és kereskedelmi forgalomba bocsátását a Fűszerpaprika Termelők, Kikészítők és Értékesítők Szegedi és Kalocsai Szövetkezetei útján a földművelésügyi miniszter által kijelölt Magyar Fűszerpaprikát Értékesítő Központi Szövetkezet végzi. A Szövetkezeti Központ a fűszerpaprika örlemények összes készleteire átvételi kötelezettséget vállalt. A szegedi helyi szövetkezet és a kalocsai helyi szövetkezet működési területe arra a fűszerpaprika-termelési körzetre terjed ki, amelyet az 1934. évi kormányrendelet megállapított. A helyi szövetkezeteket a termelőszövetségek tagjainak, a paprikakikészítést iparszerűen folytató kikészítőknek, a Duna—Tiszaközi Mezőgazdasági Kamarának, a szegedi Kereskedelmi és Iparkamarának, valamint Szeged és Kalocsa város közönségének, mint jogi személynek részvételével alakították meg. Az 1934. évi kormányrendeletet ez az új rendelet úgy módosítja, hogy paprika-termelésre engedélyt csak az kaphat, aki a szegedi, illetve a kalocsai helyi paprikabeváltó szövetkezetnek tagja.

A termelő a fűszerpaprika nyerstermelvényét, tehát a hüvelyes paprikát feldolgozatlan, vagy őrlésre előkészített,

úgynevezett féltermék alakban külföldre bárkinek, belföldre csak kikészítőnek adhatja el. A fűszerpaprika-őrZeroéwj/efcef viszont a kikészítő és az őrlő csak a helyi szövetkezetnek szolgáltathatja be. Fűszerpaprika-őrleményt a paprikaőráló malomból elszállítani kizárólag a helyi szövetkezet rendelkezésére szabad. A termelési engedély alapján termelt fűszerpaprika minősített őrleményeit a Szövetkezeti Központ bizományosaként a szegedi és a kalocsai helyi szövetkezetek a kereskedelemügyi és a földművelésügyi miniszter által együttesen megállapított beváltási áron kötelesek átvenni. A Szövetkezeti Központ a beváltott készleteket a paprikanagykereskedők útján hozza forgalomba. A termelők saját házi-szükségletük fedezésére évenként legfeljebb 6 küogrammm paprikaőrleményt igényelhetnek a mindenkor érvényes beváltási ár ellenében a helyi szövetkezet útján.

A kikészítők (őröltetők) kötelesek a minősített fűszerpaprika-őrleményeket beváltás céljából az illetékes helyi szövetkezet legközelebbi raktárában a megállapított beváltási árért átadni. A helyi szövetkezetek által átvett őrlemények felett a Szövetkezeti Központ rendelkezik. A földművelésügyi miniszter felhatalmazást kapott, hogy a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértve, a belföldi forgalomban megállapítsa azt az árat, amelyen a Szövetkezeti Központ a helyi szövetkezetektől átvett készleteket a paprikanagykereskedőknek átadja, tehát a nagykereskedői árt, továbbá azt az árt, amelyen a paprikanagykereskedő a paprikát tovább adja annak a kereskedőnek, aki az árut a fogyasztóhoz juttatja, vagyis a kiskereskedői árt és végül a fogyasztói árt. A megállapítottnál magasabb áron árusítani nem szabad. A helyi szövetkezetek és a Szövetkezeti Központ tevékenysége *állami felügyelet és ellenőrzés fittatt ott*. Ezt az állami felügyeletet és ellenőrzést a földművelésügyi miniszter a kereskedelemügyi miniszterrel egyetértően kiküldött bizottság útján gyakorolja.

Ugyancsak az értékesítés sima és zavartalan lebonyolítását célozza az a felhatalmazás, amelynek értelmében a földművelésügyi miniszter a fűszerpaprika iparszerű őrését engedélyhez kötheti és az engedély feltételeit, az engedélyezési eljárást, az egyes malmok által időszakonként megőrlhető paprikamennyiséget és az őrlés egyéb szabályait rendelettel állapíthatja meg. A további felhatalmazás arra irányul, hogy

a miniszter a rendelet életbelépése előtt paprikaőrlésre engedélyt kapott vízierővel dolgozó malmok és darálók paprikaőrlését kártalanítás mellett megszüntetheti és újabb ilyen engedélyek kiadását mellőzheti.

A kivitel szempontjából gondoskodás történt a minőség ellenőrzéséről. így a földművelésügyi miniszter a fűszerpaprika kivitelét 104.100/1936. számú rendeletével előzetes ellenőrző vizsgálathoz kötötte. Az exportra kerülő paprika kifogástalan minőségét tehát nemcsak a 27.000/1936. F. M. számú minősítési rendelet, hanem ez az újabb szabályozás is messzemenően biztosítja. Egyébként paprikaőrleményt csak új minősítőjeggyel ellátott csomagolásban szabad forgalomba hozni, „*Magyar paprika*” név alatt. Fel lehet tüntetni még a származás szerint azt is, hogy „*Magyar paprika, Szeged*”, illetve „*Magyar paprika, Kalocsa*”.

Mint a fentiekből látható, a rendelet tökéletesen és bölcsen intézkedik minden irányban, mert a paprika termelésével és feldolgozásával foglalkozók teljes védelme mellett ugyanannak a nagykereskedelemnek a számára biztosítja a belföldi és az exportforgalom lebonyolítását, amelynek korábban is ez volt az egyetlen, vagy fő kereseti forrása. Amikor a magyar mezőgazdasági termékek jó hírnevének minél szigorúbb megőrzését kívánjuk az egész vonalon, akkor egészen természetesnek kell találnunk, hogy a kormányrendelet csak pontosan körülírt és meghatározott minőségeket enged forgalombahozni és a külföldi piacokra szállítani. Az elmúlt évtizedek során a kereskedők ebben a vonatkozásban igen liberálisan kezelték a minőségi kérdést. A magyar paprikának számtalan elnevezést adtak, ezzel egyrészt belföldi versenytársaikat igyekeztek zavarbahozni, másrészt külföldön próbálták elhitetni, hogy az újabb és újabb elnevezés alatt felkínált áru a legjobb. A külföldi vásárlók, különösen a nyugati piacokon és a tengerentúli országokban, valósággal zavarbajóttek, amikor azt látták, hogy minden évben más és más elnevezés alatt kapják a magyar paprikát, tehát standardminőséget nem lehetett kialakítani, már pedig a külföld üzleti életében a standardminőségek és a standardelnevezések mindenkor döntő hatással voltak az egyes cikkek elhelyezésére.

A helyi beváltó szövetkezetek, valamint a Szövetkezeti

Központ feladatukat szigorúan a rendelet értelmében, üzleti haszon nélkül, tárcaközi bizottság ellenőrzésével, a legkifogástalanabbul végzik. A későbbiek során számszerű adatok mutatják majd meg, hogy a szervezett értékesítésnek egyik legszerencsésebb, legtöbb eredményt felmutató és az összes érdekelt rétegeket kielégítő szabályozását sikerült keresztülvinni a paprikaértékesítés rendezésénél. Az elért eredmények ellenére természetesen ezen a téren is jelentkeztek a kritikusok és részint a való helyzet nemismeréséből, részint tudatos elferdítésből származó és táplálkozó hozzászólásaikkal egy időben már majdnem sikerült félrevezetniük azokat is, akiknek egzisztenciáját ez a szabályozás helyezte szilárd alapokra. A forgalom rendezése ugyanis a termelőnek biztosítja egész esztendőn át az előző évek átlagánál magasabb egységes beváltási árak révén az állandó egységes füzérárakat. A kikészítők részére lehetővé tette a beváltási árak mellett az állandó foglalkoztatást. Ugyanez a hatása jelentkezik a paprikaörlő-malmoknál. Ami pedig a kereskedelmi forgalmat illeti, ez a szabályozás a paprikanagykereskedők részére biztosította a hitelezésmentes forgalmat. Az exportőr az új rendszerben az egész világon mindenütt versenyképes kínálatlalt tud fellépni és ezzel eddigi forgalmát, továbbá üzleti hasznát növelheti. Végül, de nem utolsónak: a nagyobb kivitel fokozza az ország nemes devizabevételét.

Sorra kell venni az összes körülményeket, hogy megállapíthassuk: mennyiben szolgálta ez a rendezés az egyéni érdekek mellett az ország egyetemes gazdasági érdekeit. A termelők paprikatermésüket az utóbbi években, illetve az évek egyes hónapjaiban gyakran csak az önköltségi ár alatt tudták értékesíteni. 1935-ben a csemegepaprika átlagára 1.65 pengő volt, az édesnemes paprikáé pedig 1.37 pengő. 1936-ban a kormányrendelet megjelenéséig, tehát augusztus közepéig a csemegepaprikát 1.50, az édesnemes paprikát pedig 1.28 pengő átlagárakon tudták eladni a termelők. Ez az utóbbi átlagár jóval alacsonyabb lett volna, ha a készülő rendelet nem érezteti már előre kedvező hatását az áralakulásra. Az említett átlagárak azonban nem tükrözik híven vissza a tényleges helyzetet, mert a legtöbb termelő, különösen pedig a kisebbek, tehát a leggyengébb gazdasági egyedek paprikájukat nem az átlagáron értékesíthették, hanem rendszerint a leg-

alacsonyabb áron. Ezeknek a kisembereknek megélhetésük-
höz pénzre volt szükségük, ennek következtében a paprikát
akkor voltak kénytelenek piacra dobni, amikor az árak a
legalacsonyabb színvonalra süllyedtek. Az adó- és földbérlet-
fizetés idején pedig tömeges kínálataikkal sajátmaguk is elő-
segítették az árak lenyomását. Az átlagáron, illetve az átlag-
on felüli árakon rendszerint kisebb mennyiség értékesült.
Még jobban megértjük ezt, ha figyelembe vesszük, hogy az
előbb említett termelői árak már a paprikaőrleményre vonat-
koznak és az őrleménnyel azok tulajdonosai bizonyos mérték-
ig spekulálhattak, mert kivárhatták a jobb értékesítést, vi-
szont a kistermelők a csövespaprika eladásával mindig siet-
tek, tekintetei arra, hogy negyed, fél, vagy egy holdon ter-
melnek és anyagi kitartásuk sohasem volt a jobb piaci árak
kivárására.

A szabályozást megelőző öt esztendőben a csemegepap-
rika ára erősen hullámzott és 68 fillértől 145 fillérig terjedt.
Ugyanakkor az édesnemes paprika legalacsonyabb piaci ára
54—123 fillér között mozgott. A félédes paprikánál 48—95, a
rózsapaprikánál 30—85 filléres árakat jegyeztek fel a szabá-
lyozást megelőző öt esztendőben. Ezzel szemben a forgalom
szabályozása után megállapított beváltási árak a következők
voltak:

	1936. VIII. 25— XII. 31. P	1937. I. 1— I. 31. P'	1937. II. 1-től P
Csemege	1.70	1.75	1.80
Édesnemes	1.45	1.50	1.55
Félédes	1.15	1.20	1.25
Rózsa	— .85	— .90	— .95

Itt újból rá kell mutatni arra, hogy 1936-ban az átlag-
árak, valamint a legalacsonyabb árak jóval kisebbek lettek
volna, ha a rendelet nem érezteti már hónapokkal előre hatá-
sát. Ezt különben megvilágítja az a tény, hogy 1934-ben 247,
1935-ben pedig 298 vágón volt az összes paprikatermés, a
paprikakísérleti állomások minősítési megállapítása szerint,
míg 1936-ban már 376 és fél vágón őrleményt minősítettek.
Ennek fele a szeptember—decemberi hónapokra, vagyis a sza-
bályozás alapján létesült közérdekű paprikaszövetkezetek mű-
ködésének idejére esik. Ennyi paprikát még egyetlen esztén-
dőben sem öröltek Magyarországon. Az 1936/37. gazdasági

évben, tehát a szabályozás első esztendejében összesen 480 vágón paprika került őrlésre. Ez az óriási mennyiség a forgalom szabályozása nélkül kétségkívül úgy lerontotta volna az árakat, hogy a paprikát az 1933. évi legalacsonyabb árszínvonalnál is olcsóbban lehetett volna csak eladni, pedig 1933-ban a legkiválóbb minőségű csemegepaprika ára jóval 1 pengő alá süllyedt. Könnyű elképzelni, hogy az amúgyis szűkös sorban élő kistermelőknek milyen súlyos veszteséget okozott volna ez az árzuhanás. Hogy az alacsony árszínvonal feltétlenül bekövetkezik, azt bizonyítják a paprikatermelő utódállamokban érvényben levő nyomott árak is. Így például Jugoszláviában a paprikaárak 80—90 fillér körül mozognak. Nálunk kizárólag a forgalom szabályozásával sikerült a beváltási árszintet biztosítani és a szabadforgalmú piac semmi esetre sem lett volna képes arra, hogy a kedvezőtlen időjárás miatt erősen romlásnak indult és nagy tömegekben feldolgozásra kerülő paprikát felvegye. A szabályozás következtében! a helyi szövetkezetek és a Szövetkezeti Központ minden mennyiséget késedelem nélkül és jó árakon vett át a termelőkötől és a kikészítőktől.

A paprikaértékesítés szabályozása különös figyelmet érdemel, mert szociális és gazdasági téren egyaránt beváltotta a várakozásokat. Nem lehet azonban szó nélkül elmenni azok mellett a kritikák mellett, amelyek hivatkoznak az előbbi esztendőök némelyikének magasabb termelői áraira. Kétségtelen, hogy voltak ilyen magasabb árak, amikor a termés mennyisége csökkent és amikor a 200 vagonos belföldi fogyasztáson felüli mennyiséget könnyen el lehetett külföldön helyezni és amikor a szomszédos, illetve utódállamok még nem nélkülözhatték a mi paprikánkat. Ilyenkor az év egyes hónapjaiban magasabb árak alakultak ki, főleg amikor a készletek pillanatnyilag kimerültek és a jelentkező nagyobb exportüzlet lebonyolítására kellett a kereskedőknek vásárolniuk. Minthogy azonban a mostani rendelet úgy intézkedik, hogy a beváltási árakat egész évre egységesen *előre* keli megállapítani, összehasonlításképpen csakis az átlagárakat lehet venni és ezzel szemben még mindig fennáll az a tény, hogy egyes években a legtöbb paprikát a legalacsonyabb árakon vásárolták fel. Végeredményben tehát a termelő az évi átlagárnál is kevesebbet kapott.

A másik fontos körülmény az, hogy az árakat a termés

mennyiségén kívül mindig a külföldi kereslet mérve szabályozta. Ha külföldön keresték a magyar paprikát, akkor mi szabhattuk meg az árakat, ha azonban kereslet nem volt, akkor alkalmazkodnunk kellett a lényegesen olcsóbban termelt spanyol paprika árához. De minthogy nálunk a paprika ára és a kivihető mennyiség évről-évre változott, állandó, tehát folyamatos és biztos piacot teremteni nem tudtunk és ezért paprika-kivitelünk rendszertelenül alakult. 1934-ben 42, 1935-ben 66, 1936-ban 104, az 1936—37. gazdasági évben, a paprikaértékesítés szabályozásának első évében pedig már 224 vágón volt az export és ez az utóbbi két számadat mutatja, hogy *a kivitel tekintetében is eredménnyel járt a szabályozás*. Eredménnyel járt pedig azért, mert a szabályozás gondoskodott az export alátámasztásáról és *amíg az utódállamokra ebből a mennyiségből mindössze 3 vágón esett, addig egyéb államok piacaira 221 vágont szállítottunk*.

A jobb paprikaárakat könnyű volt elérni akkor, amikor Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia évenként 60—80 vágón paprikát vett át tőlünk, ma viszont már mint versenytárs jelentkeznek azokon a piacokon, ahova mi is szállítunk. Magyarországnak az utódállamok kiesése miatt távolabbi piacokat kellett keresnie. Elsősorban Amerika jöhetett ezen a téren tekintetbe, ahol a magyar paprika versenytársának: a spanyol paprikának nemcsak az az előnye, hogy lényegesen alacsonyabb termelési költségekkel állítható elő, mint a miénk, de a spanyol paprika teljesen csípősség nélküli is és így az amerikai fogyasztóközönség, *amely ezt a csípősségmentes paprikát megszokta*, szívesebben vásárolja, sőt a finomabb fajtaért többet is fizet, mint a magyarért. Ugyanakkor azonban nem méltányolja — sajnos — azt, hogy a magyar paprika fűszerezés szempontjából kétségtelenül értékesebb. Ma az a helyzet, hogy azokat az amerikai magyarlakta vidékeket is, ahol eddig a magyar paprikához ragaszkodtak, olyan olcsón kell ellátnunk, ahogyan ott a spanyol paprikát beszerezhetik. Ehhez pedig nagy áldozatra van szükség, amit magából a paprikából teremtenek elő. Az export veszteségét a belföldi fogyasztás viseli úgy, amint ez más fontos exportcikknél (cukornál, szesznél, stb.) is történik. A paprikánál ez a teher a fogyasztótól nem követel nagy áldozatot, mert a magyarországi átlagos évi fejkvóta mindössze ½ kilogram, ami azt je-

lenti, hogy a városi lakosság ennél kevesebbet fogyaszt, a paprikatermeléssel foglalkozók pedig 1—1.5 kilogrammos fejkvótájukhoz beváltási áron jutnak, míg az egyszerűbb konyhát tartó családok olcsóbbfajta paprikájának a fogyasztási árát méltányosan állapították meg. A fogyasztás megterhelése lényegtelen, hiszen a mostani fogyasztási árak azonosak az 1934. évi szabadforgalmi árakkal, 1929-ben pedig a fogyasztás a szabadforgalom mellett a mainál 50 százalékkal magasabb árakat fizettek. Ezt a mostani áldozatot meg kellett hozni azért, mert ha a világversenyben lemaradunk és átengedjük a teret — csak átmenetileg is —, akkor néhány év múlva végleg le kell mondanunk arról, hogy a közben mások által elhódított piacokat visszaszerezhessük.

Az utolsó 10 esztendő termelési, fogyasztási és exportadatai egyébként a következők:

Év	összes termelés őrleményben	belföldi fogyasztás	teljes export	teljes exportból utód- állama- mokra	esik egyéb
		v a g ó n o k b a n			
1926.	247	137	110	74	36
1927.	292	175	117	85	32
1928.	298	194	104	62	42
1929.	228	163	65	30	35
1930.	271	196	75	36	39
1931.	287	210	77	41	36
1932.	320	222	98	61	37
1933.	324	217	107	31	76
1934.	247	205	42	6	36
1935.	298	232	66	6	60
Átlag	281	195	86	43	42
1936.	375	201	104	4	100
1936/37. gazda- sági év (a szabá- lyozás első éve)	480	192	224	3	211

Az új, tehát az 1937/38. gazdasági év első négy hónapjában a szabályozott és szervezett paprikaértékesítés további jelentős eredményeket mutat fel. A beváltott paprika mennyisége emelkedett, a termelők pedig az említett négy hónap alatt 400.000 pengővel többet kaptak, mint az előző gazdasági év

hasonló időszakában. A Szövetkezeti Központ által eladott mennyiség 48 százalékkal növekedett, a belföldi fogyasztásnál 33, a kivitelre került paprikánál pedig 65 százalékkal nagyobb forgalmat sikerült lebonyolítani, mint az 1936/37. gazdasági év első négy hónapjában.

A fenti táblázat szerint a szabályozás előtti 10 évben az örleménytermelés átlaga tehát 281 vágón volt, ami az akkori belső fogyasztásnak, illetve az export révén értékesíthető mennyiségnek megfelelt. Ezzel szemben a szabályozás első gazdasági évében az örlemény mennyisége felszökött 480 vagonra. Ez azt jelenti, hogy nemcsak az 1936. évi jó termést, de az előző évekről megmaradt fűzérkészleteket is sikerült felőröltetni és értékesíteni. Kyen nagymennyiségű termelés az előző években sohasem fordult elő, még Nagy-Magyarországon sem.

A szervezés és a kötelező átvétel következtében a termelők megmenekültek a nagy termés nyomában feltétlenül bekövetkező súlyos katasztrófától. A belső fogyasztásban — az előző évekhez viszonyítva — némi visszaesés mutatkozik a szabályozás első esztendejében. Ez a visszaesés azonban csak látszólagos és természetesen magyarázata az, hogy a szabályozás előtt a kereskedők és a fogyasztók egyformán nagy készleteket halmoztak fel. A későbbi hónapokban, különösen pedig a második gazdasági évben a belföldi fogyasztásban is igen örvendetes emelkedés jelentkezik.

Az exportban elért eredmény várakozáson felüli. Szakemberek és laikusok számára egyaránt azt bizonyítja a kivitt mennyiségek megnövekedése, hogy a szabályozásra szükség volt és az export előmozdítására tett intézkedések célravezetőknél, helyeseknél bizonyultak. Az eddigi felvevő külföldi piacokon sikerült fokozni a magyar paprika elhelyezését, de egyúttal további új piacokat is szereztünk és ennek főként a jövő szempontjából van fokozott jelentősége. Az exporteredményeket a helyes szervezéssel és a belföldi fogyasztást csali minimálisan terhelő áremeléssel biztosította a Szövetkezeti Központ. A kritikusok előszeretettel hivatkoztak arra, hogy könnyű volt most Amerikában nagyobb mennyiségű magyar paprikát elhelyezni, mert a spanyol polgárháború miatt csökkent az amerikai piacon a spanyol paprika bevitele. A statisztikai adatok ezzel szemben azt mutatják, hogy a polgárháború

egyáltalán nem akadályozta meg a spanyol paprika bevitelét, mert Amerika az 1936/37. gazdasági évben legalább ugyanannyi spanyol paprikát importált, mint az előző években. A magyar áru elhelyezését az könnyítette meg, hogy az exportőrök részint a maguk ügyességével szereztek új vevőket Amerikában a magyar paprikának, részint pedig nagymértékben közrejátszott az a körülmény, hogy az értékesítés szabályozása nyomán a magyar áru versenyképessége árban örvendetesen megjavult, amellet pedig céltudatos propagandát is fejtettek ki Amerikában a magyar paprika megkedveltetése érdekében. A délamerikai és az afrikai piacok megszerzése áldozatokat kívánt, ezeket az áldozatokat a szabályozott fűszerpaprikaértékesítés nyújtotta, szemben a korábbi állapottal, amikor az exporttámogatást más alapból kellett fedezni. Ezek a körülmények reményt nyújtanak arra, hogy a következő években a külföldi elhelyezés továbbra is biztosítható lesz, a fokozódó belföldi termelés pedig gazdasági és szociális szempontból a termelő kisemberek helyzetét javítja.

A paprikaértékesítés megszervezését bizonyos kereskedelmi körök is kívánták és évekkal ezelőtt a szervezés sürgőssége mellett foglaltak állást. Amikor azonban a kormány nélkülük, az ő igénybevételüket mellőzve oldotta meg ezt a kérdést, a szervezést rossznak, helytelennek és célra nem vezetőnek igyekeztek feltüntetni. Érveik és kifogásaik a való helyzet világánál szertefoszlanak, mert a termelők az első hónapok eredményei után meggyőződtek arról, hogy többé nem lehet spekulálni a termelő és a kikészítő rovására. A legitim paprikakereskedők ebben az új rendszerben épp úgy megtalálják a maguk számítását, mint a szabadforgalom idején, sőt nem túlozunk, ha azt mondjuk, hogy a kereskedők számára csak előnyt jelent ez a szabályozás, mert nem kell készleteket felhalmozniok, a Szövetkezeti Központ raktáraiból akkor és olyan mennyiségeket igényelhetnek és szállíthatnak belföldi vásárlóiknak, vagy külföldi vevőiknek, amikor és amennyit el tudnak adni. Ebbe a rendezésbe bele kellett nyugodniok. aminthogy el is ismerték a rendezés és szabályozás szociális és kereskedelempolitikai előnyeit. De hogy erre a szabályozásra mennyire szükség volt a már elmondottakon kívül is, arra jellemző, hogy legutóbb a fűszerpaprikanagykereskedők

kénytelenek voltak maguk is a szervezkedés fegyveréhez nyúlni. Erről a következő fejezetben számolunk be.

Az értékesítés megszervezésének a fentebb elmondot¹ irányelveken és eredményeken túlmenően még több feladata van. A minőséget állandóan fokozni kell, az őrlési tevékenységet úgy irányítani, hogy mindenkor a legjobb minőségű és a legfrissebb áru kerüljön kereskedelmi forgalomba és kivitelre, végül ez a rendszer rendkívül alkalmas arra, hogy például szolgáljon a többi mezőgazdasági cikkek értékesítésének megszervezésénél is. De nem mulaszthatjuk el, hogy ebben a vonatkozásban rámutassunk az értékesítés megszervezésén keresztül a termelés irányításának egyik fontos szempontjára is. Amikor a kormány a szakértők meghallgatásával megállapítja azt az árt, amelyet a termelő az összes termelési költségek és a méltányos polgári haszon beszámításával kap a paprikáért, ugyanakkor szinte rákényszeríti a gazdát az intenzívebb termelési módszerek alkalmazására. Ha ugyanis a termelő fix átvételi árral előre kalkulálhat, akkor csak rajta múlik, hogy gazdálkodását úgy intézze, hogy a beváltási árból saját számára minél több haszon maradjon. Tehát: a földjét jobban fogja megművelni, gondol arra, hogy a helyi szövetkezetek milyen minőségeket helyeznek előtérbe és milyen minőségekért fizetnek jobb árakat, vagyis a kötelező beváltással és a fix beváltási árak meghatározásával már megtörténik magának a termelésnek a termelő és az ország egyetemes érdekeinek szempontjából való egészséges és célravezető irányítása, is.

A Szövetkezeti Központ arra törekszik, hogy ez irányítás általános gazdasági szempontból és az egyes termelők szempontjából is minél több előnyt jelentsen. Felvüágosító szakkönyvek kiadásával, értekezletek tartásával tereli a termelők figyelmét a helyes gazdálkodás követelményeire. Számolni kell ugyanis azzal, hogy a jövőben Spanyolország és az utódállamok részéről a mainál is erősebb versennyel fogunk találkozni a külföldi piacokon. Amikor tehát szakszerű termelést akarunk meghonosítani, akkor nemcsak a versenyképességet kell biztosítani, hanem a termelés mai kereteinek fenntartása mellett annak kiterjesztésére is kötelességünk gondolni, hogy a termelésben minél több kisember, minél több termelő és mezőgazdasági munkás találhassa meg a maga boldogulását

és kenyérét. Nemcsak a paprikatermelésben, hanem a mezőgazdaság egyéb területein is múlhatatlan szükség van a felvilágosító munkára és különösen szükség van akkor, amikor a kormány megfelelő intézkedésekkel biztosítja a mezőgazdasági termelvények jó értékesítését. A paprikánál a talaj előkészítése, a trágyázás, a termés szedése, kezelése és szárítása körül számtalan a tennivaló. A kikészítésnél a kikészítő be rendezések modernizálása, a magmosás és a szárítás eredményesebbé tétele, a csípősségmentes paprika termelésének fokozása: mind olyan problémák, amelyeknek megoldásán a Szövetkezeti Központ a termelőkkel együttesen fáradozik és így a paprika értékesítésének állami szabályozása a szövetkezeten keresztül lassankint a termelés évtizedek óta megoldatlan problémáit is nyugvópontra juttatja.

Az eddigi kitűnő belföldi és külföldi eredmények elérésében kétségkívül tekintélyes része van az állam intézkedései mellett annak a körülménynek is, hogy a paprikaértékesítés új rendjét olyan szakemberek tartják kezükben, akik széleskörű gazdasági és kereskedelmi felkészültséggel rendelkeznek, emellett szociális érzéstől áthatva egyeztetik össze a kisemberek érdekeit az ország egyetemes gazdasági törekvéseivel.

Paprikakereskedők egykészszervezete

A liberális közgazdasági tudósok évek óta hangoztatják, hogy a mai gazdasági megkötöttségek megölik a szabadkereskedelmet, kárt okoznak az országnak, elszigetelnek bennünket a nyugati államok demokratikus gazdasági fejlődésétől és a kereskedelem nevében erélyesen követelik a gazdasági szabadság teljes helyreállítását. A szép elméleti szövegek mögül azonban egyre erőteljesebben tör előre magának a kereskedelemnek az élniakarása. A kereskedők nem elméleti hanem gyakorlati emberek és nagy előnyük éppen abban van, hogy mindenkor igyekeznek és tudnak is a változott viszonyokhoz alkalmazkodni. A paprikakereskedők köréből az érdekképviseltek vezetőin keresztül szintén sok panasz hangzott el, amikor a kormány a paprikaértékesítés szabályozására vonatkozó rendelkezéseit kiadta. A gyakorlatban vi-

szont hamar rájöttek arra, hogy ez a rendezés teljes mértékben biztosítja a kereskedők létérdekeit. Megszűnt a hitelkockázat, a kereskedők belföldön és külföldön készfizetés ellen, illetve rövid határidőre adhattak el.

Rövid idő múlva azonban kiderült, hogy a kereskedők szolidaritása igen gyenge lábon áll. Hivatalos részről ugyanis a szabályozás során megállapították azt a haszonkulcsot, amely a hivatalos körök véleménye szerint fedezi a paprikaértékesítéssel járó nagykereskedői költségeket és amely a kereskedők számára normális hasznot is biztosít. A kereskedők az új rendszerben rövidesen azt tapasztalták, hogy vannak társaik, akik a megállapított haszonkulcsnál kisebb haszonnal is megelégednek és ezzel veszélyeztetik az összesség megélhetését és üzleti boldogulását. Az ilyen verseny ellen — szabadkereskedelem ide, szabadkereskedelem oda — mégis csak védekezniük kellett és a sors különös iróniája, hogy a liberális gondolkodású és a szövetkezeti mozgalommal mindenkor szembenálló paprikakereskedők *a szövetkezeti formát találták legalkalmasabbnak érdekeik, megvédésére* — saját kereskedőtársaikkal szemben. A paprikaegykéz mellett tehát külön paprikakereskedői egykéz is alakult: a *Magyar Fűszerpaprikanagykereskedők Szövetkezete*. A szövetkezet alapszabályszerű célja és feladata, hogy a csempész és úgynevezett feketeörlésű, vagyis nem a Szövetkezeti Központtól származó paprika forgalmát szigorú ellenőrzéssel teljesen kiküszöbölje, a belföldi paprikaüzlet tisztességes folytatását biztosítsa, a tagok keresetét előmozdítsa és a fűszerpaprika árrombolását megakadályozza. Egyúttal a szövetkezet, tehát *a kereskedői egykéz* kötelezettséget vállalt arra, hogy a Szövetkezeti Központnál a tagok részére üzletévenként legalább 170 vágón belföldi fogyasztásra szolgáló paprikát átvesz, aminek feltétele, hogy a Szövetkezeti Központ legalább 30 fillérrel olcsóbban adja át a paprikát a kereskedői szövetkezetnek a belföldi fogyasztásra, mint a nemtagoknak.

A kereskedői szövetkezet igen szigorú feltételeket szab a tagok számára. A szövetkezeti tag kötelezi magát arra, hogy a paprika forgalmát és értékesítését szabályozó rendeleteket pontosan be fogja tartani, segítségére lesz a Paprikaközpontnak abban, hogy a rendelkezések megszegői ellen hatásosan védekezhessék és a visszaélést elkövető kereskedők ellen el-

járhasson. A tagok cégüket és önállóságukat változatlanul megtartják, paprikaüzletüket sajátmaguk folytatják, de az árubeszerzést kizárólag a kereskedői szövetkezet útján végzik és alávetik magukat a szövetkezet alapszabályszerű előírásainak, valamint ellenőrzésének mindazoknak az ügyleteknek a tekintetében, amelyeknek tárgya a fűszerpaprikának Magyarország területére történő eladása. A kereskedői szövetkezet tagjai paprikát csak az igazgatóság által megállapított fizetési feltételek mellett és eladási áron kínálhatnak, ajánlhatnak és adhatnak el Magyarország területére. A megállapított áraknál olcsóbb áron és a megállapított feltételeknél a vevőre kedvezőbb, vagy az eladóra kedvezőtlenebb feltételek mellett tehát tilos Magyarország területére paprikát akár szövetkezeti tagoknak, akár másnak kölcsönadni, bizományba adni és egyáltalán másként, mint eladás útján elidegeníteni. Szövetkezeti tag másik jogosított paprikanagykereskedőnek (sem tagnak, sem kívülálló jogosított paprikanagykereskedőnek) nem adhat el paprikát.

A kereskedői szövetkezet szerzi be tagjai részére a Paprikaközponttól a paprikát olyképpen, hogy tagjainak jelentkezésükkor esetenkénti kívánságuknak megfelelő mennyiségű és minőségű paprikára kiállított igénylési jegyet ad át és a Paprikaközpont csak az utalvány és a paprika árának lefizetése ellenében adja ki a paprikát. A tagok bármelyik, tehát akár a szegedi, akár a kalocsai beváltó szövetkezet raktárából igényelhetnek árut.

A kereskedői szövetkezet igazgatósága a következő esetekben zárhatja ki bármely tagját a tagok sorából:

Ha a tag nem a Paprikaközponttól beszerezett paprikát hoz forgalomba; ha a termelőknek járó 6 kilogrammos paprikamennyiségből vásárol és ezt a ténykedését a büntető vagy kihágási bíróság jogerősen megállapította; ha a szövetkezet valamelyik tagja olcsóbb minőségű paprikát drágább minőségként (például félédesét édesnemes gyanánt) hoz forgalomba; ha valamelyik tag az igazgatóság által megállapított áraknál olcsóbban, vagy az előírt feltételeknél a vevőre kedvezőbb, vagy az eladóra kedvezőtlenebb feltételek mellett kínál, ajánl, vagy ad el Magyarország területére fűszerpaprikát.

Az árak és az eladási feltételek benemtartása esetén az igazgatóság első- és másodízben megbírságolja a tagot. Első-

ízben 15 fillér bírságot ró ki annak a paprikamennyiségnek minden kilogrammja után, amelyet a bírságotlás ügyében első ízben foglalkozó ülést megelőző *30 nap alatt* a bírságotlt tag a Paprikaközponttól belföldi fogyasztásra átvett. Másodízben szintén 15 fillér a bírság kilogrammonként az előző *három hónap a'att* a Paprikaközponttól belföldi fogyasztásra átvett mennyiség után. Az alapszabályok részletesen intézkednek a kirótt bírságok fizetési feltételeiről. Megállapítják továbbá, hogy a szövetkezet összes tagjait kötelező eladási árakat és feltételeket az igazgatóság szabja meg. Ugyancsak az igazgatóság hatáskörébe tartozik a nagybani és kicsinybeni árak közötti különbség megállapítása is. Az igazgatóság tűzi ki és adja ki a jutalmakat az eredményes feljelentést tevőnek, bárki legyen is az, még akkor is, ha a feljelentő maga az, aki olcsóbban vásárolt. Egy-egy jutalom legmagasabb összege 500 pengő lehet. A jutalmazásra vonatkozóan a szegedi és kalocsai választmányok előterjesztést tehetnek az igazgatóságnak.

A fentiek szerint a kereskedők saját érdekeik megvédése céljából elég szigorú intézkedéseket hoztak és ezekkel bizonyították, hogy a szervezésnek és a szabályozásnak még a kereskedők körében is érvényt kell szerezni, mennyivel inkább kell tehát érvényt szerezni bizonyos gazdasági és szociális szempontoknak a termelők százazrei körében.

Tej és tejtermékek

A magyar szarvasmarhatenyésztés aránylag hamar kiheverte a világháború pusztításait. A gazdatársadalom érdekvépviseleteinek eredményes kezdeményezései mellett a földművelésügyi kormányzat is messzemenő intézkedéseket tett az állatállomány számbeli emelése érdekében és a minőségi tenyésztés fejlesztését jelentős anyagi áldozatokkal támasztotta alá. Az eredmények nem is maradtak el, a céltudatosan keresztülvitt intézkedések nyomán az állatállomány megnövekedett, a tejtermelés erősödött és nem túlozunk, ha azt állítjuk, hogy az elmúlt válságos esztendőkbén, a mezőgazdasági termékek katasztrófális árzuhanása idején, amikor a gazdatársadalom a legnagyobb megpróbáltatások éveit élte át, na-

gyon sok kis gazdaságot az állattenyésztés és a tejtermelés mentett meg a végső összeomlástól.

Bármilyen nagy jelentősége van is azonban a szarvasmarhatenyésztésnek és rajta keresztül a tejtermelésnek, bármilyen mentőformában is jelentkezett ez a tenyésztési ág a nagy válság idején, bizonyos, hogy az eredmények jobbak és kielégítőbbek lettek volna, ha a gazdatársadalom már megelőzően szervezkedik érdekeinek védelmére. Az ország szarvasmarhaállományának 84 százaléka kiscgazdák kezében van, kiépített szervezetük nem volt, a tejtermelés és értékesítés szabályozására történtek ugyan intézkedések, de ezek nem vezettek kellő eredményre. Pedig ha szociális és gazdasági szempontból valahol szükség van arra, hogy esetleg hatalmi szóval szabjanak irányt az értékesítés és a termelés munkájának, úgy a tejtermelés minden bizonnyal az a mezőgazdasági ág, amely leginkább megkövetel ilyen szabályozást. A marhaállomány 84 százalékát birtokló kiscgazdák szociális helyzetének javítása, anyagi megerősítésük elősegítése mellett az agrártermelés színvonalának emelése is parancsolóan írja elő a szarvasmarhatenyésztés felkarolását.

A megsegítés nem történhetett másképpen, mint a belső tejpiacon megfelelő szabályozása és a tejtermékek kivitelének szervezése útján. A kereskedelmi forgalomba kerülő tej nagyobb részét tejtermék formájában (vaj és sajt alakjában) szállítják külföldre. Az exportpiacokon érvényben lévő árak rendszerint alacsonyabbak, mint a mi belföldi áraink és nem fedezik az előállítási költségeket. A tejpiacon szabályozása — nemcsak nálunk, de minden agrárországban — mindenkor azt célozza, hogy a belföldi árakat a világpiaci áráktól függetlenítsék és a tejtermelő gazdáknak megfelelő tejáratokat biztosítsanak. Nálunk több esztendőre volt szükség, amíg kialakulhatott a mai rendszer és amíg ennek a legelső sorban és legfőképpen gazdasági kérdésnek a politikai vonatkozásait háttérbe lehetett szorítani. Végül azonban mégis sikerült olyan megoldást találni, amely egyformán kielégíti a tejtermelő gazdát, a tejfogyasztó közönséget, biztosítja a szarvasmarhatenyésztés továbbfejlesztését, eleget tesz az exportkövetelményeknek, megoldja a szociális és gazdasági problémákat egyaránt. A tejpiacon és a tejértékesítés mai szabályozása egyike a legjobban sikerült intézkedéseknek és azt mutatja, hogy az

államhatalom beavatkozása nem vezet okvetlenül a termelési ágak olyanmértékű megkötésére, amely magát a termelést is lehetetlenné teszi, sőt!

A gazdasági válság idején a tejértékesítés munkáját csak nagy nehézségek és nagy áldozatok árán lehetett lebonyolítani. A termelők súlyosan érezték a szabad piac minden hátrányát, a tejszövetkezeti hálózat még nem épült ki annyira, hogy minden felvetődő problémát, minden jelentkező nehézséget a szövetkezeti szervezeteken keresztül lehetett volna megoldani. Az egymást követő események és az állandósult panaszok 1933-ban a kormányzat erélyes közbelépését érlelték meg. Az első nagyobb arányú szabályozás alapelvei a következők voltak:

A budapesti és a fővárost környező városok piacain a tejtermelők jobb tejáratokat kaptak minden időben, mint a fővárostól távolabb fekvő helyeken. Ezeket a jobb árakat a piac szabályozásával továbbra is fenntartották, azonban kötelezően előírták, hogy ennek a jobb árak bizonyos hányadát be kell szolgáltatni az úgynevezett árkiegészítő alapba. Az árkiegészítő alap felállítása abból a célból történt, hogy a főváros és környékének zárt piacától távoltartott tej árát kiegyenlítse és így azok a termelők is kárpótlást kapjanak, akik a zárt piacra tejet nem szállíthatnak, hanem azt kénytelenek másutt értékesíteni. Budapestet és környékét fenntartották azoknak a tejtermelőknek és tejüzemeknek, akik, illetve amelyek korábban is szállítottak ide tejet és korábbi szállításaik arányában kontingenseket kaptak. A zárt piacon hatóságilag állapították meg a fogyasztói árat és a fogyasztási tej után fizetendő termelői árakat. A tejüzemeket kötelezték, hogy havonként tegyenek jelentést: a hozzájuk beszállított tejből mennyit adtak el fogyasztási célra és mennyit használtak fel ipari célra. Ebből a két árból állapították meg a termelőknek fizetendő átlagárakat.

Mindazok a tejtermelő gazdák, akik szállítási kontingenssel nem rendelkeztek, tehát tejuket nem a fővárosi piacon értékesítettek, az eladott tejmennyiség után az árkiegészítő alaphoz bizonyos megtérítést kaptak. Az alap azonban nem rendelkezett elegendő tőkével és így az árak kiegyenlítését megnyugtató módon nem tudta a gyakorlatban keresztülvinni. Az anyagi felkészültség hiánya mellett a fogyasztók

részéről is panaszok hangzottak el. A közönség magasnak találta a hatóságilag megállapított fogyasztói tejárat, a termelők szintén elégedetlenkedtek a kontingensrendszer miatt és kifogásolták, hogy a kontingentálás következtében a gazdák nagyrésze kiszorul az ország legjobb piacáról, a budapesti-ről. Ezáltal a gazdák túlnyomó többsége még az árkiegészítéssel is alacsonyabb tejáratot kapott, mint azok, akik a fővárosba való tejszállítási kontingensek boldog tulajdonosai voltak.

Ezek a panaszok a kívülrekedt tejtermelő gazdák részéről hangzottak el, de rövidesen csatlakoztak hozzájuk a „boldog” kontingenstulajdonosok, az úgynevezett tejhitbizmányosok is, tehát azok, akik a fővárosba szállíthatták tejtermelésüket. Ezek viszont azt kifogásolták, hogy a tejüzemek egyre kevesebb fogyasztási tejet számolnak el velük és a fehozott tej nagyobb része mint ipari tej, tehát alacsonyabb áron értékesül. Az ipari tejként értékesülő mennyiségek ilyenformán lerontották a fogyasztási tejért kapott magasabb árakat és az elégedetlenség általános lett.

A fokozódó panaszok orvoslása érdekében a kormány 1935-ben újabb szabályozást léptetett életbe. A kontingensrendszert és a hatósági ármegállapítást hatályon kívül helyezte és ezzel megszüntette azt az elégedetlenséget, amely a kétféle árból származott. Az új szabályozás szerint minden termelő tetszés szerint adhatja el tejtermését iparigazol ványnyal rendelkező tejüzemnek. A fogyasztóknak való közvetlen eladást engedélyezték, de szigorú egészségügyi előírások betartásához köthettek és egyúttal kötelezővé tették, hogy a fogyasztóknak való közvetlen eladáshoz engedélyt kell kérni. Azt a rendeletet, amely a tejnek házialis útján való értékesítését eltiltotta, továbbra is érvényben tartják, de gondoskodtak arról, hogy a házáló tejárások szövetkezetbe tömörülve tovább dolgozhassanak. Az új szabályozás rendelkezései nagyon szigorúak ugyan, de a forgalomban, a gyakorlati megvalósítás során több szabadságot nyújtanak, mint az előbbi rendelkezések. A termelők ezt a szabályozást megelőzően nagyobb védelemben részesültek, a szabadforgalom részleges visszaállítása a termelői érdekvédelmet némileg csökkentette, de hivatalos helyen bölcsen gondoskodtak arról, hogy a jelent-

kező nehézségek itt is áthidalhatók legyenek és az előbbinél kevésbé bonyolult intézkedéseket léptették életbe.

A tejj piac mai szabályozásának tengelyében egyrészt a minimális árak megállapítása áll, másrészt a tejtermelő gazdák érdekeinek minél hathatósabb megvédelmezése céljából megszervezték a *Tejtermelők Országos Szövetségét*. Az árkérdés tekintetében a különbség a korábbi szabályozáshoz képest a következő: azelőtt hatóságilag megállapított árak voltak és ezek az árak a kiskereskedelemre éppúgy kiterjedtek, mint a termelőkre. Az új rendszerben a minimális árak megállapítása kizárólag magánjogi alappal bír és csak a termelői árakra vonatkozik. A kérdést természetesen nem lehetett volna megnyugtató formában elintézni, ha a minimális árak betartására nem áll rendelkezésre olyan szervezet, mint az *Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ*. A földművelésügyi minisztérium bízta meg a Tejszövetkezeti Központot, hogy minden eladásra felkínált tejet a megállapított legalacsonyabb áron vegyen át abban az esetben, ha a gazdák máshol nem tudnák értékesíteni. Ez a minimális ár literenként 3.6 százalékos zsírtartalom mellett budapesti paritásban 12 fillér. A minimális áron felvett tej túlnyomó része ipari feldolgozásra kerül. A minimális árak és a feldolgozás során tényleg elért tejszárak között mutatkozó különbözetet a földművelésügyi miniszter a mezőgazdaság megsegítésére szolgáló alapból pótolja.

A szabályozással és a minimális árak megállapításával tehát a kormány elejét vette annak, hogy a tejszárak egy bizonyos színvonal alá essenek és biztosította azt is, hogy ezeket a legalacsonyabb árakat a többi tejüzemek is betartsák, mert alacsonyabb áron nem lehet tejet kapni. A földművelésügyi miniszter ezenkívül felhatalmazást kapott arra, hogy azoknak a tejüzemeknek az iparendélyét, amelyek a legalacsonyabb árnál kevesebbet fizetnek a gazdáknak, bevonja. Az árkérdés ezzel országos viszonylatban rendezést nyert a fogyasztók felé is, mert a földművelésügyi miniszter indokolatlan áremelkedés esetén a fogyasztói árakat maximálhatja, a termelői érdekek védelmét pedig a Tejtermelők Országos Szövetsége látja el. A szövetség alapítására azért volt szükség, hogy az ország minden egyes tejtermelője egységes frontba tömörüljön. A szövetség megalakításáról a 83.400/1935. F. M. számú

rendelet intézkedik. A rendelet értelmében az összes tejtermelő gazdák, továbbá a tejszövetkezetek és az OMTK is tagjai a szövetségnek. Termelők alatt azokat érti a rendelet, akik tejet továbbeladásra szállítanak nagyobb városi tejellátó üzemnek, nagy tejgyűjtő telepnek, kisebb városi tejellátó üzemnek, tejtermékeket gyártó üzemnek, főlőző-állomásnak, vidéki kistejgyűjtő állomásnak és juhtúrót feldolgozó üzemnek feldolgozás és értékesítés céljából. Ugyancsak ide számítanak azok is, akik különleges előírások szerint közvetlenül budapesti fogyasztónak adnak el tejet. A szövetség felhatalmazást "kapott arra, hogy a termelőknek a budapesti piacra való tejszállításait kontingentálja. Teljes jogosultságot nyert továbbá arra, hogy a tejüzemekkel a tej árára és az eladási feltételekre vonatkozóan megállapodást létesítsen. Ha a tejüzemek nagyobb részével megállapodásra jutott, ezt a megállapodást egyoldalúan a többi üzemekkel szemben is érvényesítheti. A földművelésügyi miniszter elrendelheti, hogy a tejüzemek és a tejszállító gazdák között létrejött szerződések csak akkor érvényesek, ha a Tejtermelők Országos Szövetsége azokat ellenjegyezte. Az egységes állásfoglalás megvalósítása érdekében a termelők kötelesek magukat alávetni a szövetség összes rendelkezéseinek. Az a tag, aki a földművelésügyi miniszter által jóváhagyott szövetségi rendelkezéseiket nem tartja he, a szövetség kötelékéből kizárható. Ez a kizárás maga után vonja, hogy a tag elveszti azt a jogát, hogy tejet akár tejüzembe, akár közvetlenül budapesti fogyasztónak szállíthasson. Ezek a felhatalmazások olyan hatáskört biztosítottak a Tejtermelők Országos Szövetségének, hogy az egységes fellépés, az egyöntetű állásfoglalás ma már valóban megvalósultnak tekinthető. A szövetség közel három esztendeje működik és a földművelésügyi miniszter eddig a rendeletben számára biztosított megtorló intézkedések egyikével sem élt, mert a szövetség biztosította a tejértékesítés nyugodt és zavartalan lebonyolítását.

Nagy vonásokban ezek azok az elvek, amelyeknek alkalmazásával a kormány a tejpiacot szabályozta. A hivatalos rendelkezések a mindennapi életben a következőképpen érvényesülnek:

Minden tej, amely nem fogyasztási tej alakjában értékesül, mint ipari tej kerül eladásra és feldolgozásra. A tej-

árak, tehát a fogyasztási tejárak is bizonyos fokig függenek az ipari tej árának mindenkori alakulásától. A falusi tejszövetkezet, vagy a magánkézben levő tejüzem átveszi a gazdaságoktól a tejet, szeparálja és a legközelebbi vajfeldolgozó telepre szállítja. A feldolgozótelepeken előállított vaj nagyobb részét a belföldi forgalom rendelkezésére bocsátják, a másik rész pedig kivitelre kerül. A feldolgozó telepeken minimális árak vannak érvényben, de a tejüzemek gyakran magasabb árakat is fizetnek. A tej eredményes értékesülése nemcsak az átvételi ártól függ, hanem azoktól a körülményektől is, amelyek az egyes gyűjtőhelyek speciális helyzetéből adódnak, tehát az áron kívül az átvétel többi feltételeit is szabályozni kellett. Ezek az átvételi feltételek nagyon fontosak és ezeket a Tejtermelők Országos Szövetsége, az egyes tejtermelők és a tejüzemek állapítják meg. A megállapodást azonban egységes szerződésekben fektetik le és léptetik életbe. A tejüzemek kötelezték magukat, hogy a tejszerződéseket a Tejtermelők Országos Szövetségével felülvizsgáltatják'. A szövetségnek széleskörű felhatalmazást adtak a szerződések megvizsgálásánál. Mindazokat a szerződéseket, amelyek a termelők részére esetleg kedvezőtlen feltételeket tartalmaznak, a szövetség megváltoztathatja, nemcsak a szerződés megkötésénél, hanem a szükséghez képest még évközben is. Erre a felhatalmazásra azért volt szükség, mert egyes tejtermelő gazdák a feltételeket nem ismerik eléggé, sokszor nem akarják azokat elfogadni és csak a gyakorlatban válik el, hogy a szerződés feltételei a gazdák előnyeit szolgálják. Amíg az előnyöket felismerik, ahhoz bizonyos idő kell, ezért van szükség arra, hogy a szövetség évközben is változtatást követelhesen a gazda előnyére a tejüzemtől.

Amennyiben a tejüzemek és általában az átvevők vonakodnának az előírt árakat megfizetni, akkor az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ minden neki felajánlott tejet a minimális áron átvesz. A minimális termelői árakat természetesen még a beszállítási költségek és a fuvardíjak terhelik a tejüzemtől a feldolgozó központig.

A Tejtermelők Országos Szövetségének működése a szerződések megkötésén, felülvizsgálásán és a tejértékesítés lebonyolításának ellenőrzésén kívül kiterjed arra is, hogy figyelemmel kíséri az esetleges hibákat, figyelmezteti azokra

a gazdákat és örködik az értékesítés munkájának zavartalan lebonyolításán. Az OMTK-val együttesen arra törekszik, hogy a szövetségi szervezetet minél jobban kiépítse, mert az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a tejszövetkezetek olcsóbban dolgoznak, mint a magánkézben lévő tejgyűjtő-állomások.

A fogyasztási tej értékesítésének útja más, mint az ipari tejé. A legnagyobb tejfogyasztó Budapest és távolabbi vidékekről is kell Budapestre hozni a tejet, hogy a jelentkező fogyasztást fedezni lehessen. Ez az oka annak, hogy a fogyasztási tej értékesítésére vonatkozó szabályozások elsősorban a budapesti piaci helyzetet veszik figyelembe, de ezzel magyarázható az az érdeklődés is, amelyet a tejtermelő gazdák mutatnak a budapesti piac iránt. Kétségtelen, hogy a szervezés egyik nagy eredménye a budapesti fogyasztói tejárák tekintetében a tejüzemekkel közösen létrehozott megállapodás, mert a szabályozás alapján sikerült elérni azt, hogy Budapesten a garantáltan kötelező 3.5 százalékos zsírtartalmú tejért még ezidőszerint is kevesebbet fizetnek a fogyasztók, mint a szabályozás előtt, jóllehet éppen az elmúlt hetekben kellett ezt a fogyasztói tejárat némileg felemelni. Ugyanakkor a tejtermelő gazdák magasabb árakat kapnak, mint a tejpiac szabályozása előtt. A fővárosi tejüzemek és a tejtermelők a Szövetség közvetítésével megállapodtak az átveendő tej mennyiségét illetően is. Az átvett tejmennyiség a megelőző évekkkel szemben a szabályozás következtében emelkedett.

A vidéki városok tejellátása csaknem kivétel nélkül úgy történik, hogy a városok közvetlen környékükről szerzik be a tejet. A vidéki városokban a tejárák attól függenek, hogy az illető hely milyen távol fekszik Budapesttől, de befolyásolja a tejáratokat az is, hogy a legközelebbi feldolgozó központ milyen messzire van az illető várostól. Természetes, hogy a vidéki városokban a kiskereskedelmi árak alacsonyabbak, mint Budapesten. Ennek ellenére a termelők mégis majdnem ugyanazokat az árakat érik el, mint a Budapestre szállító gazdák. Ennek az a magyarázata, hogy a fuvardíjak kisebbek és az elosztási költségeket is sikerült csökkenteni, de különösen közrejátszik az a körülmény, hogy a termelők

a különböző városokban jól működő úgynevezett városi tejszövetkezeteket alakítottak.

Összefoglalva a tejértékesítés szabályozására vonatkozó rendelkezéseket, ma már kétségkívül megállapítható, hogy fogyasztói és termelői részről minden kívánságot maradék nélkül sikerült kielégíteni. A termelők mindenkor méltányos árakat kapnak, a termelt tej értékesítés nélkül sehol az országban nem marad, mert az egyre jobban bővülő tejszövetkezeti hálózat biztosítja legalább a minimális áron való feltétlen átvételt. Hogy ezt a rendszert eredményessé és a gazdák számára kielégítővé lehetett tenni, abban tekintélyes része van a vajkivitel megfelelő rendezésének is. A gondos kezelés és a messzeterjedő minőségi ellenőrzés következtében a magyar vaj egyik legkedveltebb és legkeresettebb márkacikke lett a világpiacoknak. Erről különben ékesen tanúskodnak azok a nemzetközi elismerések is, amelyekben a magyar vajat számos külföldi kiállításon és versenyen részesítették. Miután a vajkivitelhez általános mezőgazdasági érdekek fűződnek, viszont a világpiacokon évszázados versenytársakkal: a holland és különösen a dán vaj konkurenciájával kell megküzdeni, az állam még anyagi áldozatok latba vetésével is állandóan a vajárak fenntartására törekszik. Ezt az áldozatot meg kellett hozni, mert a szarvasmarhatenyésztés fejlődésével párhuzamosan a tejtermelés keretei is kibővültek, a termelt tej teljes egészében a belföldi piacon fogyasztási tejként nem adható el, de természeténél fogva el sem tartható, tehát a vajtermelés fokozása parancsolóan lépett előtérbe.

A vaj árának tartása érdekében külön alapból fedezik azt a hiányt, ami a minimális árakkal szemben mutatkozik. A múlt év végéig 3 pengőre, 1938. január 1-től pedig 2.90 pengőre egészítik ki a vaj kilogrammonkinti árát. A kereskedők és a részvénytársasági formában működő vajtermelők a *Butyryl* nevű szövetkezetbe tömörültek a vajkivitel egységes lebonyolítására, a tejszövetkezetek pedig az *Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ m. sz.-ben* tömörülve gondoskodnak arról, hogy ez a fontos kiviteli tevékenység úgy nyerjen lebonyolítást, hogy az ország egyetemes érdekei mellett a tejtermelő gazdák érdekei is minél jobban és minél eredményesebben védelmeztessenek meg.

A Butyryl és az OMTK egymással klíringelszámolásban vannak, a külföldön elért árak tehát közösen kerülnek felosztásra. A minőségi ellenőrzést a Tejtermékellenőrző Állomás végzi és külföldre csak márkázott árut szállítanak ki, amelynek minőségét a magyar állam garantálja. Németország a külföldi, tehát a magyar vaj bevitelénél is a saját belföldi árát veszi alapul. Angliában most van megszervezés alatt a magyar vajeladási iroda és ezzel az angol piacon is a korábbi helyzettel szemben a magyar vaj eladását biztonságosabb alapokra sikerül helyezni. Egyébként Angliában a vajbevétel szabad, míg Németországban a vaját is központilag veszik át, hogy megvédjék saját belföldi vajtermelésük érdekeit.

Magyarország 1937. évi vajexportjának adatait az alábbi táblázatban közöljük. A táblázat havonként és országonként tünteti fel első részében az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ exportját, második részében az ország összes exportját. A mennyiségi adatok mind netto kilogrammra vonatkoznak. Az ország egész vajexportja kereken 533 vagon volt, amelyből 304 vagont az OMTK exportált. Ez az összes exportmennyiségnek 57.1 százaléka. A részesedési arány jóval nagyobb, mint amennyi az előző esztendőben volt.

ORSZÁGOS MAGYAR TEJSZÖVETKEZETI KÖZPONT EXPORTJA

	Anglia	Németország	Olasz királyság	Quarnerói zóna	Cseh-szlovákia
	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.
Január	22.352.—	283.227.—	10.566.—	400.—	—
Február	30.480.—	136.527.40	89.611.20	500.—	—
Március	36.068.—	212.50	157.835.60	2.400.—	—
Április	156.921.20	25.773.20	—	825.—	29.972.—
Május	111.556.80	73.313.70	—	1.900.—	36.220.40
Június	134.112.—	83.685.20	—	5.005.—	4.826.—
Július	180.848.—	37.965.20	—	4.850.—	—
Augusztus . .	220.370.40	72.348.50	—	5.000.—	19.862.80
Szeptember . .	226.568.—	118.031.—	—	4.800.—	—
Október	148.912.—	93.652.—	30.073.60	4.800.—	—
November . . .	118.059.20	110.359.40	—	3.000.—	—
December . . .	24.587.20	147.906.40	—	2.950.—	—
	1.446.834.80	1.183.001.50	288.086.40	36.430.—	90.551.20
	Összesen: 3,045.233.90 kg.				

MAGYARORSZAG 1937. ÉVI VAJEXPORTJA

	Anglia	Németország	Olasz királyság	Quarnerói zóna	Csehszlovákia
	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.
Január	49.276.—	543.577.80	21.183.60	8.608.—	—
Február	50.800.—	267.845.—	180.492.40	8.377.—	—
Március	74.422.—	212.50	307.797.20	14.984.—	—
Április	262.432.80	52.697.20	—	10.038.—	47.294.80
Május	125.018.80	126.399.70	—	18.774.—	63.550.80
Június	182.118.—	148.048.80	—	19.054.—	9.144.—
Július	232.359.20	86.733.20	—	28.825.—	—
Augusztus . . .	321.320.40	128.736.50	—	43.004.—	40.944.80
Szeptember . .	328.422.—	257.477.—	—	24.471.—	—
Október	319.278.—	152.834.—	59.893.20	14.923.—	—
November . . .	198.831.20	157.959.—	—	19.011.—	—
December . . .	38.049.20	267.540.40	—	19.175.—	—
	2.182.327.60	2.190.060.90	569.366.40	229.244.—	160.934.40
	Összesen 5,331.933.80 kg.				

A vaj mellett a sajt kivitel szervezése is hosszabb ideje foglalkoztatja a hivatalos köröket. A sajt kivitel lebonyolítására három intézmény, illetve vállalat áll rendelkezésre: az Országos Magyar Tejszövetkezeti Központ a tejszövetkezetek által előállított sajtokat szállítja a külföldi piacokra, a Butyryl a részvénytársasági formában működő tejvállalatok sajtgyártmányainál fejt ki exporttevékenységet, a Rex pedig a nagy sajtgyárak produktumainak külföldi elhelyezéséről kíván gondoskodni. Az utóbbi csoportba tartozik többek között a Stauffer-, az Esterházy-, a herceg Montenuovo-féle sajtgyár és még néhány kisebb vállalat. A cél itt is az, hogy a sajt kivitel megfelelő szervezésével a tejtermelő gazdákon segítsenek és azokat a tejfeleslegeket, amelyek a tenyésztés kiterjesztésével kapcsolatban jelentkeznek, kielégítő áron lehessen értékesíteni.

A belföldi tejforgalom szabályozásán, a vaj- és sajt kivitel megszervezésén kívül a tejtermékek gyártásából származó egyéb melléktermékek, mint például a kazein és a tejpor gyártása szintén növekedőben van. Ezek az utóbbi termékek azonban ma még az exportforgalom szempontjából nem számottevők, értékesítésük mindenkor szabadon történik. Az egész tejiparban elsősorban a vajértékesítés minden eredményes munka gerince, ezt pedig sikerült megnyugtatóan és kielégítően rendezni.

Toll

A magyar baromfitenyésztésnek van olyan mellékága is, amely hosszú ideig kiesett az általános érdeklődés köréből és csak néhány szakember, illetve néhány komoly kereskedő ismerte annak jelentőségét. Ez a mellékág a tolltermelés. A tollüzlet és a tollkivitel már jóval a háború előtt jövedelmező foglalkozás volt. Csak különlegességgként említjük meg, hogy a háború előtti időben rengeteg fehér pulykatollat szállítottunk Amerikába, mint magyar specialitást, ahol azokat az amerikai kereskedelem strucctollként hozta forgalomba és adta el.

A toll, különösen a kisebb gazdaságokban, nagyon sokáig olyan mellékterméknek számított, amelynek értékesítésével maguk a gazdák és általában a kisemberek nem sokat törődtek. A baromfitenyésztésnek a háború után bekövetkezett lendületes előretörése azonban a tollat is az érdeklődés előterébe állította és — hasonlóképpen egyéb kereskedelmi ágakhoz — a toliszakmába kívülről jött és ahhoz keveset értő, a tollkereskedelemben csak könnyű kereseti lehetőséget látó elemek kapcsolódtak be. A teljes szabadforgalom idején rendkívül nehéz volt a védekezés az újonnan érkezett törtetőkkal szemben és ezek az új elemek egyre nagyobb nehézségeket támasztottak a komolyabb tolikereskedőknek. Egyrészt irreális üzletpolitikájukkal nehezítették meg a kivitel lebonyolítását, másrészt a tolltermelők körében keltettek zavarokat és a piacot állandóan nyugtalanították. Ennek a káros tevékenységnek a hátrányos hatása különösen akkor jelentkezett, amikor külkereskedelmi téren és devizapolitikai vonatkozásokban a különböző megkötöttségek életbeléptek.

A magyar tollkereskedelem komoly rétegei voltak azok, amelyek *legelsősorban* hangoztatták ennek a helyzetnek a tarthatatlanságát és arra törekedtek, hogy valamilyen formában hivatalos részről rendezzék a tollértékesítés és a tollkivitel ügyét. Érthető ez a törekvés, ha tekintetbe vesszük, hogy évről-évre igen jelentős mennyiségű magyar toll kerül a külföldi piacokra, tehát nemcsak általános gazdasági és kiviteli szempontból, hanem a belföldi termelés érdekében is fontos volt a tollértékesítési tevékenységnek megfelelő szabályozása. 1936-ban 28.112 mázsa toll került kivitelre, 10,354.000 pengő értékben, míg az elmúlt esztendőben 31.802 mázsa tollat he-

lyeztünk el külföldön, 18,468.000 pengő értékben. Az értékben bekövetkezett nagy eltolódást az idézte elő, hogy a külföldi piacokon erősen drágult a toll.

A Kereskedelem kezdeményezésére 1934 október 15-én alakult meg a Magyar Tollkereskedők Kiviteli Egyesülete azzal a céllal, hogy egyrészt a devizabeszolgáltatást stabil alapokra helyezze, másrészt a termelői érdekeket a belföldi árak kiegyenlítése révén megfelelően megvédelmezze. A célkitűzések között szerepel továbbá, hogy az Egyesület mindenfajta állati eredetű nyerstoll értékesítését közös haszon és veszteség mellett, egységes szervezetben bonyolítja le. A jelentkező üzleti költségmegtakarítás, az egységes szervezetnek biztosítható valutáris és más előnyök, valamint az egységes és közös kijárlás alapján elérhető legnagyobb külföldi eladási árak szolgálnak eszközül ahhoz, hogy a belföldi piaci árak alakulását a termelők érdekében előnyösen befolyásolják. Az egyesülés tagjainak a tolltermékek belföldi értékesítésére irányuló tevékenységét ez a szervezés nem érinti, viszont az Egyesület a Magyar Nemzeti Bankot hathatósan támogatja a valutaszerezésnél. Egyben a tolltermékeknek külföldön való értékesítésével kapcsolatosan a lebonyolításnál megszerezhető szállítási, valutáris, adótérítési és esetleges más előnyöket kizárólag az Egyesületnek, illetőleg tagjainak biztosították. Az Egyesület tagjai közé felvették mindazokat az ágytoll kivitelével foglalkozó kereskedőket, akik ilyen üzleti tevékenységet 1934-ben kifejtettek és akik az Egyesület megalakulásának időpontjában a Magyar Nemzeti Bankkal szemben valutabeszolgáltatási kötelezettségüknek eleget tettek.

Az Egyesület élén 12 tagú választmány és 8 tagú végrehajtóbizottság áll. Az Egyesület üzleti tevékenységének általános irányelveit a választmány határozza meg, az Egyesület ügyeit azonban a végrehajtóbizottság intézi. A végrehajtóbizottságból alakul a munkabizottság, amely két részből áll: vételi és eladási bizottságból. Ezeknek hatáskörébe tartozik az árbázisok megállapítása. Az ármegállapítást a Külkereskedelmi Hivatal ellenőrzi. A végrehajtóbizottság kizárólagosan jogosított arra, hogy harmadik személyekkel, vagy az Egyesület tagjaival szemben az Egyesület képviselje, arra kötelező erővel bíró jogi nyilatkozatokat tegyen és ilyeneket átvegyen. A kivitel lebonyolításához szükséges tőke biztosítására előbb

500.000 pengőt tettek le az Egyesülés tagjai, később további 500.000 pengőt ugyancsak a tagok kamatmentes tőkehitelképpen bocsátották a Magyar Tollkereskedők Kiviteli Egyesülésének rendelkezésére.

Az áru bevásárlását a végrehajtóbizottság kebeléből alakult munkabizottság végzi. A bizottság az Egyesülés tagjaitól, vagy a kontingenssel rendelkező kereskedőtől vásárolhatja a lebonyolításhoz szükséges árumennyiségeket, az általa meghatározott áron, de azzal a megszorítással, hogy az ellenőrző bizottság mindenkor megállapítja, hogy a termelőknek fizetett árak a külföldön elérhető legmagasabb eladási árakkal arányban állanak-e. A külföldre történő eladást szintén a végrehajtóbizottság végzi és eladóként az Egyesülés szerepel. A végrehajtóbizottság gondoskodik a tagok régi vevőköreinek kiszolgálásáról, ha ezek a régi vevők bonitás, vagy egyéb szempontokból kifogás alá nem esnek.

Az Egyesülés működését a Külkereskedelmi Hivatal által alakított ellenőrző bizottság vizsgálja felül és ellenőrzi az Egyesülést, hogy a tollkivitelhez fűződő közgazdasági érdekeket üzletvitelében kellően megvédi-e, továbbá, hogy a termelők a toliért megkapják-e a világpiaci árakkal arányban álló árat. Ebben az ellenőrzőbizottságban a Külkereskedelmi Hivatal, a Magyar Nemzeti Bank, a földművelésügyi minisztérium, a Kereskedelmi és Iparkamara, az Országos Mezőgazdasági Kamara, a Magyarországi Szövetkezetek Szövetsége és az Egyesülés megbízottai vesznek részt. A bizottság a Nemzeti Bank jelentése alapján minden hónapban ellenőrzi az egész üzletvitelt, részint a fizetett árak szempontjából, részint abban a vonatkozásban, hogy az Egyesülés a megengedett haszonkulcsot nem lépte-e át és végül, hogy nemes devizabeszolgáltatási kötelezettségének teljes mértékben eleget tett-e. Az Egyesülés tagjai már a megalakuláskor tudomásul vették, hogy a Külkereskedelmi Hivatal az Egyesülés feloszlását kívánhatja, ha a megállapodások céljainak elérését működésével biztosítani nem tudja és a végrehajtóbizottság a Külkereskedelmi Hivatal kívánságának megfelelően köteles az Egyesülés működését késedelem nélkül, azonnal megszüntetni.

Az Egyesülés tevékenységét tehát szigorú intézkedésekkel bástyázták körül és sikerült is megvalósítani az alakulás-

kor kitűzött célokat. Az alábbi táblázatban bemutatjuk az áralakulást 1932-től kezdve a múlt év végéig:

Év	Pehely		I. a. libatoll	hízott toll
1914.	K	11.10	7.—	4.60
1932.	P	9.20— 9.60	5.60— 6.50	3.30—3.50
1933.	P	8.80— 9.50	5.10— 5.60	2.60—2.90
1934.	P	8.00— 8.60	5.00— 5.60	2.50—2.90
1935.	P	8.20— 9.20	5.30— 6.40	3.10—3.40
1936.	P	9.60—11.50	6.50— 7.80	3.90—4.80
1937.	P	14.00—16.00	8.50—10.00	4.80—5.60

Az említett hat esztendő alatt az exportra kerülő tollért kilogrammonként átlagosan a következő árakat fizették:

1932-ben	P 3.71
1933-ban	P 3.05
1934-ben	P 3.98
1935-ben	P 4.03
1936-ban	P 4.46
1937-ben	P 7.02

Mint a fenti táblázat mutatja, a szervezés nyomán 1934-tal kezdve a tollárak az egész országban emelkedtek, azt a célt tehát, hogy a termelők a szabályozás következtében jobb árakat kapjanak, maradék nélkül sikerült érvényre juttatni. A másik fontos cél: a Magyar Nemezi Bank deviza-bevételeinek emelése a gyakorlatban szintén megvalósult, amit a következő táblázat igazol:

Év	összforgalom	ebből nemes valuta	%
	P	P	
1931.	14,426.179.—	502.691.—	3.48
1932.	6,608.030.—	462.290.—	7.00
1933.	8,098.931.—	852.143.—	10.52
1934.	14,094.754.—	189.350.—	1.98
1935.	10,056.060.—	1,635.717.48	16.27
1936.	14,422.964.06	2,237.670.38	15.51
1937.	24,516.628.14	4,093.254.66	16.70

A magyar toll kivitele elsősorban Németország felé irányul, míg nemes, szabad deviza ellenében Angliába, Dániába, Svájcba és a tengerentúli piacokra szállítottunk az utolsó években nagyobb mennyiségű tollat. A fentebb említett számadatok jelzik, hogy a tolikivi telnek ilyen megszervezése mellett a termelő és a kereskedő egyaránt megtalálta a maga szá-

mítását, tehát azt a célt, hogy bizonyos kiegyenlítődés következék be mindkét fél javára, a tollforgalom szabályozásával is sikerült elérni.

Torma

A kötött gazdasági rend nem egy esetben a mezőgazdasági termékek olyan csoportjánál is megkíván bizonyos szabályozást, amelyre az első pillanatban nem is igen gondolnak. Ilyen eset állott elő a múlt év őszén a tormánál. Biharmegyében és Hajdumegye egyes részein igen intenzív tormatermelés folyik és ezek a vidékek majdnem teljesen kiesnek: az exportforgalom útjából. A termelők különösen a kivitelnél érezték ezt a hátrányt és akciót indítottak az értékesítés megszervezése érdekében. A megmozdulás eredményeként a Külkereskedelmi Hivatal olyan értelemben szervezte meg a torma-kivitel, hogy a Magyar Nemzeti Bankkal egyetértően kivitelre csak a Külkereskedelmi Hivatal által előzetesen láttamozott tanúsítványok alapján kerülhetett sor, egyúttal a kivitel lebonyolító cégnek vállalnia kellett az exportdevizák beszolgáltatásának megfelelő mértékét is.

A rendelkezés alapján a Külkereskedelmi Hivatal értesítette az érdekelteket, hogy a kivitelhez szükséges exportdeviza-tanúsítványt csak akkor fogja láttamozni, ha az exportőr hiteltérdemlően igazolja, hogy a termelőnek az I. osztályú tormaért minimálisan 50 pengőt, a II. osztályú tormaért pedig minimálisan 25 pengőt fizetett, továbbá, ha az exportőr eladási ár fejében 500 mázsa mennyiség feletti szállításnál, I. osztályú tormaért 65 schillings, a II. osztályú tormaért pedig 35 schillings egységárat vállal. A 100 mázsától 500 mázsaig történő exportnál I. osztályú tormaért 80, a II. osztályú tormaért 40, végül 100 mázsán aluli tételeknél I. osztályú tormaért 90, II. osztályú tormaért 50 schilling egységárat kellett vállalni mázsánként. A fenti vállalások alapján kiváltott tanúsítványokat a Külkereskedelmi Hivatal az exportőröknek csak abban az esetben láttamozta, ha a meghatározott vállalási ámak megfelelő pengőértékű garancialevelet, vagy készpénzt a Külkereskedelmi Hivatal pénztáré-

nál biztosítékul egyidejűleg letettek. A Külkereskedelmi Hivatal intézkedett abban az irányban is, hogy felügyelője a tormafelvásárlásokat a minimális ár betartása szempontjából a legszigorúbban ellenőrizze és arról a Hivatalnak rendszeresen jelentést tegyen.

A rendezés következtében — bár csak rövid idő állt rendelkezésre — sikerült a jobb árakat a termelőknek mindvégig biztosítani és a tormatermelő vidékek gazdáit az exportpiacok paritásos árait minden alkalommal megkapták.

Vágóállatok

Az élőállatok értékesítésénél épp úgy feltalálhatók a szervezettségre irányuló törekvések, mint más fontos exportcikkeknel. 1934. decemberéig a Németországba irányuló szarvasmarhaszállítmányokat a magyar szállítók a német piacon szabadon értékesíthették. Ebben az időben is volt azonban bizonyos egykészerű jelenség, nevezetesen a magyar szarvasmarhákat a német piacra csak négy kereskedő szállította ki és ez a négy kereskedő rendszerint közös megállapodás alapján bonyolította le az exportot, vagyis az egykés nem volt ismeretlen fogalom. 1934. decemberétől kezdve azonban a szállítmányokat már a német egykés, a berlini Reichsstelle vette át. Az új rendszer következtében német részről itt is megnyilvánult az az óhaj, hogy magyar oldalról szintén csak egykés álljon a Reichsstellel szemben. Ennek következtében a Külkereskedelmi Hivatal a Magyar Mezőgazdák Állatértékesítő Részvénytársaságot bízta meg a németországi szarvasmarhákivitel lebonyolításával. A német egykés nemcsak azt a mennyiséget határozza meg közösen a magyar egykézzel, amely bizonyos időközönként a német piacra bevihető, hanem pontosan megállapítja, ugyancsak közösen, az átvételi árakat is, tekintettel arra, hogy Németországban az egész birodalom területén hatóságilag megállapított húsárak vannak érvényben.

Miután a magyar szarvasmarháknak három fontos piacuk van: Németország, Ausztria és Olaszország, különös fontossággal lép előtérbe az a törekvés, hogy az egyes piacokon

kialakuló árak ne borítsák fel az értékesítés nyugodt menetét, vagyis ne álljon elő az a helyzet, hogy amikor az egyik piacon emelkednek az árak és jobb az elhelyezési lehetőségek, akkor minden áru arra a piacra tóduljon, mert ennek kettős hátránya van. Egyrészt a nagy kínálat következtében az árak esetleg katasztrofálisan zuhannak, másrészt a pillanatnyilag rosszabb piacokon a szállítások elmaradnak és az illető ország hivatkozhatik arra, hogy Magyarország nem tartotta be a megállapodás, vagy szerződés szerinti kötelezettségeket és így esetleg veszélyeztetheti az illető piac megtartását. A Külkereskedelmi Hivatal tehát messzemenően gondoskodik arról, hogy a belföldi áraknál bizonyos megállapodottság, bizonyos stabilitás jusson érvényre, ami természetesen nem zárja ki azt sem, hogy amikor a piacokon általános szilárduló irányzat érvényesül, a mi áraink is emelkedjenek. A kontingensek szétosztásáról német viszonylatban külön gazdabizottság gondoskodik és a kontingenseket 100 százalékban gazdák kapják. A szarvasmarhakitétel speciális üzletág, vagononként 10 drb vágómarhát kell szállítani és így tulajdonképpen csak nagyobb gazdák részesülhetnek a német piac exportelőnyeiben. A gyakorlatban azonban a kisgazdák részesedését is biztosították, a kisgazdatételek összegyűjtésében a Hangya vesz tevékeny részt és ezzel az exportelőnyök hatása egészen a kisgazdáig lenyúlik.

Olaszországi viszonylatban a szarvasmarha szállítások egyideig teljesen szabadon történtek, később azonban a kereskedelmi szerződés alapján itt is a kontingensrendszert léptették életbe. A kontingensek mennyiségét egész évre, illetve félévenként állapítják meg. Ha a felkínált mennyiség több, mint a rendelkezésre álló kontingens, akkor a gazdabizottság felosztja a kontingenseket és 50 százalékot a gazdáknak, 50 százalékot pedig a kereskedőknek juttat. Ez a felosztás szintén ellenőrzést kíván és az eladók kötelesek mindenkor kellő időben bejelenteni azt a mennyiséget, amelyet a következő héten ki akarnak szállítani, a bizottság tehát már egy héttel előbb tudja a felkínált mennyiséget és határozhat a kontingensek megfelelő elosztásáról. Az utolsó hetek eseményei alapján számolni kell azzal, hogy Olaszország a szarvasmarhabevitelnél egykézrendszert léptet életbe. Ebben az esetben nálunk is egyöntetűen kell rendezni az értékesítés munkáját.

Osztrák viszonylatban hasonló kontingensfelosztási rendszer van életben, mint a németnél, magyar felosztású héten elsősorban gazdák kapnak kontingenst, egyébként az értékesítés szabad. Minden negyedik héten az osztrák bizományosok állapítják meg, (osztrák felosztású hét), hogy melyik magyar partner szállítson szarvasmarhákat nekik. Ez a partner az osztrák bizományosok kívánsága szerint lehet gazda és lehet kereskedő. A szarvasmarha-értékesítésnek ez a rendje a gyakorlatban azzal az eredménnyel járt, hogy a gazda kapja háromnegyed részben az exportból származó haszon nagyobb felét, a túlzott kereskedői hasznot pedig sikerült a minimumra csökkenteni, vagyis érvényesül az az elv, hogy a gazda élvezze az exportelőnyöket.

A magyar *sertések* legközelebbi elhelyezési piacai Ausztria és Csehszlovákia, fontos még Németország és történnek szállítások Olaszországba is. Ausztria felé a magyar sertések kivitele a meghatározott kontingensek keretén belül szabad, a gazdák közvetlenül vehetnek részt ebben a kivitelben, viszont itt is fennáll az a rend, hogy minden negyedik héten az osztrák bizományosok határozzák meg: melyik partnertől akarják a sertéseket átvenni. Ha a felajánlott sertések száma olyan nagy, hogy túllépi a meghatározott heti kontingenskereteket, akkor itt szintén a Gazdabizottság lép közbe és a felosztásra kerülő kontingenseket elsősorban gazdáknak és ipari hízólóknak juttatja. A kispaszta sertések, miután azok kisebb tételekben kerülnek exportra, a Hangya, a Falu Szövetkezet és egyéb szövetkezetek kontingensének keretében jutnak ki a külföldi piacokra.

Egészen speciálisan bonyolítják le a Csehszlovákiába irányuló sertés kivitel. A magyar-cseh kereskedelmi szerződésben junktímot teremtettek a magyar sertések kivitele és a csehszlovák fabehozatal között. Ennek következtében — ismét csak külső kívánságra — meg kellett szervezni csehszlovákiai sertés kivitelünket. A lebonyolításra alkalmi egyesülést hívtak életre. A cseh piacra alkalmas sertések tulajdonosai az alkalmi egyesülésnél jelentik be kiszállítani kívánt sertéseiket és az alkalmi egyesülés elsősorban a gazdák jelentkezését veszi figyelembe. Az elszámolás a sertés ellenében történő fabehozattal áll összefüggésben és ezért kellett vállalni a kötelező szállítást és az egyöntetű leszámolást is.

Osztrák és cseh viszonylatban a piaci értékesítés lehetősége szabad, ami annyit jelent, hogy nincs előre meghatározott ár, hanem mindenkor a piacon kialakult árakon kerül értékesítésre a sertés. Németországi viszonylatban már újra találkozunk a kötött piaci árak rendszerével, tehát itt is szükség van az árak kiegyenlítésére és a kontingensek állandó felosztására.

Olaszország felé csak hasított állapotban szállítunk sertéseket. Ez a piac egyideig szabad volt, most azonban Olaszország beviteli engedélyhez köti az importot és így Budapesten is alkalmi egyesülést kellett létesíteni az érdekeltek kívánságára, az áralá kínálás megakadályozása céljából. Az alkalmi egyesülésben a kereskedők és a termelőszövetkezetek eddigi szállításaik arányában vehetnek részt.

A juhértékesítés terén két főpiacunk van: az egyik a cseh, a másik a francia. Megemlíthetjük még a görög piacot is, ahova — bár alacsonyabb árak mellett — elég tekintélyes mennyiséget viszünk ki, minden megkötöttség nélkül. A magyar juhállomány a gyapjúértékesítés megszervezése kapcsán lassan eléri a régi színvonalat és a földművelésügyi minisztérium, valamint a Külkereskedelmi Hivatal propagandaakciót kezdett a juhfúsfogyasztás belföldi emelése érdekében, mert a külföldi elhelyezési lehetőségek meglehetősen korlátozottak. Hogy a rendelkezésre álló exportlehetőségeket a gazdák mégis kihasználhassák, a következő rendszer lépett életbe:

A Csehszlovákiába irányuló juhkiviteli kontingenseket közvetlenül a juhtenyésztő gazdák kapják. A csehek a beviteli engedélyeket saját importőrjeiknek adják, ugyanakkor a m. kir. Külkereskedelmi Hivatal a kiviteli engedélyeket a független gazdabizottság döntése alapján a termelőknek juttatja. A kivitel lebonyolítása úgy történik, hogy a gazda vagy maga viszi ki a juhokat a cseh piacra, vagy a kiviteli engedéllyel együtt adja el a birkát az exportőrnek. Franciaország szintén kontingentálta a bevihető magyar juhok mennyiségét és a kontingenseket a franciaországi bizományosok kapják kézhez. Ezek a bizományosok a kontingenseket azoknak adják, akiknek akarják és ebben a viszonylatban magyar részről semmiféle belföldi intézkedés nincs, tehát, ha a magyar kereskedő a francia bizományostól megkapja a kontingenst, akkor a juhokat kiszállíthatja a francia piacra.

Szövetkezetek a szervezett értékesítés szolgálatában

Amikor a mezőgazdasági értékesítés szervezéséről és szabályozásáról van szó, liberális részről állandóan kifogásolják, hogy az úgynevezett egykezekben szerepelnek a szövetkezetek is. A kifogások nem hangzanak el mindenkor európai formákban és ezért szükségesnek tartjuk, hogy néhány szóval rávilágítsunk arra a problémára is: miért kellett és miért kell a szövetkezeteket intenzívebben bekapcsolni az értékesítésbe. A Magyarországon érvényben levő megkötöttségek és szabályozások oka és eredője elsősorban a külföldi hasonló intézkedésekben keresendő. Amikor az állam kénytelen az ország egyetemes érdekeinek védelmében hasonló eszközökhöz nyúlni, egyúttal köteles gondoskodni arról is, hogy a széles termelőrétegek anyagi érdekeit megvédelmezze és szociális helyzetüket javítsa. A kistermelők úgyszólván teljesen szervezetlenek, egyetlen szervezetük a szövetkezet. Mayer János ny. földművelésügyi miniszter legutóbb a Magyarországi Szövetkezetek Szövetségének kongresszusán foglalkozott a szövetkeze tőknek az egykezőrendszerben és a szervezett értékesítésben való szerepével. Rámutatott többek között arra, hogy ipari vonatkozásban ugyancsak megtalálhatók az egykezek, de ezeket karteleknek nevezik és nagy általánosságban a kartelekkel szemben nem jelentkezik olyan éles kritikák, mint a mezőgazdasági termelők gazdasági önvédelmi törekvéseinél. Előadásában többek között még a következőket mondta:

„A legtöbb nagy nyugati államban a szövetkezeti gazdálkodás a hivatalos körök különös figyelmében részesül. Nálunk is az újabb időkben a kormányzat felismerte a szövetkezeti gazdálkodásban rejlő nagy erkölcsi és nemzetvédelmi jelentőségű célkitűzéseket és a szövetkezetek fejlődését a lehetsé-

gek keretein belül igyekeznek elősegíteni. Ez az egyik ok, amiért a kormány az értékesítő agrárszövetkezeteknek a kötött gazdálkodás keretében a fejlődési lehetőséget biztosítja azáltal, hogy az ilyen szövetkezeteket a kiviteli konstrukciókba is beállítja és számukra megfelelő helyet kíván biztosítani. A másik szempont, amely a szövetkezeteknek a kiviteli egyesülésekben különös súlyt és jelentőséget ad: az agrárszövetkezetek természetes szervezeti adottsága és helyzeti energiája. Egy olyan agrárszövetkezeti hálózat, amilyen nálunk például a Hangya, a maga hatalmas szervezetével természetesen hivatva van arra, hogy a kiviteli konstrukciókban nemcsak hogy résztvegyen, hanem azokban szinte döntő, vezetőszerepet töltsön be. Hiszen tagjai éppen abból a kisgazdaközönségből rekrutálódnak, amelynek agrártermékei a mai kivitelben döntő jelentőséggel bírnak. Az agrárszövetkezeti hálózat sokszáz szövetkezetével, száz és százezer gazdatagjával, részleteiben autonóm szabadsággal, de mégis egységes elgondolások szerint, központilag irányítható berendezkedésével szinte már egymagában is készenadott „*egykez*”, de olyan *egykez*, amelyben *a gazdatagok millióinak keze fog össze a közös, önvédelmi munkára*. Ezeknek az agrárszövetkezeteknek a bekapcsolódása a kiviteli egyesülések munkájába adja meg éppen köz- és kormányzati szempontból a megnyugtató biztosítékot arra, hogy ezeknek az egyesüléseknek céljai a termelő magyar gazdatársadalom egyetemes érdekeivel párhuzamosan haladnak és hogy azok minden tevékenységükben az egész vonalon valóban a jól felfogott közérdeket szolgálják.”

A kisember-védelem megvalósítása volt a legfontosabb szempont, amikor a Hangya a különböző értékesítő szövetkezeteket 1935. végén megszervezte. Az értékesítő szövetkezetekre az a feladat hárult, hogy a javuló értékesítési lehetőségek hasznát minél teljesebb mértékben a gazdatársadalom széles rétegeinek juttassák. A kiviteli kontingensekben való megfelelő részesítés ezt a gyakorlatban is lehetővé tette és ezáltal az értékesítő szövetkezetek kedvező hatást gyakoroltak a termelői árak alakulására.

Az *Állatértékesítő Hangya-szövetkezet* már működésének első esztendejében kezébe vette a kisgazdák állathízlalási tevékenységének irányítását. Legfőbb törekvése az, hogy a kisgazdák ne legyenek kénytelenek állataikat sovány, vagy

félhízott állapotban eladni, hanem maguk állítsák elő a külföldi piacok minőségi kívánalmainak megfelelő hízott állatokat. Bár a program csak fokozatosan valósítható meg, az eddig elért eredmények máris beigazolták, hogy a kisgazdák megfelelő szakszerű irányítás mellett a legmesszebbmenő igényeket is kielégítő hízott állatokat tudnak előállítani. A szakszerű irányítás mellett a szövetkezet hízlalási kölcsönökkel is támogatja a kisgazdákat. Ennek a tevékenységnek a révén a szövetkezet elérte azt, hogy a németországi szarvasmarha-export keretében részére biztosított kontingenst nagyrésztben kisgazda állatanyaggal tudta lebonyolítani. Ezenkívül szállított Olaszországba is tekintélyes mennyiségű szarvasmarhát és résztvett a Csehszlovákiába, valamint Ausztriába irányuló élő sertésexportban és a német katonai kincstár részére történt lószállításban.

A *Baromfiértékesítő Hangya-szövetkezet* szintén foglalkozik hízlalási tevékenységgel, vágótelepet tart fenn és az export mellett rendszeresen ellátja vágott baromfival a Magyar Köztisztviselők Szövetkezetét. Ugyancsak az export és a belső forgalom lebonyolításában vesz részt a *Tojásértékesítő Hangya-szövetkezet* is.

A *Tolltermelő és Értékesítő Hangya-szövetkezet* vidéki szövetkezetek bekapcsolásával szervezte meg a szövetkezeti tollgyűjtést. Működésével elérte azt, hogy a vásárlások következtében a termelőknek fizetett árak úgyszólván mindenütt lényegesen emelkedtek és ez az emelkedés nem egy helyen 20—30 százalékot tett ki. A szövetkezeti értékesítés árszabályozó hatása tehát a termelők javára teljes mértékben érvényesült. A tolihamisítás megakadályozása érdekében és a vevőközönségnek tiszta, fertőtlenített tollal való ellátása céljából a szövetkezet is ágytolltisztító üzemet állított fel.

A *Gyümölcs-, Zöldség- és Terményértékesítő és Termelő Hangya-szövetkezet* tevékeny részt vett az idénycikkek kivitelezésében. A szállítások lebonyolítása céljából az ország főbb gyümölcstermelő vidékeinek gócpontjain működő Hangya-szövetkezeteknél gyűjtő- és csomagolótelepeket állított fel, de ezenkívül számos olyan községben is fellépett vásárlóként, amely eddig az export szempontjából egyáltalában nem jött tekintetbe. Ezzel elérte azt, hogy míg egyrészt az exportpiacon kifejtett működésével szabályozóan hatott a piaci árak

kialakulására, addig másrésről a piacoktól távolosó községek termelői számára is lehetővé tette gyümölcstermésüknek az exportpiacokon kialakult áraknak megfelelő áron való értékesítését. A szövetkezet hasonló elvek alapján résztvett még a burgonyaexport lebonyolításában, a káposzta, a gyógynövény, a paprika, a hüvelyesek, a dió- és a gabonaértékesítés munkájában is.

A *Méztermelő és Értékesítő Hangya-szövetkezet* megalakulása után azonnal érintkezésbe lépett az országban működő méhészegyesületekkel és körökkel és felhívásának eredményeként már kezdetben 25 egyesület támogatta a szövetkezet munkáját. Ezenkívül megállapodás jött létre a szövetkezet és a gödöllői szövetkezet között, amely szerint a méz, a méhészeti cikkek és a mûlép értékesítését a Méztermelő és Értékesítő Hangya-szövetkezet végzi, míg az élő méh szállítását a gödöllői szövetkezet intézi. A szervezés terén a szövetkezet elsősorban arra törekedett, hogy olyan helyeken, ahol tömegesen laknak méhészek, lehetővé tegye számukra a méhészeti cikkek és a mûlép kedvező beszerzését. A mézértékesítés során a szövetkezet a Hangya egyes vidéki kirendeltségeinél és számos Hangya-szövetkezethél gyűjtőhelyet létesített és ezzel megkímélte a termelőket attól, hogy árujukat távolabbi helyekre kelljen szállítaniok. Emellett a vagóntételben való szállítás révén mutatkozó fuvarmegtakarítás következtében magasabb áron tudta átvenni a mézet a termelőktől. A Külkereskedelmi Hivatal és az Országos Mezőgazdasági Kamara által rendezett mézexportvásárokon a felkínált méz mennyiség 40 százalékát a szövetkezet vásárolta meg.

A *Háziipari Termelő és Értékesítő Hangya-szövetkezet* abból a célból alakult, hogy az eredeti, hamisítatlan népművészetet ápolja, tovább fejlessze és a háziipari munkások kereseti viszonyait megjavítsa. A szövetkezet gondosan ügyel arra, hogy az általa forgalomba hozott háziipari készítmények megfelelő anyagok felhasználásával, eredeti népies minták alapján, kifogástalan kivitelben készüljenek és a tisztességes munkáért tisztességes munkabéreket fizet. A külföldi értékesítés során az angol, finn és svájci szövetkezeti központok felvették üzletkörükbe a magyar háziipari cikkek árusítását és szükségletüket a szövetkezethél fedezték. A szövetkezet az

említett három országon kívül más európai, sőt tengerentúli államokba is szállított magyar háziipari termékeket.

A Hangya legutóbb Párisban külön magyar háziipari termékeket árusító boltot nyitott, ahol a francia és általában nemzetközi közönség nagy érdeklődést mutat a magyar háziipari cikkek iránt. A bolt megnyitásával a Hangya tovább fejlesztette értékesítési tevékenységét és ezzel is elősegíti a falusi nép háziipari munkájának megbecsülését és biztosítja számukra az anyagi előnyöket is.

A Hangyán kívül igen tevékeny és széleskörű munkát fejt ki a szervezett értékesítés terén a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete, amint ez az előbb ismertetett különböző értékesítési rendszereknél kitűnik, ugyanide kell sorolni a Falu Mezőgazdasági és Állatértékesítő Szövetkezetét is, amelyeknek — a tagjaik sorába tartozó kis- és nagygazdák érdekében — nemcsak joguk, de kötelességük is közreműködni abban, hogy az értékesítésnél elért tényleges anyagi előnyök maradéktalanul érvényesüljenek a termelő gazdánál.

Mezőgazdasági kamarák a szervezett értékesítés szolgálatában

A magyar mezőgazdaság érdekképviseleti mozgalma több, mint száz esztendőre tekint vissza. A múlt század harmincas éveinek reformtörekvései nem maradtak hatás nélkül mezőgazdaságunkra sem. Az érdekképviseleti mozgalom és a mezőgazdaság érdekvédelmi frontja azonban nehezen alakult ki. A társadalom átformálódása az egész országban lassú ütemű volt, az érdekvédelem pedig túlságosan nem hiányzott, abban az időben keveset kellett harcolni a mezőgazdaság érdekeinek megóvásáért. A gazdaszervezetek mindegyike a szabadtársulásból fejlődött ki és tevékenységük túlnyomórészt arra irányult, hogy agrártermelésünket és állattenyésztésünket a kor kívánalmainak megfelelően átalakítsák, fejlesszék. Ezen a téren az Országos Magyar Gazdasági Egyesület végzett figyelemreméltó munkát és felbecsülhetetlen érdemei vannak a nyolcvanas évek katasztrofális agrárválságának leküzdése terén is.

Az ipari fejlődés a századforduló előtti és utáni évtizedekben a mezőgazdasági érdekképviseletek működését bizonyos mértékig háttérbe szorította. Azzal a hatalmas arányú fejlődéssel, amely ipari, kereskedelmi és pénzügyi téren a háború előtt ötven év alatt bekövetkezett, mezőgazdasági termelésünk nem tudott lépést tartani. A biztos fogyasztópiacot jelentő monarchia kissé kényelmessé tette a magyar gazdaságot és így érthető, hogy a háború után a megoldatlan problémák egész légiója jelentkezett. A biztos fogyasztópiacok körülbástyázott, megingathatlannak vélt kényelmes várából úgyszólván pillanatok alatt kikerültünk a szabadverseny védtelen országútjára. Ahol eddig szabad volt a pálya, ott most új vámfalak meredeztek elénk és amikor már átvergődünk a falakon, szembetaláltuk magunkat a többi orszá-

gok versenyével. Ahol eddig minden termésünket könnyen, nehézség nélkül el tudtuk helyezni, ott részint alacsonyabb árakat kínáltak, részint tudunkra adták, hogy a régi világ megszűnt és iparkodjunk a megváltozott piacok megváltozott követelményeihez igazodni, termeljünk jobb minőségeket és kérjünk versenyképesebb árakat.

Tetézte a magyar mezőgazdaság elé meredező nehézségeket még az is, hogy a háborús és forradalmi, majd a megszállás alatti pusztítások csaknem teljesen megbénították akcióképességünket és politikai függetlenségünk első idejében haladéktalan szükség volt az új utak kijelölésére. A független, de területének kétharmadrészétől megfosztott Magyarországnak sürgősen kellett gondoskodnia arról, hogy mezőgazdasága minél gyorsabban alkalmazkodjék az új helyzethez.

Rubinek Gyula, az akkori földművelésügyi miniszter, a magyar agrármozgalmak egyik legkiválóbb, legfelkészültebb és legönzetlenebb harcosa terjesztette 1920-ban az első nemzetgyűlés elé a kamarai javaslatot és 18 esztendővel ezelőtt vüágosan látta mindazokat a problémákat, amelyek a mezőgazdasági termelés területén azóta valóban be is következtek. Éppen ez a felismerés magyarázza meg, hogy a mezőgazdaság törvényes érdekképviselőteről szóló törvény és különösen annak indokolása már előre meghatározta a követendő utat és kijelölte azokat a módozatokat, amelyekkel a mezőgazdasági kamaráknak a mezőgazdaság érdekvédelmét a gyakorlatban is szolgálniuk kell.

1920-ban a helyzet még egyáltalán nem alakulhatott ki, nagyon kevesen voltak azok, akik teljes mértékben ismerték a tennivalókat, de éppen az akkori zűrzavaros állapot mutatja leginkább Rubinek Gyulának előrelátó államférfiúi koncepcióját, amikor pontosan előírta a mezőgazdasági kamarák munkakörét. Ez a tevékenység az ideális értelemben vett agrárvédelem mellett a kamarák *gyakorlati tevékenységére is kiterjedt*. Ma már kétségkívül megállapítható, hogy agrártermelésünk átállításában és a megváltozott idők követelményeihez való idomulásában oroszlánrésze volt a mezőgazdasági kamaráknak. A szűkreszabott ország határai között a termelés új feladatok előtt állott, átmenetileg a termelési tevékenységet is fokozni kellett, hiszen a háború, a forradalmak és a megszállók mérhetetlen károkat okoztak, a gazda-

ságok legnagyobb része kifosztva, állatállományától meg-
rabolva, a napról-napra értéktelenedő pénz mellett valóban
hősi küzdelmet folytatott. A termelést a földművelésügyi mi-
nisztérium és a mezőgazdasági kamarák együttes működésé-
vel sikerült néhány év alatt helyrehozni, új vágányokra
terelni és megérttetni a gazdatársadalommal azt, hogy a meg-
változott helyzetben mik a legfontosabb teendői.

A mezőgazdasági kamarákról szóló törvény indokolásá-
ban rendkívül érdekes részleteket találunk. Többek között az
indokolás a következőket mondja: Elsősorban természetesen
saját társadalmunk életfeltételeinek teljes kielégítését várjuk
a mezőgazdaságtól, termelésünkénél a saját társadalmunk sok-
oldalú életszükségleteit és saját iparunk különböző nyersanya-
gait kell figyelembe vennünk, hogy e nagyon súlyos átmeneti
idő alatt el ne sorvadjon társadalmunk egyetlen osztálya és
gazdasági életünk egyetlen ága sem. Másodsorban jön figye-
lembe, de éppen a jelenlegi gazdasági körülmények között
nem kisebb fontosságú a kivitelre való termelés érdeke. Hi-
szen nyüvánvaló, hogy mezőgazdaságunk kivihető termés-
feleslege úgyszólván egyetlen eszközünk, amivel a világfor-
galomba bekapcsolódhatunk s mérhetetlen szegénységünk-
ből kivergődhetünk. Mezőgazdasági kivitelünknek tehát minél
gyorsabban és minél nagyobb arányokban kell megindulnia.
De mint saját szükségleteink kielégítését, kivitelünket sem
bízzhatjuk a véletlen esélyeire. Csak ott lehet szó nagyarányú,
rendszeres kivitelről, ahol a termelés *céltudatosan* erre dol-
gozik.

A mezőgazdasági kamarák feladata kiterjed mindenre,
ami a mezőgazdaságot, a gazdákat és a mezőgazdasági mun-
kásokat érinti. A kamarák feladataik betöltése érdekében ön-
álló intézményeket, berendezéseket létesíthetnek és gazdasági
vállalatokat kezdeményezhetnek. Szervezik és fejlesztik a leg-
megfelelőbb termelési irányokat. Alakíthatnak egyesületeket
és szövetkezeteket. A kamarai törvény módot nyújt arra,
hogy a kamarák kiállításokat és aukciókat rendezhessenek
olyan rendeltetéssel, hogy a vidék tömegprodukciónak piacot
szerezzenek és a jobb értékesítést biztosítsák. A termelő és
fogyasztó közötti utat megrövidíthetik, a felesleges közvetítő-
kereskedelmet sok tekintetben kiküszöbölhetik.

Nyilvánvaló tehát, hogy a mezőgazdasági kamaráknak

nemcsak joguk, de kötelességük is, hogy egyrészt akciókat kezdjenek a mezőgazdasági termékek értékesítésének elősegítésére és a jobb árak kialakítására, másrészt pedig véleményt nyilvánítsanak és állást foglaljanak minden olyan esetben, amikor a mezőgazdasági értékesítés védelméről van szó. Az eddig ismertetett gazdasági értékesítési rendszerek során láthattuk, hogy a mezőgazdasági kamarák képviselői részint mint kezdeményezők, részint mint ellenőrzők és irányítók, mindenkor részt kértek maguknak az értékesítés megszervezésére irányuló munkálatokból. A kamarai törvényt tekintve, azt is megállapíthatjuk, hogy a kamarákra a jövőben még nagyobb és még sokrétűbb feladat vár, ha a gazdasági helyzet megengedi, hogy a törvény szellemében az eddiginél fokozottabb mértékben avatkozzanak be a termelés és az értékesítés munkájába. Ez a működésük nem törvényellenes, nem irányul a kereskedelem ellen, nem veszélyezteti gazdasági életünket, csupán azt célozza, hogy a kormány intencióinak megfelelően a mezőgazdasági termelőrétegek anyagi helyzetét javítsák és a mezőgazdasági népesség szociális problémáit közelebb vigyék a megoldáshoz. Az Országos Mezőgazdasági Kamara, mint legfelsőbb irányító szerv, az egyes mezőgazdasági kamarák pedig, mint a gazda társadalommal közvetlen érintkezést fenntartó intézmények, megalakulásuk óta elsőrangú kötelességüknek tartják, hogy a gazdatársadalmat felvüágosítsák ezekről a kérdésekről. Kamarai körzetenként váltakoznak a feladatok, csaknem minden kamarai körzetnek megvan a maga speciális terméke és ezeknek termelése, valamint értékesítése terén az irányítás tulajdonképpen a mezőgazdasági kamarák kezében van. Gyűlések rendezésével, az élőszó erejével és az írott betű hatalmával végzik a magvetést a kamarák és az utolsó esztendőben nem volt az értékesítés munkájának olyan mozzanata, amelyben kezdeményező, véleményező, megvalósító és ellenőrző tevékenységet ne fejtettek volna ki a mezőgazdaság törvényes érdekképviselői.

A mezőgazdasági kamaráknak az értékesítés megszervezése terén felbecsülhetetlen érdemeik vannak. Legelsősorban ők hangsúlyozták, hogy a válságból való kibontakozásnak, az agrártermelés boldogulásának csak két útja van: le kell szállítani a termelési költségeket, vagy fel kell emelni az árakat. A termelési költségek leszállítása érdekében a különböző ak-

ciók egész sorát indították meg. Nagyrészt a mezőgazdasági kamaráknak köszönhető a karteltörvény és a kartelek működésének hatékonyabb ellenőrzése. Állandóan harcoltak a közterhek enyhítéséért. Az állam szociális feladatai azonban nagyon megnövekedtek és ilyen körülmények között a közterhek mérsékléséről nehezen lehetett szó.

A mezőgazdasági termények árának emelésére minden lehetőet elkövettek és minden ilyenirányú mozgalmat készségesen karoltak fel a kamarák, mert tudják, hogy a magyar agrártermelés fennmaradása és jövedelmezőségének biztosítása az adott körülmények között másként el sem képzelhető. Törvényadta joguk és a törvény által előírt kötelességük alapján *ezért* támogatnak tevékenyen a mezőgazdasági kamarák minden olyan kezdeményezést, amely a jobb árak biztosítását és az értékesítés szervezését célozza.

A nyugateurópai agrárországokban sok helyütt a kamarák külön gazdasági vállalkozásokat is kezdtek a gazdatársadalom megsegítése érdekében. Ilyen irányú tevékenységre eddig nálunk nem volt szükség, mert agrárszövetkezeteink eléggé felkészültek és megfelelő szervezettel rendelkeznek az üzleti vállalkozások végrehajtására. Ebben a munkájukban ott álltak mellettük és ott állnak most is a mezőgazdasági kamarák és az együttes tevékenység kezdi kialakítani a mezőgazdaság érdekvédelem gyakorlati frontját is.

TARTALOM

Oldal	
Előszó	5
Baromfi és tojás.....	23
Bor.....	27
Burgonya.....	42
Cirok.....	47
Elő- és löttvad.....	50
Fehéraru és hasított sertés.....	52
Gabona	61
Gyapjú.....	65
Gyümölcs	73
Hagyma	75
Hal.....	82
Kamilla.....	86
Ló	90
Magvak, liszt, takarmány	102
Méz.....	104
Nád.....	105
Paprika.....	107
Paprikakereskedők egy kézszerkezete.....	121
Tej és tejtermékek	124
Toll.....	135
Torma	139
Vágóállatok	140
Szövetkezetek a szervezett értékesítés szolgál- latában	145
Mezőgazdasági kamarák a szervezett értékesí- tés szolgálatában.....	151